

Innhold

DEMOKRATI	4
Valgordningen.....	4
Folkeavstemninger	4
Likestilling	4
Valgfrihet	5
Modernisering av offentlig sektor	5
Statsforvaltningen	6
Fylkeskommunen og regioner	6
Fylkesmannsembetet.....	6
Kommunen	6
ILO-konvensjonen.....	7
MARKEDSØKONOMI	8
Finanspolitikk og pengepolitikk	8
Frihandel – toll/importvern	9
Næringsliv.....	9
Nyskaping, gründerpolitikk og små og mellomstore bedrifter	10
IKT	11
Skatter og avgifter.....	12
Personbeskatning	12
Bedriftsbeskatning	13
Avgifter	13
Verdiskaping.....	14
Bioøkonomi.....	14
Havet	15
Fiskeri.....	15
Havbruk	17
Sjøpattedyr	17
Landbruk.....	17
Skogbruk	19
Reindrift	19
Veterinærtjenester og dyrevelferd.....	20
Maritim sektor	20
Handels- reiselivs- og servicenæringer	21
Alkohol og tobakk	22
Boligpolitikk.....	23
ENERGI	24
Vannkraft	24
Alternative energikilder	25
Kjernekraft	25
Fossile energikilder	25
Petroleumsvirksomheten	25
Kraftkrevende industri	26
MILJØ.....	27
Naturvern og friluftsliv	27
Forurensning og utslipp	28
Klima	29
Ressursforvaltning og avfallshåndtering.....	30
TRYGGHET FOR LIV OG EIENDOM.....	30
Politi.....	30
Påtalemyndigheten	32

Fengsel og kriminalomsorg	32
Domstoler	33
Pårørende og offeromsorg	34
Forebyggende arbeid	35
Samfunnssikkerhet og beredskap	35
NORGE OG VERDEN	36
Nordområdene og polare områder	36
Norge og Europa	37
Utviklingspolitikk	38
Menneskerettigheter	39
Utenriksdepartementet	40
Nordmenn i utlandet	40
INNVANDRINGSPOLITIKK	41
Sosiale ytelser	42
Familiegjenforening	42
Arbeidsinnvandring	42
Flyktninger	43
Asylsøkere	43
Integrering	44
FORSVAR	45
Forsvar og sikkerhet	45
Alliansepolitikk – NATO	45
Det norske forsvar	46
Internasjonale operasjoner	48
Sivil beredskap	48
Forsvarsindustri	49
FAMILIEPOLITIKK	49
Barnehage	50
Barnevern	50
Aleneboere	51
HELSE OG OMSORG	51
Eldreomsorg	52
Tannhelse	54
Velferdsteknologi	54
Primærhelsetjenesten	55
Rehabilitering	56
Psykisk helse	56
Rusomsorg	57
Sykehusene	57
Legemiddelpolitikk	58
Gen- og bioteknologi	59
Organdonasjon	59
Xenotransplantasjon	60
ARBEID OG VELFERD	60
Et organisert arbeidsliv	60
Arbeidsliv	61
Sykelønnsordning	61
Dagpenger	62
Arbeidsmarkedstiltak	62
Midlertidige ansettelses	63
Velferd	63
Folketrygden	64
NAV	64
Sosialt sikkerhetsnett	64
Offentlig tjenestepensjon	65

Alders- og etterlattepensjon	65
Uførhet	66
Personer med nedsatt funksjonsevne	66
Seniorer	67
SKOLE OG UTDANNING	68
Utvikling av skolens faglige innhold.....	69
Læreryrket som statusyrke.....	70
Grunnutdanningen	71
Mål med grunnutdanningen	71
Utvalgte områder	72
Realfagssatsing	72
Yrkesfagutdanningen.....	72
Realkompetanse	72
Rådgivningstjeneste.....	73
Kristendom	73
Skolemiljø	73
Spesialundervisning.....	73
Finansieringsmodell og likebehandling av offentlig godkjente skoler.....	74
Videregående utdanning.....	74
Høyere utdanning	75
Studiefinansiering	76
Livslang læring.....	77
Forskning.....	77
Samisk språk og utdanning.....	78
TRANSPORT OG KOMMUNIKASJON	78
Veinettet	79
Bygging, drift og finansiering.....	80
Kjøretøy	81
Jernbanetransport.....	82
Luftfart	82
Sjøtransport	83
Kollektivtransport og bytrafikk	84
Førerkortopplæring	85
Transportsikkerhet	85
Veitransport	85
KULTUR OG IDRETT.....	86
Vår felles kulturarv	86
Samisk kultur	87
Frivillighet	87
Korps	87
Idrett	87
Kulturelle opplevelser.....	88
Åndsverk og rettigheter.....	89
Arkiv, bibliotek og museer	89
Språk og litteratur	89
Film, audiovisuell sektor og andre medier.....	90

DEMOKRATI

Fremskrittspartiet vil at enhver avgitt stemme ved stortingsvalg skal telle likt. Vi vil også at folket gjennom folkeavstemninger skal gis adgang til å avgjøre viktige politiske saker. Stemmeretten skal være allmenn og ikke begrenset til bestemte etniske grupper, derfor vil vi avvikle Sametinget.

Samiske og andre gruppers interesser ivaretas av de ordinære demokratisk folkevalgte organer i landet: kommunestyre, fylkesting og Storting. Inntil dette målet er oppnådd, vil vi gjennom valg til Sametinget bruke vår posisjon der til å sikre likebehandling av alle etniske grupper.

Vi vil sette klarere grenser for forvaltningens adgang til å treffe skjønnsmessige vedtak.

Når minst en tredjedel av Stortingets medlemmer krever det, skal Høyesterett avgi uttalelse om hvorvidt en lovbestemmelse er i strid med Grunnloven. Utnevning av dommere i Høyesterett bør godkjennes av Stortinget med to tredjedels flertall, og dommere i lavere retter bør utnevnes av domstolsadministrasjonen.

Frihet til religionsutøvelse er en frihet som FrP forbinder med personlig frihet. Religionsutøvelse må skje i overensstemmelse med norsk lov.

Valgordningen

Fremskrittspartiet er bekymret for at valgdeltakelsen er lav. Det er derfor nødvendig å iverksette ulike tiltak for å øke oppslutningen om demokratiet, f.eks. hevet sperregrense, elektronisk stemmegivning og økt velgerinnflytelse gjennom strykning og kumulering.

Vi vil legge ned fylkestingene og Sametinget og endre dagens valgordning slik at valg til kommunestyre og til Stortinget gjennomføres samlet hvert fjerde år. En slik ordning vil gjøre det enklere for partiene å presentere sammenhengen i politikken på lokalt og nasjonalt nivå. Det gir også en mer effektiv valgordning når ressurser for gjennomføring av valg konsentreres til hvert fjerde år. En slik endring av valgordningen kan også bidra til å øke valgoptilslutningen.

Fylkenes representasjon ved stortingsvalg bør avgjøres ut fra hvor mange stemmeberettigede som bor i hver valgkrets.

Folkeavstemninger

I ulike samfunnsmessig betydningsfulle saker ønsker FrP at innbyggerne skal kunne benytte seg av folkeavstemning. Avstemningen kan være både rådgivende og bindende. Ved bindende folkeavstemning må vi legge til grunn at en viss andel av de stemmeberettigede har avgitt stemme.

Ved krav om folkeavstemninger må det samles inn underskrifter fra minst ti prosent av de stemmeberettigede innbyggerne til støtte for kravet.

Likestilling

Alle mennesker er likeverdige, og Fremskrittspartiet vil ikke akseptere diskriminering. På denne bakgrunn er vi mot kvotering.

Vi vil fase inn en delt beskatningsrett og opptjening for pensjon for gifte og samboende.

Vi vil jobbe for et likestilt foreldreskap med lik omsorgsrett for foreldrene, så sant man ikke er fradømt slike rettigheter.

Fremskrittspartiet vil:

- fjerne lovformuleringer som pålegger kvotering
- ha et likestilt foreldreskap og likestilt omsorgsrett

Valgfrihet

Frihet for enkeltmennesket er en grunnleggende verdi for Fremskrittspartiet. Hvert enkelt menneske kan selv bestemme hva som er rett for seg selv og sine nærmeste. Det betyr også at den enkelte i større grad må ta ansvar for sitt liv og sine handlinger. Et slikt menneskesyn baserer seg på at hvert enkelt menneske er unikt og skal vises verdighet.

Selvstendige og ansvarlige innbyggere som i større grad får ta egne valg uten innblanding fra det offentlige, vil stimulere til mangfold, konkurranse og gode individuelle løsninger. Å stimulere til økt valgfrihet i alle deler av samfunnet er derfor vesentlig for moderniseringen av Norge.

Valgfrihet har en egenverdi ved at hvert enkelt menneske blir myndiggjort, får innflytelse over eget liv og økt selvrespekt. Dette er i seg selv så grunnleggende for et velfungerende samfunn at økt valgfrihet bør søkes i alle deler av samfunnet.

Konkurranse på leverandørsiden inspirerer til nyskaping, modernisering, teknologisk utvikling, spesialisering, kostnadsreduksjon og effektivisering. Dette ser vi i alle deler av privat sektor der det er etablert forbrukermakt og et velfungerende marked. Varer og tjenester utvikles og leveres på bakgrunn av etterspørselen fra den enkelte forbruker.

Tilsvarende ordninger kan etableres i produksjon av alle offentlig finansierte velferdsgoder. Lovfestede rettigheter til velferdstjenester, kombinert med fri etableringsrett og stykkprisfinansiering direkte til den tjenesteprodusent forbruker velger, vil sikre en slik utvikling.

Fremskrittspartiet vil:

- sikre enkeltmennesket valgfrihet i offentlig tjenester
- likestille offentlige og private leverandører
- at man skal ha frihet til å kunne betale med kontanter i Norge

Modernisering av offentlig sektor

Det har i de siste tiårene vært en voldsom vekst i sentralforvaltningen. En modernisering av Norge må derfor innebære klare krav til effektivisering i offentlig sektor, samtidig som bruk av privat og ideell sektor i offentlig velferdsproduksjon intensiveres.

Det er en forutsetning at man avgrenser det offentliges virksomhet og engasjement ved å ha et klart skille mellom forvaltningsrollen og de som håndterer tjenesteutøvelsen.

Det handler ganske enkelt om at man skal utfordres mot de beste til enhver tid. Bruk av konkurranse stimulerer til verdiskaping, bedre tjenester og effektivisering. Det er derfor helt nødvendig at konkurranse blir et gjennomgående element i alle de offentlige virksomhetene.

All informasjon om ressursbruk, målte resultater og kvalitet i offentlig sektor skal være offentlig tilgjengelig.

En modernisering av Norge må ha til hensikt å forenkle lovverket og avregulere samfunnet. Dette betyr at detaljstyringen for regulering av næringslivet og privat eiendomsrett som finnes i dagens lovverk, må fjernes. I større grad skal lovverket brukes til å fastsette rammer som sikrer nøytralitet, miljøhensyn og forutsigbarhet for næringsvirksomhet.

Dette må også innebære en sterk reduksjon i antallet lovpålagte høringsinstanser, og en avgrensning av innsigelsesretten i arealsaker. Nasjonale interesser som hjemler innsigelse må avklares i lov, og ikke som i dag, med utstrakt bruk av forskrifter, nasjonale retningslinjer og skjønn som begrenser eiendomsretten og det lokale selvstyret. Krav om utsmykking av offentlige bygg fjernes og den statlige etaten Kunst i Offentlige Rom (KORO) avvikles.

Innsigelser som innskrenker eiendomsretten og det lokale selvstyret, skal reduseres til et absolutt minimum.

Tilsyn kan generelt utføres av det offentlige eller av private på vegne av det offentlige. Tilsyn bør være mest mulig uavhengig for å sikre likebehandling mellom private og offentlige tjenesteleverandører, samt sikre at avvik faktisk rettes opp.

Fremskrittspartiet vil:

- gjennomføre en forenklingsreform for å modernisere offentlig sektor
- sikre den private eiendomsretten
- sikre retten til fritt brukervalg
- jobbe videre med å gjennomgå alle offentlige tilsynsordninger for å sikre effektivisering og økt kvalitet
- gjøre Lov om offentlige anskaffelser mer fleksibel
- at kostnader ved offentlige utredninger, utvalg og lignende skal synliggjøres
- redusere krav om sidemål i staten

Statsforvaltningen

Det har gjennom mange år vært en vekst i antall ansatte i departementer, direktorater og underliggende etater. Fremskrittspartiet vil gjennomgå statsforvaltningen med sikte på å redusere antall direktorater, foreta forenklinger og avbyråkratisering for å frigjøre ressurser som kan brukes på en bedre måte for folk flest.

I denne sammenheng vil det også være hensiktsmessig å vurdere lokaliseringen av statlige arbeidsplasser utenfor hovedstadsområdet og de største byene.

Fylkeskommunen og regioner

Fremskrittspartiet vil fornye norsk forvaltning for å redusere offentlige kostnader og byråkrati. Fylkeskommunen og regioner har ikke tilstrekkelig legitimitet som selvstendig forvaltningsnivå. Fylkeskommunen og regioner har vært, og er, et unødvendig og fordyrende ledd i den offentlige forvaltning. Vi vil derfor legge ned fylkeskommunene og regioner som selvstendig forvaltningsnivå, og fordele oppgavene mellom kommunene, staten og private.

Vi ønsker to forvaltningsnivåer, men uavhengig av antall folkevalgte forvaltningsnivåer bør fremtidig oppgavefordeling i offentlig forvaltning rasjonaliseres og effektiviseres. Dette innbefatter oppgaver som per i dag tilligger regionalt og statlig nivå.

Fylkesmannsembetet

Fremskrittspartiet mener at fylkesmannsembetet skal avvikles. Frem til det skjer skal Fylkesmannens innsigelsesrett og skjønn begrenses til legalitetskontroll og tilsyn.

Kommunen

Individet må være utgangspunktet for all god politikk, og poenget med demokrati og markedsøkonomi er at enkeltmennesket skal ha makt og innflytelse over sin egen hverdag og sitt eget lokalmiljø.

Kommunene utgjør fundamentet i det lokale folkestyret og representerer nærhet, tilhørighet og mulighet for innflytelse for befolkningen. Mye har imidlertid endret seg siden dagens kommune- og fylkesstruktur ble etablert, ikke minst teknologi, kommunikasjon og mobilitet.

Vi vil derfor at kommunene skal gis større økonomisk ansvar ved at den statlige økonomiske utjevningen mellom kommunene reduseres, og at de statlige overføringene baseres på et objektivt differensiert innbyggertilskudd, fritt skattøre og kommunalt eierskap til en større andel av verdiskapningen i kommunen. I tillegg vil vi sikre 100 prosent finansiering av primæroppgavene gjennom statlig stykkpris. Fremskrittspartiet vil utvikle den usosiale eiendomsskatten som stadig flere kommuner pålegger innbyggere og næringsliv.

Det lokale selvstyret må styrkes ved å overføre viktige samfunnsoppgaver fra staten og fylkene til kommunene. En rekke kommuner har vedtatt å slå seg sammen for å møte denne utfordringen, men fortsatt er det mange kommuner som er for små til å møte innbyggernes behov og rettigheter. Derfor er det viktig at arbeidet med ny kommunestruktur fortsetter.

Stortinget må i perioden vedta en moderne og hensiktsmessig kommunestruktur som ivaretar god tjenesteyting og effektiv bruk av ressursene.

Kommunal tjenesteproduksjon skal skje med høyest mulig kvalitet til lavest mulig kostnad. Brukerundersøkelser, fritt brukervalg, sammenligninger mot andre kommuner og konkurranseutsetting er viktige virkemidler for å optimalisere tjenesteproduksjonen. Fremskrittspartiets kommunepolitikere jobber for minst mulig byråkrati, effektiv utnyttelse av skattebetalernes penger, service og JA-holdning i kommunene. Kommunene skal si ja til søknader fra innbyggere og næringsliv om de ikke har veldig god grunn til å si nei. Vi tar ombudsrollen alvorlig.

Vi er for konkurranseutsetting og utfordringsrett. Dette vil føre til økt oppmerksomhet rundt egne kostnader og kvalitet.

Fremskrittspartiet vil:

- tilpasse og utjevne kommunenes inntektssystem etter objektive kriterier
- oppheve loven om eiendomsskatt
- erstatte fylkesmannsembeter med en forvaltningsdomstol
- gjennomgå statsforvaltningen med sikte på overføring av oppgaver til kommunene
- fjerne fylkeskommunens/fylkesmannens/sametingets innsigelsesrett til kommunale plan- og arealvedtak

ILO-konvensjonen

ILO-konvensjon nr. 169 hjemler grunnlag for at enkelte etniske grupperinger skal kunne gis særrettigheter på bekostning av andre innenfor et felles bosetningsområde. Konvensjonen åpner for at Sametinget får råderett over 40 prosent av norsk landområde fra Røros og nordover. Dette er et overgrep mot innbyggere i landet for øvrig, og i strid med grunnlovens § 1: om at: «Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike».

Fremskrittspartiet mener at denne konvensjonen er irrelevant som instrument for å regulere forholdet mellom samisk og norsk etnisitet i vårt land. Innenfor både samisk og norsk tenkning står rimelighetsbetraktninger og rettferdighetssans høyt i kurs. Ingen av grupperingene skal særbehandles på bakgrunn av språk eller etnisitet. De politiske avveiningene må følge de samme prinsipper som overfor andre sammenlignbare næringer i Norge. Det må være sårbarhetsbetraktninger i forhold til næringen som avgjør, ikke utøvernes etnisitet.

Fremskrittspartiet vil:

- at Norge skal tre ut av ILO-konvensjon nr. 169

MARKEDSØKONOMI

Fremskrittspartiet anser markedsøkonomi som en forutsetning for et fungerende demokratisk samfunn. Både den enkelte og næringslivet skal fritt kunne operere innenfor generelle rammebetingelser trukket opp av myndighetene. Et velfungerende marked innebærer at forbrukerne i all hovedsak styrer tilbudet gjennom sin etterspørsel.

Internasjonal handel har bidratt til å løfte millioner av mennesker ut av fattigdom og er et grunnleggende virkemiddel for å sikre en stabil verden. Handel har også vært viktig for det norske næringslivet, som har kunnet selge sine produkter til utlandet og dermed skapt inntekter for Norges innbyggere. En fungerende internasjonal markedsøkonomi er en viktig forutsetning for god velferd. Forbrukerne nyter i dag godt av konkurranse på tvers av landegrenser. Det er behov for en ytterligere liberalisering av handelsregler, og vi vil arbeide for en friest mulig verdenshandel.

Fremskrittspartiet vil:

- liberalisere økonomien for å skape større vekst og mer velferd
- sikre en virksom konkurranse og at flere samfunnssektorer åpnes for dette
- arbeide for mer frihandel
- sikre fattige lands markedsadgang til Norge
- sikre at nasjonale interesser blir ivaretatt ved inngåelse av internasjonale avtaler
- intensivere arbeidet for å få på plass flere bilaterale avtaler og frihandelsavtaler
- bygge ned tollbarrierer, men det må være basert på at andre land samtidig reduserer sine tollbarrierer

Finanspolitikk og pengepolitikk

Fremskrittspartiet vil føre en ansvarlig økonomisk politikk. Staten må legge gode rammer for en velfungerende markedsøkonomi med tanke på å stimulere til verdiskaping og velferd. Det må skapes tillit mellom næringslivet, innbyggerne og offentlige myndigheter. Næringslivet er avhengig både av gode rammevilkår for den enkelte næring, og av et godt investeringsklima med forutsigbare rammer for inflasjon, renter og kronekurs. Folks trygghet i hverdagen handler om en sunn økonomisk utvikling og orden i de økonomiske forhold. Fremskrittspartiet vil legge til rette for dette.

Den norske stat har en stor formue og en unik økonomisk situasjon. Dette handlingsrommet må brukes til å bygge landet gjennom investeringer i infrastruktur, forskning og utvikling.

Selv om staten har store verdier, må man unngå en situasjon hvor gode velferdsordninger og høyt statlig forbruk over tid gjør at statens økonomi ikke er bærekraftig. Norge er på vei inn i en slik situasjon, og det er derfor behov for å erstatte dagens handlingsregel med et nytt ankerfeste for den økonomiske politikken.

Det er nødvendig å skille mellom drift og investeringer i statsbudsjettet. Et slikt skille tar hensyn til at driftsutgifter i større grad er inflasjonsdrivende enn samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer. Det bør legges til grunn at statens forbruk ikke skal vokse mer enn bruttonasjonalproduktet.

Dagens handlingsregel godkjenner kjøp av aksjer og tilførsel av egenkapital til statlige selskaper som såkalte «formuesomplassinger». Slike formuesomplassinger foretas utenfor handlingsregelen. Denne praksisen må også gjelde samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer i infrastruktur, sentral bygningsmasse og store kapitalvarer. Dette vil innebære at viktige vei- og baneprosjekter som i dag skaper flaskehalser i transportnettet, vil kunne løses langt raskere og samtidig gi et godt grunnlag for økonomisk vekst. Det samme vil gjelde for andre viktige samfunnsmessige investeringer.

Fremskrittspartiet støtter tankegangen om at utvinning av petroleumsressurser skal ha et generasjonsperspektiv, hvor verdiskapingen skal komme hele landet til gode i et langsiktig perspektiv. Verdiene bør investeres både i utlandet og i norsk samfunnsøkonomisk lønnsom realkapital.

Deler av statens finansielle formue skal investeres i unoterte aksjer, og forvaltningen av disse pengene skal skje fra kompetente miljøer i Norge.

Fremskrittspartiet vil:

- skille mellom drift og investeringer i statsbudsjettet
- definere samfunnsøkonomiske, lønnsomme investeringer som formuesomplussing
- sikre Norges Banks frie rolle
- redusere det offentlige byråkratiet og frigjøre arbeidskraft til privat sektor
- styrke forskning og utdanning for å stimulere til verdiskaping
- videreføre et effektivt, uavhengig og kompetent norsk finanstilsyn
- tilføre infrastrukturfondet mer midler

Frihandel – toll/importvern

Varer på vei til og fra Norge møter i dag en vegg av særregler og tollkrav. Disse handelshindringene er både ufornuftige og konkurransevridende.

Høye tollsatser og beskyttelsesregimer fører til at varer blir dyrere for forbrukere. Spesielt på matområdet er tollsatsene høye, men også på andre områder bidrar høye tollsatser til dårligere tilbud og dyrere varer for forbrukere og næringsliv. I tillegg kommer et fordyrende og komplisert regelverk.

Høye tollsatser stenger mange fattige land ute fra velstandsveksten vi selv har opplevd gjennom handel.

Handel er et verktøy for å få i gang produktivitetsvekst, effektivisering og innovasjon. Dagens tollsystem fører dessverre til at kapital blir anvendt på en ineffektiv måte sammenlignet med et system med frihandel der man drar fordel av forskjellene mellom land. Selv om de aller fattigste landene (MUL) har toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle varer, blir andre fattige land møtt med høye tollsatser. Det er en kjensgjerning at det viktigste virkemiddelet for å få land ut av fattigdom, er handel.

Norske tollsatser og beskyttelsesregimer bør derfor gradvis fjernes/reduseres. Det bør innføres nulltoll for MUL-land (de ca. 50 svakest utviklede landene), reduserte tollsatser for u-land, og økt grense for tollfri import.

Fremskrittspartiet vil:

- at norske tollsatser og beskyttelsesregimer fjernes over tid
- fremforhandle bilaterale frihandelsavtaler
- fjerne tollsatser for MUL-land samt redusere tollsatsene for andre U-land. intensivere arbeidet med å skaffe frihandelsavtaler med store markeder, som f.eks. India, Kina, USA og Brasil osv.
- fjerne norsk industritoll
- bruke internasjonale forhandlinger til å sikre markedsadgang for videreforedlede norske fiskeprodukter

Næringsliv

Fremskrittspartiet vil føre en næringspolitikk som stimulerer videre utvikling av næringer der hvor Norge har historiske og naturlige fortrinn.

Hovedoppgaven i næringspolitikken er å stimulere til innovasjon og økt verdiskaping i næringslivet. Alle skal i utgangspunktet ha anledning til å etablere en ny bedrift uten tillatelse fra det offentlige eller fra private organisasjoners side. Vi vil derfor arbeide for å fjerne og forenkle byråkratiske lover og bestemmelser som hindrer dette.

Alle bransjer skal drive næringsvirksomhet basert på prinsippet om fri konkurranse, fordi dette også i praksis gir de beste samfunnsmessige løsningene.

Dagens utstrakte offentlige eierskap konsentrerer makt og innflytelse på få hender. Politisk styring av bedrifter hemmer langsiktig tenkning og verdiskaping. Når det offentlige både skal overvåke, regulere og tjene penger i det samme markedet, vil det dessuten skje en rolleblanding som kan føre til forskjellsbehandling av aktører. En målsetting i vår økonomiske politikk er derfor å bygge ned det offentlige eierskapet i selskaper som drives i direkte konkurranse med private aktører. Som eksempler kan her nevnes statens direkte og indirekte eierskap i selskaper som SAS, Bring og NSB.

Når statlig eierskap utøves av regjeringen, via statsråder eller statsrådets valgte representant, kan det føre til misbruk av markedsrett og skape usikkerhet om hensikten er politisk eller økonomisk gevinst. Så lenge eierskapet er direkte politisk styrt, og ikke skilt ut i en fondsmodell med profesjonell forvaltning, må det for alle statlige bedrifter bli gjort klart om eierskapet har et politisk styringsformål eller et finansielt avkastningsformål. Vi ønsker derfor å samle det statlige eierskapet i størst mulig grad til ett departement.

Med stadig sterkere internasjonal konkurranse om rammebetingelser, samt mer mobil kapital, er det viktig å føre en næringspolitikk som gjør det lønnsomt og attraktivt for bedrifter å drive sin virksomhet i og fra Norge. Vi vil sørge for løsninger der staten oppmuntrer private investorer til å satse risikokapital på teknologiutvikling og kompetanseheving.

Norsk næringsliv må videreutvikles basert på nasjonens naturressurser. Det er lange tradisjoner for at naturressursene eies av fellesskapet, mens materiell rikdom skapes ved at ressursene utnyttes av ansvarlige bedrifter med gode konsesjonsregler og fornuftig beskatning. Vi vil sikre fortsatt nasjonal kontroll over naturressursene for å sikre at arbeidsplasser, hovedkontor og utviklingsarbeid ligger i Norge. Samtidig bør vi i større grad la private bedrifter konkurrere mot statlige bedrifter slik at naturressursene foredles av de aktører som er best, ikke bare de som er offentlig eid.

Virkemiddelapparatet for Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK), som stiller garantier for eksport av norske varer og tjenester, bør også omfatte produksjon av store fiskefartøy og andre større typer fartøy.

Fremskrittspartiet vil:

- gjøre det enkelt å starte egen bedrift
- ha færre og enklere innrapporteringer til det offentlige
- redusere det offentlige eierskapet
- redusere den politiske innblanding i bedriftenes hverdag
- sørge for at offentlige incentivordninger gir støtte etter objektive kriterier og lønnsomhet
- forenkle tilgangen til høykompetent internasjonal arbeidskraft
- bruke andre virkemidler enn subsidier overfor næringslivet
- utvide GIEKs virkemiddelapparat til å også kunne omfatte store fiskefartøy og andre større typer fartøy

Nyskaping, gründerpolitikk og små og mellomstore bedrifter

Norsk næringsliv består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Derfor vil Fremskrittspartiet ha bedre rammebetingelser som stimulerer til vekst og utvikling. Dette må blant annet skje ved redusert byråkrati og skjemavelde, samt en langsiktig og forutsigbar politikk. På den måten blir det enklere å starte, omstille, fornye og drive små og mellomstore bedrifter.

Det må gjøres lettere for bedrifter med lav omsetning å få innvilget årlig momsoppgave (merverdiavgiftsoppgave), og dagens maksimalnivå med en omsetning på en million kroner bør økes.

FrP vil innføre et såkalt ROS- (renhold, omsorg og servicearbeid) og ROT-fradrag (rehabilitering, ombygging og tilbygg) for utførelser av tjenester i hjemmet, etter modell fra ordningen i Sverige. Dette vil både bidra til å bekjempe svart arbeid og å gjøre den samlede ressursbruken i samfunnet mer optimal.

Det er viktig at små og mellomstore bedrifter får mulighet til å selge sine nyutviklede varer og tjenester til det offentlige.

Fremtidens arbeidsplasser skapes – de vedtas ikke. Veksten vil komme i kunnskapsbaserte næringer, der humankapitalen stadig blir viktigere. Knoppskyting og nyetableringer må stimuleres. Vi vil derfor legge til rette for en offensiv nyskapingpolitikk, der gründervirksomhet, FoU og kompetanseutvikling stimuleres. Skatte- og avgiftspolitikken skal brukes aktivt for å sikre gründere gode rammevilkår og finansiering. I tillegg må det statlige virkemiddelapparatet endres, slik at gode ideer og produkter sikres støtte og finansiering, uavhengig av hvor i landet de skapes.

For å sikre innovasjon og forskning skal det innføres et skattefradrag som stimulerer til at bedrifter og privatpersoner investerer kapital i utvikling av ny teknologi, herunder bioøkonomien. Et slikt skattefradrag skal rettes inn mot egenkapitalinnskudd i små og mellomstore bedrifters tidlige utviklingsfase.

Norge trenger et Innovasjon Norge eller annet organ med tilsvarende oppgaver som rendyrker sin profil på feltet nyskaping og innovasjon fremfor å tilby støtte til investeringstiltak i tradisjonelle næringer som best kan ivaretas av andre instanser.

Av hensyn til nyskaping er det viktig å gjøre det enklere å starte og drive enkeltpersonforetak. Det kan gjøres blant annet ved å forenkle skatteleggingen av enkeltpersonforetak, styrke sosiale rettigheter for selvstendig næringsdrivende og gjøre MVA-rapporteringen enklere. For å stimulere til økt gründervirksomhet ønsker vi også å åpne for at ungdom kan starte enkeltpersonforetak fra fylte 16 år eksempelvis ved at foresatte eller andre stiller garanti for virksomheten til personer under 18 år. Programmer som Ungt Entreprenørskap bør styrkes.

Fremskrittspartiet vil:

- at grensen for halvårlig innrapportering av moms økes til 10 millioner kroner
- heve grensen for revisjonsplikt til 10 millioner kroner for alle virksomheter som bruker autorisert regnskapsfører
- forenkle krav til HMS for små bedrifter
- tilpasse arbeidsmiljøloven for små og mellomstore bedrifter
- innføre et ROS- og ROT-fradrag for utførelser av tjenester i hjemmet
- forsterke katapultordningen
- motivere det offentlige til å gjøre innovative innkjøp
- gjøre det enkelt å starte egen bedrift

IKT

Økt satsing på IKT og bredbånd er nøkkelen til fremtidig velferd og vekst i Norge. Det er bra at private tar et stort ansvar for utbygging av infrastruktur knyttet til IKT. Likevel har det offentlige et overordnet ansvar for å fortsette å tilrettelegge for videre utbygging av bredbånd. Staten må ha et ansvar for at alle deler av landet får tilgang til raskt bredbånd, på samme måte som at staten skal ha det finansielle ansvaret for vei- og jernbaneutbygging. Mulighetene for effektivisering gjennom aktiv bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi er store både i privat og offentlig sektor. Fremskrittspartiet vil derfor føre en offensiv IKT-politikk for fremtidens Norge. Når man har fått på plass en tilstrekkelig god infrastruktur for bredbånd, skal nettet åpnes opp for alle aktører.

Det bør benyttes ett felles innloggingssystem for alle offentlige tjenester.

En effektiv og fornuftig bruk av IKT basert på åpne standarder kan spare samfunnet for mye byråkrati og unødvendig ressursbruk. Viktige elementer er elektroniske ID- og signaturløsninger for alle landets innbyggere, nasjonale ID-kort med innebygd e-signatur, elektronisk postkasse for informasjon fra det offentlige, elektronisk pasientjournal, elektronisk overføring av røntgenbilder og omsorgstjenester. Ved utvikling av IKT-løsninger for det offentlige, må det kunne dokumenteres at private løsninger ikke er gode nok før det offentlig utvikler løsninger i egen regi.

Den enkelte skal ha råderett over sine egne personopplysninger.

Fibernettet skal åpnes for fri konkurranse av innholdstjenester på samme måte for strøm- og telenetjenester. Utbygger skal sikres utbyggingskostnader.

Fremskrittspartiet vil:

- sikre rask bredbåndstilgang i hele landet i samarbeid med private utbyggere
- ha elektronisk tilgang til søknadsskjemaer og relevant informasjon
- ha en felles innloggingsportal for alle offentlige tjenester
- integrere offentlige IKT-systemer
- sikre lovmessig vern av ytringsfrihet og anonymitet på Internett
- sikre den enkeltes råderett over sine egne personopplysninger
- åpne fibernettet på samme måte som strøm- og telenettet

Skatter og avgifter

Skatter og avgifter er nødvendig for å finansiere oppgaver vi skal løse i fellesskap. Samtidig påvirkes enkeltmennesker og bedrifters valg av nivået på samfunnets skatter og avgifter og hvordan de er innrettet. Et høyt skattenivå vil bidra til å redusere arbeidsinnsatsen og vri investeringer bort fra Norge. Det er derfor viktig å ha et skatte- og avgiftssystem som favner bredt, har lavt nivå, blir respektert og gjør at alle på en fornuftig måte bidrar til å finansiere offentlige oppgaver. Bekjempelse av svart arbeid må i så måte være en prioritert oppgave for myndighetene

Fremskrittspartiet ønsker et flatere skattesystem med bunnfradrag, få smutthull og fradragsordninger. Et slikt system vil også bidra til at bedrifter og enkeltmennesker kan skape verdier fremfor å bruke store ressurser på skatteplanlegging.

Fremskrittspartiet anser avgifter som et virkemiddel for å finansiere enkelte tjenester, og mener derfor at dagens avgiftsregime i stor grad er urimelig. Vi vil gjennomgå norske avgifter med sikte på å fjerne fiskale avgifter slik at innbyggerne får et mer oversiktlig og gjennomskiktig avgiftsregime å forholde seg til.

Globaliseringen medfører konkurranse om å tilby de beste rammebetingelsene for bedriftene. Norge må derfor tilpasse og senke sitt skattetrykk for å kunne tiltrekke seg lønnsomme bedrifter og internasjonal kompetanse.

Personbeskatning

Gjennom valg av utdanning, arbeidstid og yrke har den enkelte mulighet til å påvirke sitt lønnsnivå. Inntektsfordelingen i samfunnet skal først og fremst være et resultat av den enkeltes frie valg til å verdsette arbeidsinnsats, inntekt og fritid.

Et flatere skattesystem vil si at alle betaler den samme proSENTsatsen uavhengig av hva de tjener. Dette kombinert med et bunnfradrag vil gjøre det mer attraktivt å arbeide, og fjerne incentiver for skatteplanlegging og skatteunndragelser. Et slikt system er enklere, mindre byråkratisk og mer rettferdig, i tillegg til at effektivitetstapet dagens system innebærer vil forsvinne. Ved tilpasning til et flatere skattesystem med solide bunnfradrag må det vurderes hvilke særfradrag og kontantytelser det er hensiktsmessig å integrere i denne ordningen.

Dette systemet vil bidra til at høyinntektsgrupper ikke trenger store lønnspålegg for å kompensere for progresjonen i skattesystemets struktur. Dessuten vil man unngå at næringer med høyt lønnsnivå overfører skattebyrden til forbrukerne ved å skru opp prisene.

Fremskrittspartiet ønsker å avvikle formuesskatten. En stor andel av formuesskatten betales av pensjonister og vanlige lønsmottakere. Midlene er som oftest beskattet flere ganger, og formuesskatten

diskriminerer norsk eierskap ettersom få andre land i verden har en slik skatt. Det betyr for eksempel at utenlandske eiere slipper formuesskatt, mens nordmenn må betale formuesskatt av aksjer i samme bedrift. Den særnorske formuesskatten må betales selv om et selskap går med underskudd. Det kan også få den uheldige konsekvens at en gründer og eier av et selskap i vekst og som fortsatt ikke har tjent penger, må ta ut utbytte, ta opp privat lån eller selge aksjer for å betale formuesskatten.

Den særnorske formuesskatten har dessuten medført utflytting fra Norge og tap av norske arbeidsplasser.

Bedriftsbeskatning

Fremskrittspartiet vil ha et skattesystem som motiverer til investeringer, vekst og nyskaping i Norge. Det er viktig å være oppmerksom på at Norge konkurrerer med andre land som også vil øke bedriftsetablering og innovasjon, noe som tilsier at skattesystemet må tilpasses dette. FrP vil derfor ha en harmonisering av skattetrykket på kapital og arbeid ved at skatten på lønnsinntekt blir redusert.

Skattemessige avskrivninger bør reflektere faktisk økonomisk verdifall på driftsmiddelet, og avskrivningssatser bør ikke brukes som et næringspolitisk virkemiddel.

Norsk bedriftsbeskatning skal være innrettet slik at norsk virksomhet har de samme rammevilkårene som våre viktigste handelspartnere. Selskapsskatten må reduseres for å møte dette. Særnorske skatter bør avvikles, herunder formuesskatten, som er en dobbeltbeskatning, og som hemmer norsk privat eierskap og kapitalmarked. Nivået på selskapsbeskatningen må vurderes i lys av utviklingen internasjonalt. Ordningen med SkatteFUNN bør gjøres bedre for å være i stand til å underbygge privat forskning og utvikling enn dagens innretning er.

Avgifter

På et generelt grunnlag mener Fremskrittspartiet at avgifter skal brukes til å betale kostnadene et produkt eller en transaksjon påfører samfunnet. Avgiften må derfor gjenspeile de reelle kostnadene. Dokumentavgift og omregistreringsavgift på kjøretøy er eksempler på avgifter som har utviklet seg til å bli en merinntekt for staten, istedenfor betaling for en faktisk tjeneste. FrP vil fjerne dagens dokumentavgift, samt redusere flere andre fiskale avgifter for å avvikle disse på sikt. Vi vil ellers ha et så enkelt system som mulig, og vil tilpasse avgiftssystemet og avgiftsnivået til den internasjonale konkurransen.

Vi vil vurdere effekter og konsekvenser av dagens arbeidsgiveravgift, samt fjerne arbeidsgiveravgiften for lærlinger.

Norge er et langstrakt land hvor bilbruk er en nødvendig del av infrastrukturen. FrP vil derfor at bilrelaterte avgifter som engangsgift ved kjøp av ny bil, årsavgift og omregistreringsavgift skal reduseres betydelig, og at vrakpanten skal økes. Slik fornyes bilparken raskere, og den bli mer trafiksikker og miljøvennlig. Omregistreringsavgiften bør reduseres og kun dekke de faktiske kostnader ved omregistrering av kjøretøy.

Bilrelaterte avgifter skal i større grad være i samsvar med det offentlige kostnader til bygging, drift og vedlikehold av veinettet. Avgiftsnivået på bil skal reduseres, og vris over på bruk.

Særaggiftene på grensehandelsvarer bør reduseres, grensen for tollfri import bør økes og tollsatser bør reduseres med sikte på friere handel.

Miljøavgifter bør i større grad øremerkes til miljøformål.

Fremskrittspartiet vil:

- redusere skatte- og avgiftsnivået
- ha et flatere og mer oversiktlig skattesystem med solide bunnfradrag
- avvikle formuesskatten

- sikre internasjonalt konkurransedyktige skattebetingelser for bedriftene
- øremerke avgifter til å dekke de utgiftene den avgiftsbelagte tjenesten/varen påfører samfunnet
- sikre at verdiskaping fra naturressurser kommer lokalsamfunnene til gode
- fjerne dagens dokumentavgift
- redusere engangsavgiften på bil betydelig
- redusere det høye avgiftsnivået på bil og bilbruk
- redusere avgifter på grensehandelsutsatte varer
- hindre at arveavgiften gjeninnføres, uavhengig av modell
- fjerne veibruksavgiften på drivstoff på fremkomstmiddel som ikke benytter vei
- fjerne flypassasjeravgiften

Verdiskaping

Norge har en desentralisert næringsstruktur. En stor del av verdiskapingen skjer utenfor sentrale strøk. Gjennom generelle rammebetingelser må det legges til rette for at verdiskaping også skal kunne skje i distriktene, samt at verdiene i større grad må kunne beholdes der de skapes.

Stabile og forutsigbare rammebetingelser er avgjørende for at industrien skal kunne få til økt verdiskaping i hele landet. Vi må legge til rette for at også nye typer kraftkrevende industri etableres i Norge. Ved å ha ren, fornybar og regulerbar krafttilgang styrkes også industriens konkurransekraft. Store datasentre etableres i større grad i land der det er tilgang på ren energi. Dette gir Norge et fortrinn i konkurranse med andre land.

Kommuner som aktivt legger til rette for næringsutvikling, bør få igjen for dette gjennom selskapsskatten. Dette bør skje på en slik måte at ikke alle midlene fra selskapsskatten havner i den kommunen hvor hovedkontoret ligger, men at en forholdsmessig riktig del tilfaller kommuner hvor verdiskapingen faktisk finner sted.

En av de viktigste utfordringene for næringslivet i distriktene knytter seg til samferdsel. Transport av varer til kunder og markeder er en betydelig utfordring jo lenger vekk man kommer fra viktige havner og byer i Norge. Derfor er det behov for økt utbygging av infrastruktur i hele landet.

Fremskrittspartiet vil:

- forenkle offentlig forvaltning, lover og regler
- hindre at offentlige bedrifter gis særfordeler som fører til konkurransevridning
- at søknader og henvendelser til det offentlige skal besvares innen fastsatte tidsfrister
- vri deler av selskapsskatten fra stat til kommune

Bioøkonomi

Norge har enorme biologiske ressurser både i havet, i landbruket og i skog. Dette gir oss et fortrinn. Biologiske ressurser er fornybare og kan på mange områder erstatte oljebaserte råvarer. Bioøkonomi handler om hvordan vi best kan utnytte disse ressursene til verdiskaping. Fremskrittspartiet mener det er behov for en nasjonal satsing på en kunnskapsbasert bioøkonomi, der fremtidig verdiskaping i større grad baserer seg på at en bærekraftig utnyttelse av våre fornybare biologiske ressurser, skal bidra til å løse noen av de utfordringene vi står ovenfor.

Ny kunnskap og teknologi gjør det mulig å produsere og utnytte de fornybare biologiske ressursene på helt nye måter.

Bioøkonomi omfatter fremtidsrettet, effektiv og lønnsom produksjon, uttak og utnyttelse av fornybare biologiske ressurser til mat, fôr, helseprodukter, energi, materialer, kjemikalier, papir, tekstiler og andre produkter. En nasjonal satsing på bioøkonomi vil bidra til økt verdiskaping og sysselsetting og samtidig bidra til reduserte klimagassutslipp. En nasjonal satsing innebærer støtte til forskningssentre som fremmer

forpliktende og sektorovergripende samarbeid for utvikling av nye bioprodukter. Det skal gis prioritet til tiltak som antas å kunne ha en nasjonal effekt på verdiskaping, tiltak som reduserer klimautslipp og som bidrar til mer effektiv og bærekraftig ressursutnyttelse.

Fremskrittspartiet vil:

- bidra til mer effektiv produksjon og uttak av fornybar biomasse fra jordbruk, skogbruk, fiskeri og havbruk innenfor bærekraftige rammer
- støtte forskningssentre som fremmer utvikling av bioprodukter
- sikre et regelverk som bidrar til effektiv ressursutnyttelse
- øke støtten til investeringsprosjekter som omhandler nyetablering, nyskaping, omstilling, internasjonalisering og utvikling
- øke kunnskapsinnhenting og arealplanlegging på tvers av kommune- og fylkesgrenser for videreutvikling av lokalitetsstrukturen i oppdrettsnæringen
- forebygge arealkonflikter mellom dyrking av nye arter og etablert akvakultur, fiskerivirksomhet, sjøfart og friluftsliv
- at det lages en strategi for ilandføring og bruk av restråstoff fra fiskerivirksomhet

Havet

Vi må skape flere, trygge og lønnsomme arbeidsplasser i privat sektor. Vi er inne i en krevende periode etter det største oljeprisfallet på 30 år. Klimautfordringene betyr store muligheter for næringslivet til å bidra til at eksisterende industri beveger seg i retning av nye og enda mer bærekraftige løsninger. Videre ser vi at kunnskap, teknologi og globale markeder endres i et raskt tempo. Dette åpner muligheter og skjerper konkurransen for norske bedrifter.

Fremtidens havnæringer vil i hovedsak utvikle seg basert på allerede eksisterende næringer, og i samspillet og skjæringspunktet mellom disse. Tett samarbeid og overføring av kunnskap og kompetanse har vært viktig for utviklingen av de norske havnæringene. Samarbeid på tvers kan gi betydelige muligheter for videre vekst i petroleumsnæringen, maritim næring og sjømatnæringen. Og ikke minst kan det gi grobunn for utvikling av ny, havbasert industri.

Norge har et veldig godt utgangspunkt for videre utvikling av de havbaserte næringene. Vi har kunnskapsrike arbeidstakere, en høyt utdannet befolkning, sterke selskaper, næringsklynger med virksomheter som utfyller og forsterker hverandre, et godt forsknings-, utviklings- og utdanningssystem med fremragende akademiske miljøer, velfungerende og gode forvaltningsregimer, og vi har store og ressursrike havområder med god miljøtilstand.

Fremskrittspartiet vil:

- bidra til gode rammebetingelser gjennom å videreføre og videreutvikle en effektiv, forutsigbar og kunnskapsbasert regulering av havnæringene
- legge til rette for kunnskaps- og teknologiutvikling i havnæringene gjennom forskning, innovasjon, utdanning og kompetanse

Fiskeri

Fiskeri og andre ressurser som det er mulig å høste av i havet, er nasjonale ressurser og skal forvaltes deretter.

Dette skal gjøres ut fra et kunnskapsbasert reguleringsregime som sikrer et optimalt uttak av biomasse knyttet til de enkelte bestander.

Norsk fiskerinæring er en subsidiefri næring som hevder seg meget godt i den globale konkurransen. Gjeldende regelverk, som er blitt styrket og modernisert de siste årene, sikrer en variert fiskeflåte og en industristruktur hvor det er plass til både små og store bedrifter.

Et velfungerende marked der det skapes arbeidsplasser og verdier i norske kystsamfunn over hele landet, er også en viktig forutsetning for videre utvikling av fiskerinæringen

Deltakerloven og Råfiskloven må gjennomgå og moderniseres. Salgslagenes monopol på førstehåndsomsetning av fisk og bostedskravet ved generasjonsskifte i fiskebåtrederier er blant de ting som vil måtte endres.

Det må fastsettes totalkvoter for de ulike fiskeriene slik at ressursene forvaltes med tanke på langsiktig og bærekraftig avkastning og optimal utnyttelse av fiskebestandene. Dette kan blant annet gjøres gjennom omsettelige kvoter og tilrettelegging for et tett samspill mellom bedrifter, bransjer, forskningsmiljøer og andre aktører. Tillatelser til å utnytte deler av ressursene i havet skal tildeles av staten. Disse tillatelsene skal kunne omsettes mellom aktørene i næringen. Det er også viktig å sikre ordninger som ivaretar rekruttering innenfor fiskerinæringen.

Fremskrittspartiet vil stimulere til ytterligere brukerstyrt forskning på utnyttelse av fiskeressursene, herunder potensial for mottak og foredling av levende fisk. Dette kan sikre en bedre og mer forutsigbar råvaretilgang. Vi vil også vurdere om kvoteåret bør periodiseres for å sikre en bedre råvaretilgang for den landbaserte industrien.

FrP ønsker ikke leveringsplikt for fiskerinæringen, men vil respektere tidligere inngåtte avtaler. Man kan imidlertid vurdere om disse avtalene skal knyttes til regioner fremfor spesifikke kommuner eller havner.

Det er viktig at det satses på forskning og utvikling innen fiskeindustrien for å bli mer konkurransedyktig overfor lavkostland. Norge vil ikke kunne konkurrere når det gjelder lønnskostnader og må derfor være i forkant når det gjelder teknologiske løsninger.

Det må igangsettes økt forskning innenfor sjømatnæringen for å utnytte potensialet som finnes i biprodukter, herunder for eksempel helsekost/medisin.

En bærekraftig beskatning av ressursene forutsetter internasjonalt samarbeid og avtaler. Norge må derfor bidra til å sikre avtaler og effektiv kontroll mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske. Omsetning av ulovlig fangst må etterforskes som grov økonomisk kriminalitet. Det må reageres strengt på overtredelser og andre former for juks med kvotene.

Kystvakten og fiskerikontrollen må tilføres tilstrekkelige midler til å øke innsatsen mot ulovlig fiske.

Det er nødvendig med visse reguleringer av fiskeriene og det er behov for en revidering av dagens reguleringsmodeller, med sikte på bedre fastsettelse av totalkvoter, utnyttelse og mest mulig forutsigbarhet. Dette vil gi stabilitet og danne grunnlaget for bedre planlegging innen næringen og oppmuntre til langsiktige investeringer for industrien, fiskerne og fiskebåteierne.

Vi ser nytten av å ha en variert fiskeflåte og anser mangfold, nærhet, fleksibilitet, finansielle ressurser og stabile rammebetingelser som positivt for konkurransen og vil legge til rette for dette. Det er viktig å sette i gang tiltak for å redusere byråkratiet og forenkle regelverket.

Fremskrittspartiet vil:

- utvikle pliktsystemet
- gjennomgå Råfiskloven/Fiskesalslagslova og Deltakerloven
- ha økt forskning innen næringen
- utvikle et system med omsettelige kvoter, hvor hele landet ses under ett
- at årlige totalkvoter bestemmes av et beregningsutvalg
- sikre en optimal og bærekraftig utnyttelse av fiskebestander
- gi lik struktureringsmulighet for fartøy over og under 11 meter
- sikre effektiv kontroll mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske
- utrydde kongekrabbe utenfor kommersiell sone

- arbeide for et internasjonalt regelverk mot dumping av fisk
- vurdere ulike rekrutteringstiltak for fiskere

Havbruk

Norges lange og til dels beskyttede kystlinje med ren sjø og et desentralisert bosetningsmønster, samt arbeidskraft med høy kompetanse innen akvakultur, ligger til rette for å styrke nasjonens posisjon som ledende innen oppdrett av sjømat. Nærheten til markedet for fersk sjømat, samt kunnskap fra landbasert foredling av fisk, gjør at det ligger til rette for en større grad av videreforedling innen landets grenser.

Fremskrittspartiet mener at oppdrettsnæringen har store muligheter for økt ekspansjon og verdiskaping gjennom oppdrett av nye arter og større grad av videreforedling. Det er i dag for strenge vilkår for tildeling av konsesjon for havbruk/oppdrett, noe som virker negativt for næringen. Konsesjonsvilkårene må liberaliseres og forvaltes etter bærekraftprinsippet

Fremskrittspartiet vil:

- bedre vilkårene for havbruk
- liberalisere konsesjonsvilkårene for å skape vekst i oppdrettsnæringen
- avvikle det offentlige eierskapet i oppdrettsnæringen
- ha en gjennomgang av særavgiftene som næringen betaler
- at eksportavgiften og FoU-avgiften må styres av næringen
- stille strenge, men objektive veterinærfaglige og miljømessige krav til næringen
- legge til rette for produksjonsøkning
- stimulere kommuner til å stille egnede arealer til rådighet for akvakulturnæringen

Sjøpattedyr

Fremskrittspartiet ser viktigheten av sjøpattedyrenes rolle i havets økosystem, men som andre ressurser, må disse bestandene beskattes ut ifra en helhetlig og bærekraftig forvaltning. Det må arbeides internasjonalt for å få på plass løsninger som sikrer muligheten for eksport av sjøpattedyr.

Landbruk

Fremskrittspartiet vil stimulere til effektiv produksjon av trygg, god norsk mat. Landbruket er en viktig næring i mange distrikter. Landbrukets konkurranseevne må styrkes, slik at næringen kan baseres på markedsøkonomiske prinsipper, slik som landets øvrige næringer. Vi mener at norske matprodusenter skal ha rammebetingelser for produksjon som er på linje med våre naboland, men at man tar hensyn til vårt høye kostnadsnivå og våre spesielle klimatiske og strukturelle forhold.

Det bør være et tydelig skille mellom landbrukspolitik og distriktspolitik. Formålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon.

Vi ønsker å modernisere landbrukets rammevilkår ved å legge til rette for at bonden selv skal kunne utvikle sin virksomhet. Dette vil vi gjøre ved å erstatte politiske reguleringer og begrensninger med næringsfrihet. Bonden skal kunne bruke de mulighetene et friere matmarked og handel gir. Vi må bruke tiden frem til et nytt system for internasjonal handel med matvarer er på plass, til å styrke konkurranseevnen til norske matprodusenter. Bare slik kan landbruksnæringen forberedes til å møte den konkurransen som et nytt handelssystem for mat vil innebære.

Dagens politikk med massive reguleringer og overføringer har ikke fungert. Ved å avskaffe og forenkle lover som i dag begrenser bondenes frihet, vil landbruket bli bedre rustet til å klare seg på lik linje med andre næringer.

Vi vil desentralisere makten i næringen fra politikere og organisasjoner til den enkelte bonde og forbruker. Jordbruksavtalesystemet bør gjennomgås, med sikte på en omlegging av avtalesystemet til beste for landbruksnæringen og samfunnet.

Det er et mål å gjennomføre full næringsfrihet for landbruksnæringen. Vi vil gradvis gjennomføre avreguleringer av jordbrukets rammebetingelser og vil i takt med dette gradvis gjennomføre reduksjoner i næringsoverføringene.

Vi vil vri næringsoverføringene mot heltidsbønder gjennom et lineært system for jordbruksoverføringene, noe som innebærer at overføringene øker etter hvert som produksjonsvolumet øker. Vi ønsker også å fjerne tilskuddstaket for de største bøndene slik at disse bøndene i større grad skal kunne beholde rasjonaliseringsgevinsten som oppnås ved økning av produksjonsvolumet.

Dagens struktur med mange og små gårdsbruk er en utfordring for de bøndene som ønsker å investere i jordbruket med sikte på å kunne leve av dette. De arealmessig små gårdsbrukene medfører at en stor del av inntekten til disse bøndene går med til å leie jord, og foreløpig også produksjonskvoter fra dem som har valgt å trekke seg ut fra jordbruket. Vi ønsker derfor å stimulere til at det skal være enkelt for dem som vil satse på jordbruket å kjøpe jord fra dem som avvikler driften, samtidig som det skal være gunstig å selge jorda for dem som vil avvikle.

Dagens produksjonskvoter og konsesjonsbegrensninger virker konkurransehemmende og hindrer et marked med forbrukermakt, derfor må disse reguleringene avvikles. Den enkelte produsent må stå fritt til å levere sine varer til den som tilbyr de gunstigste betingelsene. Samvirkenes særordninger og markedskontroll må avvikles. Produsentene må selv kunne velge om produktene skal selges direkte til forbruker, kjede eller til videreforedling. Dette må også gjelde for egenproduserte alkoholholdige varer.

Fremskrittspartiet mener det ikke skal være subsidier til pelsdyrnæringen. Vi vil også gjennomgå regelverk knyttet til dyrevelferd for pelsdyrnæringen spesielt og dyrehold generelt, for å sikre at dyr ivaretas på en god måte.

Vi ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. Det bør søkes opprettholdt en bestand av ørn, jerv, bjørn og gaupe. Forvaltningen av denne må skje lokalt der en har forutsetning for å vurdere situasjonen, og derfor må prioriterte rovdyrsoner avvikles.

Nødvergeretten som nå gjelder for angrep på hund, bør i tillegg gjelde når rovdyr kommer inn på innmark og ikke lar seg skremme bort. Det bør legges samme tolkning til grunn for benyttelse av nødvergeretten overfor bjørn som det er for andre rovdyr.

Norske elver er yngleplass for halvparten av all atlantisk villaks. Villaksen er viktig som indikator-art i naturmiljøet, men også for friluftslivet og som inntektskilde og kulturbærer langs norske vassdrag. Det bør være en prioritert miljøpolitisk oppgave å bevare og styrke de norske villaksstammene.

Villaksen har stor verdi som næringsvei i mange lokalsamfunn og for utøvelse av friluftsliv for mange mennesker. Samtidig er det grunn til å understreke at kraftproduksjon og villaks lar seg kombinere langt bedre med dagens teknologi enn for 20 år siden.

Fremskrittspartiet vil:

- gjeninnføre næringsfrihet for bonden og som en konsekvens redusere næringssubsidiene
- prioritere økt matproduksjon
- at produksjon og priser skal styres av markedet
- liberalisere jordbruksavtalesystemet
- gjeninnføre fri eiendomsrett for landbrukseiendommer
- avvikle konsesjons-, bo- og driveplikten, samt odelsreguleringer
- fjerne systemet med markedsreguleringer og målpriser
- fjerne produksjonsbegrensninger, slike som kvoteordninger og konsesjonsgrenser

- likestille valg av organisasjonsform i landbruket
- åpne for tilgang til internasjonale markeder gjennom frihandelsavtaler
- tillate gårdssalg av alkohol uavhengig av alkoholstyrke
- kjøpe tjenester av bonden for å opprettholde kulturlandskapet
- oppheve kjerneområdet for rovdyr
- samordne forvaltningen av rovdyr og landbruk
- opprettholde lokal forvaltning av vilt
- la lokale myndigheter ha ansvaret for rovdyrforvaltningen
- at grensekryssende rovdyr regnes med i den norske bestandsmålsettingen
- at det skal pålegges staten å gi full erstatning til grunneiere, næringsdrivende eller andre som lider tap som følge av statens overordnede rovdyrforvaltning
- at det innføres kvotejakt der hvor dette ikke truer den totale bestandens overlevelse

Skogbruk

Over en tredjedel av fastlandet i Norge er dekket av skog, og har i alle tider vært en viktig ressurs for landet vårt. Gjennom tidene har vi lært oss å utnytte skogen på mange måter, og både sagbruk og trelasthandel har gitt nasjonen stor økonomisk gevinst.

Skog- og trenæringen er en del av et åpent, globalt marked. Tømmer fra norske skoger konkurrerer med utenlandske aktører både på det nasjonale og internasjonale markedet. Vi har ikke klart å realisere verdiskapingspotensialet i skogsnæringen som har store muligheter for vekst og utvikling.

Vi vil legge til rette for gode generelle rammebetingelser gjennom et forutsigbart skattesystem med lavere skatter og avgifter. Samtidig vil vi satse på en bedre infrastruktur gjennom et bedre og mer sammenhengende veinett, jernbane, tømmerkaier og skogsbilveier, samt tilgang på kapital.

Hogsten kan i årene som kommer økes med over 50 prosent fra dagens 12 mill. m³, og næringen har selv satt seg et mål om å firedoble omsetningen. Økt bruk av tre i byggsektoren, moderne biodrivstoff, og en rekke nye biobaserte produkter vil kunne gi økonomisk vekst og nye arbeidsplasser, samtidig som disse produktene kan erstatte fossile produkter og redusere klimagassutslippene.

Privat eiendomsrett er helt vesentlig. Vi er derfor kritisk til tvunget vern av skog, og alt fremtidig vern av skog må skje på frivillig basis.

Fremskrittspartiet vil ha et aktivt skogbruk med økt hogst, og vil bruke skogen som et positivt bidrag i klimaregnskapet gjennom hogst, planting, gjødsling av skog, plantetetthet og planting på nye arealer. Tiltak i stående (eksisterende) skog må medregnes i det nasjonale klimaregnskapet.

Fremskrittspartiet vil

- endre konsesjonsloven og prisreguleringer for å skape et fritt marked for kjøp og salg av skogeiendom
- forbedre infrastrukturen for tømmertransport
- satse videre på næringsrettet biobasert forskning og innovasjon
- støtte investeringer i skogkultur og skogplanteforedling som bidrar til et langsiktig og klimavennlig skogbruk
- sikre en forvaltning av skogen som gir aktiv bruk og økt avvirkning
- ha en klimapolitikk som hindrer karbonlekkasje og fremmer innovasjon
- redusere miljøbyråkratiet rundt skogbruket

Reindrift

Reindrift er en viktig næring i flere områder. Fremskrittspartiet vil stimulere til effektiv produksjon av norsk reinkjøtt og styrke reindriftens konkurranseevne, slik at næringen blir basert på markedsøkonomiske

prinsipper, som landets øvrige næringer. Vi vil liberalisere regelverket for mobile slakterier for å sikre en bærekraftig forvaltning av reinstammen.

Reindrift må behandles som annen næringsvirksomhet, også når det gjelder regler for investerings- og driftsmidler. Næringen bør utøves så fritt som mulig, og det offentlige ansvar bør begrenses til en fornuftig ressursforvaltning av offentlige beitemarker. Sametinget skal ikke overta forvaltningen av reindrifftsavtalen.

Tap av reinsdyr på beite ved rovdyrangrep har etter hvert blitt et stort problem for reindriftnæringen. Forvaltning av rovviltbestanden må sikres på lokal basis.

Fremskrittspartiet vil:

- redusere byråkratiet overfor reindriftnæringen
- likebehandle reindriftnæringen og andre næringer
- arbeide for en fornuftig og forutsigbar ressursforvaltning av offentlige beitemarker
- gradvis redusere subsidier til reindrift
- at årstidsbeiter for rein innlemmes i det enkelte sommerbeitedistrikt

Veterinærtjenester og dyrevelferd

Kommunene har ansvaret for tilfredsstillende tilgang til tjenester fra dyrehelsepersonell. Derfor bør veterinærtjenestene organiseres slik at de blir en god og forutsigbar ordning, noe som vil gi bedre utnyttelse av ressursene og ivaretagelse av dyrs helse og velferd.

Mindre administrasjon vil også frigjøre ressurser til dyrehelsepersonellens primære oppgaver, nemlig velferden for dyr og ivaretagelse av dyrs helse. Det er uholdbart at store deler av landet ikke har tilfredsstillende tilgang til veterinærtjenester, og at dette bidrar til lokale forskjeller når det gjelder dyrevelferd.

Norge skal ha et sterkt dyrevern. Personer som har vist seg uskikket til å holde dyr, skal miste retten til dyrehold. Fremskrittspartiet ønsker å etablere et dyrepolit i hele Norge for å sikre dyrenes velferd, og for å overta mattilsynets oppgaver knyttet til dyrehold.

Fremskrittspartiet vil:

- at ordningen med dyrepolit gjøres landsdekkende
- skjerpe straffene for vold mot dyr og mislighold ved dyrehold

Maritim sektor

Fremskrittspartiet ønsker å styrke nærskipsfarten fordi det er fornuftig å frakte gods på denne måten. Vi vil stimulere til fornying av flåten ved å forbedre vrakpantordning til også å gjelde offshorenæringen. Man bør også vurdere tiltak som reduserer de direkte kostnadene ved havneanløp.

Norges internasjonale posisjon forsterkes ytterligere ved at vi har et komplett maritimt miljø med internasjonalt ledende aktører innen de fleste områder. Rederier, finansinstitusjoner, utstyrsleverandører inkludert leverandører av IKT, skipsbygging og klaseselskaper.

Den maritime næringen er en betydelig bidragsyter til at norsk sokkel er langt fremme ved utvikling av ny teknologi. For at den norske maritime klyngen skal beholde sitt forsprang, og at norske arbeidsplasser skal sikres, er vi avhengige av et stabilt, høyt aktivitetsnivå på sokkelen. Dette sikrer viktige arenaer for innovasjon og teknologiutvikling offshore.

For å sikre konkurranseevnen vil vi snarest mulig ha på plass et regelverk knyttet til bruk, transport og bunkring av flytende naturgass (LNG) slik at næringens behov for konvertering fra tyngre brensel som diesel og fyringsolje ikke forsinkes.

Norsk skipsfart må sikres internasjonalt konkurransedyktige rammevilkår. Dette vil gi norske rederier mulighet til å seile under norsk flagg og gi norske sjøfolk de samme rammevilkår som sjøfolk i våre naboland. Vi vil prioritere maritim utdanning og rekruttering av norsk ungdom til næringen.

Fortsatt stabilitet i rederibeskatningen og konkurransedyktige vilkår er avgjørende for at Norge skal være et trygt og attraktivt investeringsland, samt for å opprettholde utenriksflåten også i fremtiden.

Utenriksflåten bidrar i stor grad til å holde norsk maritim kompetanse i hevd. Deres arbeidsplasser er viktige, særlig i distriktskommuner. Kompetansen om bord er en av næringens aller viktigste ressurser.

Norske sjøfolk trenger en fullverdig lovfestet nettolønnsordning som er på linje med den vi for eksempel finner i Danmark. Ordningen bør også gjelde for norske sjøfolk på NIS-registrerte skip.

Det må vurderes nye tiltak for å hindre utslipp fra skip i norske farvann.

Fremskrittspartiet vil:

- sikre sjøfolk samme rammevilkår som våre naboland gjennom en stabil og likeverdig nettolønnsordning
- prioritere maritim utdanning og rekruttering av norsk ungdom til handelsflåten
- sikre internasjonalt konkurransedyktige vilkår for skipsverft og underleverandører
- sikre konkurransedyktige rammebetingelser for norske skipsregistre
- utvide vrakpantordningen for skip slik at den gjelder både nærskipsfarten og offshorefartøy
- fjerne flytevestpåbudet

Handels- reiselivs- og servicenæringer

De tjenesteytende næringene er den delen av norsk næringsliv som vokser mest. For at disse skal kunne utvikle sitt fulle potensial, er det viktig at etablerings- og konkurransehindrende ordninger fjernes.

Fremskrittspartiet vil derfor liberalisere en rekke restriksjoner i handelsnæringen, herunder åpningstidsbestemmelser, konsesjons-, løyve- og bevilingsbestemmelser, samt restriksjoner på etablering og lokalisering av nye virksomheter. Dette vil også omfatte eksport, import og omsetning av alle lovlige varer. Vi vil arbeide for å påvirke andre land til å oppheve sine importbegrensninger.

Reiselivsnæringen er en av verdens raskest voksende næringer, og som Norge har gode forutsetninger for å ta del i. Norges spesielle kvaliteter, gjennom særegen natur og rik kulturarv, gjør landet til et spennende reisemål, og næringen har dermed et utnyttet vekstpotensial.

Reiselivet tar hele landet i bruk og er derfor også en viktig distriktsnæring, både i form av å skape arbeidsplasser og lokal utvikling. For at norsk reiseliv skal fortsette å hevde seg internasjonalt, må næringslivet i samarbeid med myndighetene satse mer på innovasjon, produktutvikling og kompetanseheving. Dette er også nødvendige virkemidler for å skape flere helårsarbeidsplasser.

Det er nødvendig med økt markedsføring av norsk reiseliv. Dagens struktur av destinasjonsselskap, reiselivsråd og lignende bærer imidlertid preg av at det er for mange av dem, og at de er for fragmenterte. Det fører til at arbeidet blir lite effektivt og har en dårlig utvikling. Det er behov for en omstrukturering som innebærer færre aktører og en klarere rollefordeling.

Utelivet er for mange turister en viktig del av reiseopplevelsen og ofte avgjørende for hvilken destinasjon de velger å reise til. For å sikre konkurransekraft for serveringsstedene og et tilbud tilpasset etterspørselen, bør serveringsstedene selv fastsette sine åpnings- og serveringstider.

Kostnadsnivået på alkohol, mat og andre utgiftsposter har betydning for valg av reisemål i et internasjonalt turistmarked med en uendelig rekke reiseopplevelser og destinasjoner. Et lavere avgiftsnivå på blant annet alkohol og mat vil bidra til å beholde Norge som et attraktivt reisemål med de fantastiske naturopplevelsene vi har å by på.

Det norske reiselivet er en viktig distriktsnæring. Lønnsomheten i reiselivsbedrifter er gjennomgående svak og den enkelte bedrift er ofte meget sårbar overfor endringer i markedet. Vi vil forenkle og redusere skatte- og avgiftssystemet som også vil komme reiselivsnæringen til gode. Også tilgjengeligheten til flere av reiselivsbedriftenes tilbud er dårlig, på grunn av ras- og vinterstengte veier, i tillegg til dårlige veier generelt.

Lover og regler må tilpasses på en slik måte at de ikke er til hinder for utvikling av opplevelsessentre, hoteller og gårdsferier i distrikts-Norge.

Norsk reiselivs konkurranseevne svekkes av et generelt høyt kostnadsnivå. Den norske merverdiavgiften på servering, som per i dag er 25 prosent, er betydelig høyere enn våre naboland Sverige og Finland. En serveringsmoms på 15%, på linje med norsk moms for mat til hjemmekonsumering, vil styrke konkurranseevnen i næringen.

Fremskrittspartiet vil

- bygge ut infrastruktur for å få økt tilgjengelighet til distriktsdestinasjonene
- styrke merkevarebyggingen av Norge som reisemål
- ivareta vår kulturarv og natur gjennom vern tilrettelagt for bruk
- redusere og forenkle skatte- og avgiftssystemet, som også vil komme reiselivsnæringen til gode.
- avskaffe bestemmelser som begrenser handelsnæringens åpningstider
- oppheve importbegrensninger for lovlige varer
- tillate fri etablering av alle former for handelsbedrifter og fjerne handelsmonopoler
- tillate salg av lovlige varer i hele butikkens åpningstid
- ha en reell gjennomgående bagasjehåndtering på flyplasser
- sikre et felles nasjonalt ruteopplysningssystem
- likebehandle kiosk og dagligvare ved tildeling av salgsbevilling for alkoholholdig drikkevarer

Alkohol og tobakk

Dagens høye avgifter og omfattende reguleringer på salg av alkohol fører til smugling og ulovlig produksjon. Fremskrittspartiet tror en mer liberal alkoholpolitikk vil føre til et mer avslappet forhold til alkohol og til sunnere drikkevaner, samt få omsetning av alkohol inn i lovlige former. Den beste forebyggende alkohol- og tobakkspolitikken ligger i opplysningsvirksomhet og bevisstgjøring av den enkeltes ansvar for egne handlinger.

Vi erkjenner at overdreven bruk av tobakk og alkohol kan føre til alvorlige helseproblemer og er tilhengere av offentlig informasjon om skadevirkninger. Vi vil likevel motsette oss byråkratiske tiltak som tar sikte på å hindre at voksne mennesker kan nyte lovlige produkter.

Vi mener det må være lov å markedsføre alle produkter som lovlig kan omsettes i Norge.

Røyking er skadelig, både for den som røyker og andre rundt. Samtidig er voksne mennesker ansvarlige for eget liv. Dagens røykelov griper for langt inn i privatlivets sfære. Derfor ønsker vi en gjennomgang av dagens røykelov med sikte på å unngå utilsiktede virkninger.

Fremskrittspartiet vil:

- liberalisere alkohollovgivningen
- oppheve monopolet for omsetning av alkoholholdige drikker
- sikre et tilfredsstillende kontrollsystem for omsetning av alkohol
- sette aldersgrensen for kjøp og skjenking av alkoholholdige drikkevarer lik myndighetsalderen
- redusere avgiften på alkohol og tobakk til nivået hos våre naboland for å unngå handelslekkasje og smugling

- ikke avgiftsbelegge e-sigaretter som tobakk
- fjerne regulering av åpnings- salgs- og skjenketider
- reversere påbudet om bruk av såkalt «plain packaging» på tobakksprodukter

Boligpolitikk

Boligen er den største økonomiske investeringen mange av oss foretar. Det offentlige har et ansvar for at det blir lagt til rette for tilgjengelige tomteområder, og at det ikke innføres unødvendige særkrav og hindringer som legger unødvendig press på boligpriser og gjør det uforholdsmessig vanskelig å slippe inn på boligmarkedet. Press på boligprisene rammer først og fremst unge mennesker i etableringsfasen. Fremskrittspartiet ønsker å liberalisere kravene til universell utforming og byggemåte. Vi ønsker også å liberalisere kravene som stilles til utleieenheter/sekundærboliger i eksisterende boliger; da unngår man at mange av disse må tas av leiemarkedet som følge av nye tekniske krav.

En spredt og mer fleksibel boligbyggingspolitikk er avgjørende for at boligmarkedet skal fungere og at boligprisene ligger på et riktig nivå. Dette krever politisk vilje til å satse på åpning av områder som i dag har sterke restriksjoner, fortetning i tettbebygde strøk, endring av markagrensene inkludert fjerning av Markaloven, liberal holdning til høyere bygging og reelle bevilgninger til investeringer i både vei- og kollektivnettverk i og rundt byene. Gjennom slike virkemidler vil vi legge til rette for økt boligbygging og redusere det høye presset på boligmarkedet. Vi ønsker å fjerne fylkesmannsembetet samt redusere statlige innsigelser fra departementer og direktorater. Disse instansene har i stor grad stanset og forsinket planlagte byggeprosjekter.

Det er et viktig prinsipp at bankene står fritt til å foreta de nødvendige vurderinger av den enkeltes og familiens evne til å betjene lån. Vi ønsker derfor å fjerne egenkapitalkravet for boliglån og la bankene selv avgjøre den enkelte og familiens låneevne. Dette vil også bidra til å redusere behovet for antall personer som søker om startlån fra det offentlige. Den sterke veksten i antall lån gjennom kommunene de siste årene har vært en utvikling som har skapt en uheldig todeling av boliglånsmarkedet.

Hvert år står flere tusen studenter uten et sted å bo. Vi vil legge til rette for at flere private aktører kan bygge studentboliger på samme vilkår som studentsamskipnadene. Dersom dagens monopolordninger avskaffes, er det mulig å bygge flere boliger til en lavere pris og raskere. Vi vil ta i bruk gode løsninger som er benyttet i andre land for raskt å kunne sette opp flere studentboliger, slik som for eksempel brakke- eller containerstudentbyer av høy kvalitet. Vi vil i tillegg heve grensen for hva unge mennesker årlig og totalt sett kan spare gjennom BSU-ordningen (Boligsparing for Ungdom).

Fremskrittspartiet er positiv til forsøk med kombinerte omsorgs-/studentboliger. Dette kan være en måte for flere studenter til å skaffe seg et rimelig sted å bo, samtidig som det kan bidra til økt trivsel og mindre ensomhet for de eldre beboerne.

Vi vil oppheve lov om eiendomsskatt slik at kommunene fratas muligheten til å kreve inn skatt på eiendom. Eiendomsskatt anses for å være en uverdigg dobbeltbeskatning av kommunens innbyggere og næringsliv og tar verken hensyn til den enkeltes inntekt eller gjeldsgrad. Vi vil også fjerne dagens dokumentavgift. Dokumentavgiften er blitt en statlig inntektskilde som fordyrer boligkjøp uten at innbetalt avgift står i forhold til de faktiske omregistreringskostnadene.

Fremskrittspartiet er motstandere av dagens strenge strandsonepolitikk og boplikten.

Fremskrittspartiet vil:

- legge til rette for økt regulering av tomter i kommunene og redusere antallet innsigelser
- reversere fordyrende detaljkrav til universell utforming, byggemåte og energikrav knyttet til nybygg
- heve grensen for sparing gjennom BSU-ordningen
- fjerne det statlige egenkapitalkravet for boliglån
- la private bygge studentboliger på lik linje med studentsamskipnadene

- at offentlige reguleringer og avgifter ved kjøp og salg av bolig settes til selvkost
- oppheve loven om eiendomsskatt
- innføre prøveordning med kombinerte omsorgs-/studentboliger
- øke utbyggingstakten av studentboliger
- etablere finansieringsordning for bygging av elevhybler etter samme modell som studentboliger
- stimulere til at privatpersoner kan finansiere kjøp av egen omsorgsbolig

ENERGI

Stabil og rimelig energiforsyning er grunnleggende for utviklingen av et moderne velstandssamfunn.

Norge er en av verdens ledende energinasjoner, med tilgang på nesten ubegrenset ren og fornybar energi. Med denne bakgrunnen er Norge en viktig aktør i det globale energibildet. Offentlige myndigheter må utvise vilje til å utnytte landets fornybare energiressurser, for å sikre strømforsyning både for husholdninger og næringsliv.

Energisektoren skaper grobunn for teknologiutvikling, høy verdiskaping og god levestandard. Dette vil også komme landets innbyggere og næringsliv til gode gjennom tilgang til energi til en fornuftig pris.

Det må legges til rette for bruk av de energikilder/-bærere som totalt sett er mest lønnsomme, miljøvennlige og effektive for samfunnet. Symbolhandlinger som virker mot sin hensikt miljømessig og er fordyrende, må unngås.

Det er viktig å stimulere til smart bruk av energi. Skatte- og avgiftslettelser på energibesparende tiltak både for privatpersoner og næringsliv må videreføres med langsiktighet og forutsigbarhet, med å videreføre skattefradrag og en rettighetsbasert ordning for ENØK i husholdningene.

Strømnettet er avgjørende for kraftforsyningen, og myndighetene har et overordnet ansvar for denne infrastrukturen. Det er behov for en effektiv og rasjonell organisering av nettselskapene, slik at drift og vedlikehold av nettet blir optimalt, leveringssikkerheten høy og forbrukernes kostnader lave. Det er viktig at nettselskapene stimuleres til å bygge ut nett som muliggjør lønnsom kraftutbygging. Vi ønsker færre og mer robuste nettselskaper. Det vil gi generelt lavere nettleiekostnader for folk flest.

Vannkraft

Den store regulerbare vannkraften er ryggraden i kraftsystemet vårt. Fremskrittspartiet vil arbeide for at vannkraft kan utnyttes i enda større grad. Vannkraft er en fornybar og miljøvennlig energi som har gitt norsk næringsliv et viktig konkurransefortrinn. Norsk vannkraft og vassdragsregulering spiller en viktig rolle for forsyning og verdiskaping, som klimatiltak, og for demping av flom. Det er viktig å legge til rette for at bruk av vannkraftressursene kan videreutvikles. Vi er positive til utbygging av samfunnsøkonomisk lønnsomme og miljøtilpassede vassdragsprosjekter. Vi vil legge til rette for utbygging av allerede vernede vassdrag knyttet til randsonen.

Vannkraften bidrar til lønnsomme arbeidsplasser over hele landet. Nye utbyggingsprosjekter i fremtiden kan møte utfordringer med tanke på lønnsomhet. For å sikre fremtidig verdiskaping må det legges opp til en vurdering av den totale skatte- og avgiftsbelastningen for vannkraftproduksjon.

Staten må stimulere til opprusting/oppgradering av eksisterende vannkraftverk gjennom skattesystemet. Konesjonsbehandling av vannkraft må ytterligere forenkles. Dette gjelder særlig stor vannkraft, men også med hensyn til utbygging av små-, mini- og mikrokraftverk som samlet har stort potensial og positive miljøeffekter. Vi vil ytterligere legge til rette for at konsesjonsbehandling av små vindkraftverk, små- mini- og mikrokraftverk overlates til kommunene.

Alternative energikilder

Det finnes mange ulike alternativer som kan ha et potensial i vår energiforsyning – enten direkte gjennom termisk energi eller via elektrisitetsproduksjon. Noen av disse er bioenergi, bølgekraft, tidevannskraft, jordvarme, solceller, fusjonsenergi, vindkraft og vindturbiner til havs. Økt bruk av nye fornybare energikilder kan bidra til å gjøre energibruken mer fleksibel og bidra til verdiskaping.

Investeringer i anlegg til for eksempel jordvarme eller sjøvarme bør gjøres fradragsberettiget for alle, slik at den miljøvennlige energitilgangen økes.

En slik tilnærming til alternative energikilder sikrer mest mulig energi til lavest mulig pris, samtidig som man skal legge til grunn viktige momenter som støy og miljøpåvirkning. Det bør stimuleres til utvikling av nye energiteknologier, men man bør avvente størstilt implementering av slike teknologier til de viser seg å være robuste og lønnsomme.

Stat, fylkeskommune eller kommune bør ikke kunne pålegge etablerte bygg å knytte seg til alternative energikilder dersom dette medfører kostnader utover normale etableringskostnader.

Kjernekraft

I årene foran oss vil behovet for energi øke betraktelig, og kjernekraft vil utgjøre en stor andel av verdens energimiks. Som energinasjon bør Norge arbeide aktivt for å utvikle nye energiteknologier som kan bidra til å dekke energibehovet. En satsing på forskning og teknologiutvikling er sentralt for å utvikle mer bærekraftige løsninger innenfor kjernekraft.

Fremskrittspartiet mener at vi må satse mer på forskning og teknologiutvikling innenfor kjernekraft, som for eksempel thorium. I Norge har vi et miljø som aktivt jobber med denne type arbeid både på teknologiutvikling innenfor reaktorteknologi, men også forskning og teknologiutvikling rundt kjente thoriumforekomster, deriblant i Telemark.

Fossile energikilder

Fremskrittspartiet vil legge til rette for økt bruk av naturgass til innenlandsk verdiskaping og i husholdningene, samt for bruk av gass som drivstoff i samferdselssektoren. Hovedinfrastruktur for naturgass, herunder flytende naturgass (LNG) og flytende petroleumsgass (LPG), må være et offentlig ansvar. Det skal ikke stilles særnorske krav til eksempelvis CO₂-rensing.

Petroleumsvirksomheten

Petroleumsnæringen er Norges desidert største og viktigste industri og representerer betydelige verdier, samt at den utgjør en viktig motor i norsk økonomi. Denne næringen står for rundt en fjerdedel av den samlede verdiskapingen i Norge, det er en betydelig sysselsetting med lønnsomme arbeidsplasser i hele landet og bidrar til både industriell og teknologisk utvikling av stor betydning.

Norsk olje- og gasspolitikk må stimulere til fortsatt verdiskaping, lønnsomhet og konkurransekraft i bransjen. Verdiskapingen kan samtidig ikke tas for gitt, da den i stor grad påvirkes av priser på verdensmarkedet. Fremskrittspartiet vil føre en offensiv politikk for å motvirke en videre negativ utvikling av produksjonen.

Utfordringene for petroleumsnæringen blir stadig mer komplekse. Store deler av ressursene befinner seg på større dyp, er mindre i volum og lenger fra land. Det er behov for kontinuerlig kompetanse- og teknologiutvikling dersom man skal opprettholde aktivitetsnivået på norsk sokkel. Bransjen trenger derfor langsiktige, forutsigbare og konkurransedyktige rammebetingelser. Dette er helt avgjørende for petroleumsindustrien. Det må stimuleres til konkurranse og høyt mangfold på norsk sokkel. FrP mener at

det må kontinuerlig arbeides med å redusere kostnadene for å styrke industriens konkurransekraft på norsk sokkel. Hovedansvaret for dette ligger hos industrien selv.

Skattesystemet må aktivt bidra til å gjøre nisse- og haleproduksjon mer lønnsom, slik at vi øker levetiden på feltene og får en høyest mulig utvinningsgrad.

Norsk petroleumsnæring er på mange områder ledende i miljøarbeidet. Bransjen har vist en vilje og evne til å møte utfordringer og finne nye løsninger som gir tillit til fremtidig petroleumsvirksomhet utenfor kysten. Staten må øke sitt bidrag til en bedre oljevernberedskap, med sikte på å unngå miljøkatastrofer ved uhell. Dette er også viktig med hensyn til økt skipstrafikk fra russiske olje- og gassfelter.

Det er viktig å sikre tilgang til nye attraktive letearealer, også i nordområdene. En videreutvikling av sokkelen i nord vil kunne gi et løft til næringslivet i den nordlige landsdelen. FrP vil åpne for konsekvensutredning av Nordland VI, VII og Troms II (havområdene utenfor Vesterålen, Lofoten og Troms), Barentshavet nord, Møreblokkene og Jan Mayen snarest mulig, med den hensikt å åpne for petroleumsvirksomhet. Virksomheten må foregå i henhold til strenge miljøstandarder i samarbeid med fiskerinæringen, og i tråd med Petroleumslovens bestemmelser.

Teknologiutvikling innen oljebransjen er særdeles viktig for fremtidig verdiskaping for nasjonen og norsk petroleumsindustriens globale konkurransevne. Et jevnt høyt aktivitetsnivå på norsk sokkel sikrer at vi fortsatt kan utvikle verdensledende kompetanse i tilknytning til petroleumssektoren. Slik teknologiutvikling har betydelige positive ringvirkninger for næringslivet for øvrig. Petroleumsrelaterte forskningsprogrammer er med på å legge grunnlaget for økt verdiskaping og sysselsetting i industrien i fremtiden. Skal vi skape like mange lønnsomme arbeidsplasser i fremtiden i petroleumsindustrien, er det viktig å øke satsingen på petroleumsteknologi. Demo2000-programmet er det desidert viktigste og mest målrettede forskningsprogrammet som skaper aktivitet og sysselsetting på kort og mellomlang sikt. Dette programmet må styrkes ytterligere.

Staten er den desidert største aktøren på norsk sokkel. Staten må derfor ta et langt større ansvar for FoU innen petroleumsnæringen. Norwegian Energy Partners (NEP) er et av de viktigste virkemidlene for norsk petroleumsindustri og for å fremme norske leverandører internasjonalt. En styrking av NEP vil bidra til økt verdiskaping, flere lønnsomme arbeidsplasser i Norge, samtidig som vi kan eksportere mer av norsk petroleumsteknologi til utlandet.

Kraftkrevende industri

Norge skaper store verdier basert på våre energiresurser. Disse ressursene gir grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping, og er en avgjørende innsatsfaktor for viktige deler av norsk industri og næringsliv for øvrig. Fremskrittspartiet vil legge til rette for at norsk industri kan dra økt nytte av våre fornybare ressurser i fremtiden.

Stabile og forutsigbare rammebetingelser er avgjørende for at industrien skal kunne få til økt verdiskaping i hele landet. Vi må legge til rette for at også nye typer kraftkrevende industri etableres i Norge. Eierskapet i fastlandsindustrien er mangfoldig og består av alt fra bedrifter eid av en privatperson, store private aksjeselskaper, selskaper der staten har en stor eierandel til selskaper eid av store internasjonale konsern. Det er avgjørende at alle ser på Norge som et godt land å investere i, slik at det kan skapes flere lønnsomme arbeidsplasser, økt verdiskaping og eksportinntekter sikres for fremtiden. Ved å ha tilgang til ren, fornybar og regulerbar kraft styrkes også industriens konkurransekraft. Store datasentre etableres i større grad i land der det er tilgang på ren energi. Dette gir Norge et fortrinn i konkurranse med andre land

Skatt på arbeidende kapital må fjernes, da dette straffer norsk eierskap. Eiendomsskatten på maskiner i industri må avvikles.

Fastlandsindustrien utgjør en betydelig del av Norges verdiskaping og sysselsetter om lag 240 000 personer. Vi vil være garantisten for at industrien får opprettholdt forutsigbar krafttilgang. Vi vil bidra til å

oppretholde industriens og private aktørers mulighet til å erverve inntil en tredjedel av kapitalen og stemmene i offentlige ansvarlige vannkraftselskaper. Dette vil gi flere industriaktører mulighet til langsiktig forutsigbar tilgang til kraft, noe som igjen vil bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i industrien.

Enova har en nøkkelrolle for å bidra til å styrke industriens konkurransekraft i Norge. Derfor er det viktig at Enovas arbeid styrkes slik at de kan rette økt fokus på å støtte prosjekter i kraftkrevende industri. Enovas støtte har gitt store resultater hvor effektiviteten økes, samt at energibruken går ned. Aluminium og silisium vil være viktige vekstkomponenter innen kraftkrevende industri i årene foran oss. Derfor vil vi legge til rette for at mer av denne typen industri skal skape verdier og sysselsetting i Norge, fremfor i kullfyrte økonomier som for eksempel Kina eller India.

Fremskrittspartiet vil:

- bygge ut mer miljøvennlig vannkraft og forenkle konsesjonsbehandlingen
- stimulere til økt kraftproduksjon og bedre forholdene for eksport og import av elektrisk kraft
- ha økt satsing på forskning innenfor fornybar energi og alternative energiproduksjonsmetoder
- intensivere forskning på kjernekraft, med vekt på thorium
- tillate skånsomme og kunnskapsbaserte utbygginger i vernede vassdrag
- åpne for økt petroleumsvirksomhet på norsk sokkel
- åpne for økt petroleumsvirksomhet i Nord-Norge, herunder områdene Nordland VI og VII, Troms II, Jan Mayen, Møreblokkene og Barentshavet Nord
- sikre større satsing på FoU innen petroleumssektoren
- stimulere til økt nisje- og haleproduksjon for å øke utvinningsgraden på felt
- sørge for høyt, aktivt og forutsigbart tempo på tildeling i TFO og nummererte konsesjonsrunder
- at industrien har konkurransedyktige, forutsigbare og langsiktige rammebetingelser.
- legge til rette for mer kraftkrevende industri i Norge, som for eksempel aluminium-, stål- og silisiumindustri, samt kraftkrevende datasentre
- styrke Enovas satsing knyttet til kraftkrevende industri

MILJØ

Naturvern og friluftsliv

Fremskrittspartiet støtter allemannsretten, med individuelt ansvar for å ferdes på en hensynsfull måte, med tanke på grunneier, miljø og andre som benytter seg av friluftsanslaget. Både grunneier og allmennheten har et ansvar for å motvirke konflikter. Der konflikter oppstår, skal disse løses lokalt ved anvendelse av lover og forskrifter, samt lokale forhold. Den private eiendomsretten skal tillegges særlig vekt i slike tilfeller.

Grunneiers interesser bør sikres bedre når det gjelder allmennhetens grense mot innmark og privat sfære. Det generelle forbudet mot bygging i 100-meterssonen skal fjernes, men det må samtidig sikres at det er tilstrekkelig med strandsone tilgjengelig for allmennheten.

Ved opprettelse av nye naturreservater, nasjonalparker og lignende, skal lokaldemokratiet tillegges avgjørende vekt. Prinsippet om «vern gjennom bruk» skal uansett legges til grunn. Restriksjoner knyttet til vern skal kun være utformet for å hindre ødeleggelse av naturgrunnlaget. Vi ser positivt på å vurdere opphevelse av allerede vedtatte verneområder.

Det må satses på etablering av turløyper og andre friluftsansaer som kommer folk flest til gode. Tilrettelagt for gammel og ung med universell utforming der det er hensiktsmessig, vil dette for mange være det man trenger for å kunne komme seg i aktivitet.

Kommunene skal forvalte lov om motorferdsel i utmark. Motorisert ferdsel i utmark må tilpasses friluftslivet, men bør også kunne inngå som en del av det. De gode løsningene for håndtering av denne utfordringen ligger ute i kommunene, blant dem som bor der og kjenner de lokale forholdene. Norge har store avstander, spredt bosetting og et næringsgrunnlag sterkt knyttet til primærnæringene, turisme, jakt og fiske. Dette tilsier at man burde ha en svært fleksibel holdning til snøscooterbruk i mange deler av landet.

Vi vil at lovverket knyttet til bruk av vannscooter skal harmonere med lovverket for bruk av småbåter.

Friluftsliv er et viktig tema blant annet når det gjelder skole, undervisning og folkehelse. Friluftsliv er også et viktig område for utvikling av reiselivsbaserte næringer.

Fremskrittspartiet vil:

- ivareta allemannsretten og sikre tilgang til skog og mark
- at grunneier skal motta inntekter fra fiskekort og jaktkort som i dag
- sikre tilstrekkelig tilgang til strandsonen for allmennheten
- at det i hovedsak er offentlig eide naturområder som vernes, eller ved frivillig avståelse av grunn fra private
- at ved båndlegging av privat jord skal det gis markedsmessig erstatning
- tilrettelegge for turstier med størst mulig grad av universell utforming
- at forvaltning av strandsonen skal skje lokalt
- la kommunene selv få bestemme om de ønsker å åpne for romjulsjakt.
- gi behandling av gyroinfiserte vassdrag høy prioritet
- styrke forskningen på hvordan villaks, produksjon av kraft og oppdrettslaks kan sameksistere
- styrke uavhengig forskning på smittepresset fra havbruket til villfisk
- sikre at blyhagl fortsatt tillates til jakt på fastmark og over åpent vann

Forurensning og utslipp

Med forurensning mener vi hovedsakelig utslipp av stoffer i jord, luft eller vann som kan skade folks helse, eiendom eller naturen. Tiltak som skal begrense forurensningen, må være effektive og ivareta prinsippet om likhet for loven. Forurensning kjenner ingen landegrenser, og en vesentlig del av forurensningen i Norge skyldes utslipp fra andre land. Det er derfor viktig å få på plass internasjonale avtaler på miljøområdet slik at Norge ikke ensidig tar belastningen for miljøtiltak.

Like virksomhetstyper bør ha mest mulig like utslippstillatelser, både i et nasjonalt og et internasjonalt perspektiv. Dagens praksis og lovverk, hvor hver bedrift behandles individuelt, er uheldig fordi dette fører til konkurransevridning og unødvendig byråkrati. Det er behov for en streng miljølovgivning for å hindre at noen skader andres helse, eiendom eller naturen. Det må vurderes å totalforby særdeles farlige eller ødeleggende stoffer og produksjonsmetoder. Dette arbeidet bør først og fremst gjøres i internasjonale fora, for eksempel innenfor EU/EØS-samarbeidet, ikke gjennom ensidige nasjonale bestemmelser.

Påbud bør kunne benyttes der hvor det finnes anerkjente rensemetoder som kan anvendes uten urimelige høye kostnader for næringen. Konsesjoner og utslippstillatelser bør benyttes i gitte situasjoner og gis av miljøvernmyndighetene. I konsesjonsvilkårene må det klart fremgå hvor store og hvilken type årlige utslipp det gis tillatelse til. Tillatelser til utslipp av gasser som kan gi langtransportert forurensning, skal være omsettelige, slik at de kan selges til en annen bedrift eller følge med produksjonsanlegget dersom det overdras til nye eiere.

Økt kunnskap om marin forsøpling og mikroplast har gitt økt bekymring for hvilke problemer dette skaper i naturen. Forsøpling av det marine miljøet er en stor utfordring både nasjonalt og internasjonalt. Fremskrittspartiet er bekymret for hvilke miljøproblemer dette skaper for dyr- og plantelivet. I Norge utgjør forsøpling og opphopning av plast på strender, langs kysten og på havbunnen et hurtigvoksende miljøproblem. Det trengs større aksjoner i regi av kommuner, friluftsråd og andre for å

fjerne forsøpling, både på strender og på utilgjengelige steder. Det offentlige må i samarbeid med lokale krefter sikre at rydding skjer. Samtidig må dette arbeidet settes høyt på den internasjonale agendaen.

Vi ønsker å redusere overflødig byråkrati hos klima- og miljøverndepartementet, fylkesmennene og i kommunene, og vil gi miljødirektoratet oppgaven med å påse at forurensningsbestemmelsene etterleves. Politiet bør styrke sin kompetanse på etterforskning av brudd på miljøvernlovgivningen.

Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for internasjonale miljøavtaler som sikrer like rammebetingelser
- at miljøavgifter i størst mulig grad øremerkes miljøtiltak
- styrke støtte- og tilskuddsordninger for private oppryddingstiltak av marint søppel
- at produkter som inneholder mikroplast, skal merkes tydelig

Klima

Jordens klima skifter over tid, og vi vet for lite om hva som påvirker disse endringene. Derfor er det viktig å legge et føre-var-prinsipp til grunn for klimapolitikken i stedet for å kanalisere all innsats i en bestemt retning. Det betyr at det er fornuftig å prioritere tiltak som har en tilleggseffekt utover det å være et klimatiltak. Det forskes for lite på naturlige klimaprosesser.

Fremskrittspartiet vil stimulere til bredere forskning og åpen, kritisk debatt rundt årsaker til, og omfanget av, klimaendringer. God forståelse om utfordringen er viktig slik at man bedre kan prioritere samfunnets knappe ressurser til ulike formål, som å forebygge eller bedre å tilpasse oss uønskede endringer i naturen.

Det er nødvendig med en nyansert klimadebatt. Problemstillingen som politikere og forskere fra FNs klimapanel retter oppmerksomheten mot, kan være alvorlig. Advarslene gir grunnlag for varsomhet. Samtidig kan det være uheldig og uriktig å koble enhver flom, hete- eller kuldebølge, storm og andre værformer til påstanden om menneskeskapte klimaendringer. Innen slike samfunnsomgrepene problemstillinger er det viktig å sikre gode, langsiktige beslutninger som har støtte i befolkningen og som forvalter skattebetalernes penger på en optimal måte.

Internasjonale klimautfordringer må løses gjennom internasjonale avtaler som innbefatter mekanismer for kostnadseffektiv gjennomføring. Fremskrittspartiet legger til grunn at Norge skal gjennomføre fornuftige tiltak for å kutte klimagassutslipp både nasjonalt og internasjonalt. FrP er skeptisk til ukritisk bruk av «føre-var-prinsippet». Vi forutsetter at tiltak er resultatorienterte og baseres på langsiktige kost/nytte-vurderinger.

Fremskrittspartiet er kritisk til å bruke klimapolitikken til å øke skatter, avgifter og utgifter for innbyggere og bedrifter. Man skal ha respekt for skattebetalernes penger og innbyggernes ønske om forutsigbarhet og fleksibilitet i hverdagen. Vi er derfor kritiske til å innføre stadig nye forbud, påbud, restriksjoner og andre offentlige inngrep som begrenser enkeltmenneskets frihet eller svekker norsk konkurransekraft. I stedet bør miljøvennlig adferd stimuleres gjennom positive virkemidler.

Norsk næringsliv er allerede langt fremme når det gjelder miljøvennlig produksjon med lavt ressurs- og energiforbruk. Staten skal stimulere til videre forskning, utvikling og implementering av ny energi- og miljøvennlig teknologi, med sikte på å styrke norske næringsklyngers konkurranseevne. Krav om bruk av strøm fra land til produksjon på sokkelen må opphøre.

Norge må unngå særnorske, strenge klimagassiltak som fører til at næringsaktivitet og arbeidsplasser flyttes til andre land for å pynte på det norske klimagassregnskapet. En global klimaavtale må forhindre såkalt karbonlekkasje og ha mekanismer som utjevner konkurranseulempen mellom industri som må svare for klimagasskostnader, og industri i land hvor slike kostnader ikke finnes. Et nasjonalt tak for klimagassutslipp vanskeliggjør videreutvikling og nyetablering i norsk industri. Dagens klimagassmålsetting om et absolutt tak for nasjonale utslipp må erstattes med et mål om gradvis reduksjon i klimagassnivået innenfor ulike næringer.

Ressursforvaltning og avfallshåndtering

Fremskrittspartiet mener at privat eierskap er en god garanti for at naturressurser blir forvaltet på en god måte. Når fornybare ressurser er i privat eie, har eierne egeninteresse av å sikre at man for all fremtid kan høste et utbytte. Statens jord- og skogeiendommer som ikke har allmenn interesse, bør selges til private aktører eller overdras til kommuner. Tillatelser til å utnytte deler av ressursene i havet, skal som i dag, tildeles av staten. Disse tillatelsene bør imidlertid kunne omsettes mellom private aktører.

Vi vil arbeide for en rasjonell, miljøvennlig og effektiv håndtering av avfall fra husholdninger og bedrifter. Forholdene må legges til rette for etablering og drift av moderne forbrenningsanlegg uten at avfallet må fraktes over lange strekninger. Varmen fra anleggene bør brukes til oppvarming lokalt, fjernvarme eller elektrisitetsproduksjon. Ressursene i våtorganisk avfall bør i større grad utnyttes til biogassproduksjon.

Industri og næringsliv må gis best mulige rammebetingelser for kildesortering og stimulere til gjenbruk. Vi mener at konkurransestimulering av avfallssektoren vil gi økonomiske og miljømessige gevinster.

Differensierte avfallsgebyrer er et positivt virkemiddel for å skape et rettferdig system som belønner dem som forurenser minst, med lavere avgifter.

Avgiftssystemet for avfallshåndtering må legges opp slik at det ikke stimulerer til eksport av avfall.

Fremskrittspartiet vil:

- konkurransestimulere avfallssektoren
- ha differensierte avfallsgebyrer

TRYGGHET FOR LIV OG EIENDOM

Utviklingen i trusselbildet er blitt mer alvorlig de senere år. Samtidig er beredskap og forebygging bedret, og vår evne til å håndtere alvorlige hendelser er styrket.

Videreutvikling og vedlikehold av beredskapen mot nasjonale hendelser, terror og organisert kriminalitet er viktig, i tillegg til at vi også fortsatt må være i stand til å forebygge, etterforske og påtale «hverdagskriminalitet». Vi må ytterligere styrke arbeidet med bekjempelse av terror og terrorhandlinger som har til hensikt å skremme befolkningen.

Politi

Fremskrittspartiet ønsker et troverdig, moderne, handlekraftig, folkelig og ansvarlig politi, og vi vil sikre gjennomføringen av nærpoltireformen til det beste for folk flest. Slik sikrer vi rett kompetanse og kvalitet i politiavdelingene.

Politiet må settes i stand til å kunne forebygge og følge opp lovbrudd. Politiet må ha nødvendig utstyr og lovmessig grunnlag for å kunne arbeide på en god og effektiv måte. Investeringer i audiovisuelt utstyr og IT-utstyr kan bidra til effektivisering av politiets arbeidsmetoder. Dette vil bidra til å frigjøre ressurser slik at vi får flere politifolk ute i gatene og færre på kontor med administrative oppgaver.

Fremskrittspartiet ønsker å gi politiet lettere tilgang til våpen, og åpner for generell beväpning av politiet i de politidistriktene som ser behov for dette. Våpentrening på politihøyskolen og den generelle treningen etter endt utdanning må styrkes.

Mange steder sjeneres innbyggerne av tiggere. Vi vil derfor gjeninnføre forbud mot tigging. Politiet må gis en tydeligere hjemmel for å sikre offentlig ro og orden, og for å slå ned på hverdagskriminalitet og ordensforstyrrelser.

Innbyggerne skal føle seg trygge på at det offentlige ikke kontrollerer privatlivet. Vi ønsker derfor å begrense bruken av overvåkning med unntak av saker som gjelder rikets sikkerhet og alvorlig kriminalitet. Domstolene skal godkjenne bruk av overvåkning. Det bør i enkelte alvorlige saker kunne gis anledning for politiet til å bruke provokasjoner for å avsløre alvorlig kriminell aktivitet.

Politiet mangler i dag effektive metoder for å bekjempe alvorlig kriminalitet på Internett. Herunder terror, overgrep mot barn, cyberangrep og ID-tyveri. Der politiet tidligere kunne knytte en kriminell handling til et mobilnummer, må de i økende grad forholde seg til IP-adresser. Da Internett-leverandørene «roterer» tildelingen av IP-adresser, blir det ofte umulig å sikre bevis i alvorlige straffesaker. Fremskrittspartiet ser det derfor nødvendig å pålegge Internett-leverandører en minimumstid for lagring av IP-adresser.

Kampen mot kriminelle må skjerpes. Kriminalitet som utøves av utlendinger, gir lovlydige innvandrere et dårlig renommé. Alle utenlandske statsborgere som blir straffet med mer enn tre måneders ubetinget fengsel, skal utvises. Utvisning alene er imidlertid ikke nok til å forebygge kriminalitet, men må kombineres med en god integreringspolitikk. En strammere kurs i innvandringspolitikken vil også gagne den folkelige forståelsen for de mange lovlydige utlendingers tilstedeværelse.

I hvert politidistrikt bør det bygges opp beredskapssentre, fortrinnsvis med helikopterbistand og beredskapstropper med lav responstid dersom det inntreffer kriser. Der det er hensiktsmessig, kan politidistriktene samarbeide om slike beredskapssentre.

Fremskrittspartiet vil endre politiutdanningen og rekrutteringen til politiet. Politiet trenger en modulbasert og differensiert politiutdanning. Politiet må i større grad knytte til seg den kompetansen etaten trenger. Det må være mulig å ta deler av en politiutdanning og kvalifisere seg til spesifikke oppgaver, fremfor dagens praksis der alle blir først generalister, for deretter å spesialisere seg innen enkelte fagområder. Utdanningen må også legges om til å inneholde mer politifag og operativ trening. På denne måten får politiet større spisskompetanse og kan rekruttere nødvendig personell raskere.

Det bør i større grad også satses på at sivile kan overta arbeidsoppgaver for politiet. For eksempel kan sivile settes til å analysere datakriminalitet og regnskapskriminalitet.

Det bør opprettes et eget investeringsbudsjett for politiet slik at nødvendige investeringer som IKT-opprusting, innkjøp av biler og sikkerhetsutstyr ikke går på bekostning av den daglige operative driften. Dette vil sikre høy bemanning og tilstedeværelse samtidig som politiet fornyer nødvendig utstyr og infrastruktur. For å sørge for raskere utskifting av utrykningskjøretøy skal disse unntas MVA og engangsavgift.

Nasjonale politifunksjoner, eksempelvis beredskapstroppen, bombegruppen og andre spesialfunksjoner, bør dekkes gjennom en overslagsbevilgning.

Tolletaten skal ha en begrenset politimyndighet og settes i stand til å ta en mer aktiv rolle i kriminalitetsbekjempelsen ved grensene. Narkotikahandel og menneskehandel er områder der tolletaten har kompetanse som i mye større grad bør benyttes for å heve effektiviteten i kriminalitetsbekjempelsen samtidig som politiet blir avlastet. Tolletaten skal ha adgang til å skrive ut forenklede forelegg og således få avgjort de enkleste og minst alvorlige sakene på stedet.

Arbeidet mot trafficking, menneskehandel og seksuelle overgrep mot barn må styrkes. Dette er ofte grenseoverskridende kriminalitet der internasjonalt samarbeid vil gjøre kriminalitetsbekjempelse lettere. Vi ønsker derfor å styrke slike samarbeidsprosjekter.

Foreldre som er dømt for overgrep mot egne barn, skal fratas omsorgs- og samværsretten.

Kriminelle som har begått alvorlige seksuelle overgrep mot barn, skal kunne dømmes til behandling med medisinsk kastrering under nøye oppfølging.

Fremskrittspartiet vil:

- prioritere mer ressurser til politiet, og sikre et godt nærpoliti
- sikre at hovedstadspolitiet har nok ressurser til å kunne ivareta også nasjonale oppgaver
- innføre en ny politiutdanning i flere trinn
- få inn andre faggrupper for å ivareta støttefunksjoner i politiet og rendyrke oppgavene til faglært politi
- akseptere bruk av forhåndsgodkjent rom- og telefonavlytting, samt bevisprovokasjoner og akseptere bruk av forhåndsgodkjent overvåkning i saker som vedrører rikets sikkerhet og alvorlig kriminalitet
- innføre nasjonalt forbud mot tigging
- utvise utenlandske statsborgere som dømmes til ubetinget fengsel i tre måneder eller mer.
- etablere et eget Transportpoliti
- styrke internasjonalt samarbeid i kampen mot trafficking, menneskehandel og seksuelle overgrep mot barn
- ha flere politihunder, deriblant narkotikahunder
- øke antall politihelikoptre på landsbasis for å få bedre dekning nasjonalt
- styrke grensekontrollen
- arbeide for et nasjonalt dyrepoliti med tilstedeværelse i alle politidistrikter
- vurdere aktuelle tiltak for å forebygge overgrep mot barn og unge
- innføre minimum 6 måneders lagringstid for internettleverandørenes tildeling av IP-adresser

Påtalemyndigheten

Påtalemyndigheten må settes i stand til raskt å kunne følge opp de sakene som er ferdig etterforsket av politiet. Vi mener at det offentlige bør gis anledning til å leie inn privatpraktiserende advokater til å føre straffesaker for å få avviklet den store saksmengden.

Fremskrittspartiet aksepterer ikke at straffesaker med kjent gjerningsmann henlegges på grunn av kapasitetsproblemer.

Vi ønsker å utvide den offentlige rettshjelpsordningen. Det er stort behov for fri rettshjelp, særlig blant vanskeligstilte grupper. For å avhjelpe det økende behovet må også frivillige rettshjelpstiltak støttes.

Fremskrittspartiet vil:

- sørge for at saker med kjent gjerningsmann ikke blir henlagt
- at politi- og påtalemyndighet i enkeltsaker skal utøve sine plikter uavhengig av regjering og storting
- at politi- og påtalemyndighet skal være klart atskilt fra hverandre for å oppnå uavhengighet og best mulig rettssikkerhet
- at politijurister gis relevant etterutdanning/videreutdanning for å sikre kvalitet, kompetanse og effektivitet i politiarbeidet

Fengsel og kriminalomsorg

Fremskrittspartiet vil holde soningskøene nede. Dette kan blant annet gjøres ved å la private aktører bygge og eie fengsler på oppdrag fra staten. Soningskøen rammer domfelte, ofre og samfunnet for øvrig. Befolkningen mister tillit til rettsstaten når gjerningsmenn, også etter alvorlige forbrytelser, kan gå fritt rundt i påvente av soning. Særlig belastende er dette for ofrene og deres familier. Utenlandske statsborgere som begår kriminalitet i Norge, skal, så sant det er mulig, sone i hjemlandet. Elektronisk kontroll bør begrenses til bruk overfor dem med mindre forseelser og i overgangen fra ordinær soning til frihet. Dette inkluderer også permisjoner.

Soningskapasiteten i Norge må utvides. Kapasiteten i eksisterende fengsler må utvides der det er mulighet for dette.

Det er viktig at straff virker preventivt. Dagens fengselsstraff i Norge er ikke i tilstrekkelig grad preventiv for dem som kommer hit med den hensikt å utføre kriminelle handlinger. Det bør derfor etableres egne enheter for utenlandske kriminelle i eldre fengsler med noe lavere standard og uten økonomiske og sosiale ytelser for de innsatte.

Norge bør utnytte de soningsavtaler vi har med de kriminelles hjemland, og eventuelt reforhandle disse slik at de kan bli mer effektive. Samtidig må det arbeides med å få på plass soningsavtaler med enda flere land, slik at vi kan kjøpe soningsplasser i hjemlandet for de aller fleste som uansett skal utvises.

Det bør rettes en større oppmerksomhet på unge som soner i fengsel. Dette med sikte på at unge kriminelle ikke skal falle mellom flere stoler. Ungdomsenhetene bør ha spesielt tilrettelagte rehabiliteringstiltak med tanke på tilbakeføring til samfunnet og en hverdag uten kriminalitet. Denne gruppen har behov for klare rammer og bedre forutsigbarhet i hverdagen, noe som gjør kriminalomsorgen godt egnet til oppfølging av straffereaksjoner mot dem.

Det skal være adgang til å foreta undersøkelser av alle personer i fengsler med høyt og særlig høyt sikkerhetsnivå ved bruk av teknisk utstyr eller hund. Dette inkluderer innsatte, fengselets ansatte, konsulær representant og offentlige myndighetsrepresentanter. Dette med bakgrunn i endret sikkerhetssituasjon de senere år og behov for skjerping av kontroll i fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Like regler for kontroll vil motvirke at personer utsettes for press om å bringe med seg gjenstander inn eller ut ved besøk i fengslene. Av sikkerhetsmessige årsaker vil vi vurdere overgang fra navn til tjenestenummer for fengselsbetjenter for å forhindre hevn og vold mot tjenestepersonell.

Fremskrittspartiet vil:

- fjerne soningskøen ved å bygge flere soningsplasser
- sende utenlandske statsborgere ut av landet og la dem sone straffen i hjemlandet
- fremforhandle utleveringsavtaler
- åpne for privat fangetransport for å frigjøre politiressurser
- øke satsingen på rusomsorg i fengsel
- at ettervern skal tilbys i hensiktsmessige former
- kjøpe soningsplasser i utlandet
- at dømte går direkte fra rettskraftig dom til soning
- iverksette bedre tiltak for å redusere tilbakefallsprosenten

Domstoler

Fremskrittspartiet legger vekt på å sikre enkeltmennesket rettssikkerhet. Domstolene skal sikre rask og rettferdig behandling. Dette er også viktig for å unngå at personer sitter i varetekt over lang tid. Vi ser på prinsippet om at man er uskyldig til det motsatte er bevist som grunnleggende for rettssikkerheten. Vi mener domstolene og domstolsbehandlingen må moderniseres, og at saksbehandlingen må effektiviseres. Domstolene bør også ha frihet til å kunne benytte forenklet domstolsbehandling i større grad.

For ytterligere å styrke uavhengigheten bør domstolsadministrasjonen (DA) gjøres mer uavhengig av Justis- og beredskapsdepartementet og Regjeringen ved at budsjettbehandlingen for domstolene gjøres lik ordningen for Riksrevisjonen. Stortingets ombudsmann for forvaltningen og EOS-utvalget må legges direkte under Stortinget. DA-styrets sammensetning bør også vurderes.

Kø i domstolsapparatet gjør at det går altfor lang tid fra en sak er etterforsket til den blir avgjort i domstolene. Dette påfører både offer og gjerningsmann unødige lidelser. Vi vil innføre begrensninger for forsvarere som er betalt av det offentlige, slik at de ikke får påta seg flere saker enn de har tid til å føre når retten har satt dem opp til behandling.

Vi ønsker å utvikle ordningen med hurtigdomstoler for enkelte typer saker for å få opp effektiviteten og få pådømt mer av hverdagskriminaliteten. Hurtigdomstolen skal ha utvidede åpningstider, og ta imot saker hvor politiet har tatt gjerningsmenn og har sikre bevis. Utenlandske statsborgere som begår kriminalitet, kan også tas gjennom hurtigdomstolen og holdes i forvaring inntil saken er avgjort, og de eventuelt kan sendes ut av landet.

Det er behov for å gjennomgå systemet for ankemuligheter fordi intensjonen i dagens system misbrukes. Det offentlige bruker uforholdsmessig mye ressurser på ankesaker, og det er behov for å se på innstramming av reglene.

Straffereaksjonene som iverksettes overfor forbrytere, skal avskrekke vedkommende fra å begå nye straffbare handlinger (individualpreventive hensyn), og avskrekke andre fra å begå straffbare handlinger (allmennpreventive hensyn). Dagens straffenivå i Norge er for mange typer forbrytelser så lavt at det ikke harmonerer med befolkningens rettsoppfatning. Vi ønsker derfor høyere strafferammer generelt sett og en gjennomgang av straffelovgivningen. I tillegg ønsker vi å innføre minimumsstraff for en del alvorlige lovbrudd for å sikre at domstolene utmåler straffer som er mer i tråd med folks rettsoppfatning enn det som ofte er tilfellet i dag, samt å fjerne dagens kvantumsrabatt som medfører at kriminelle som i en rettssak dømmes for flere forhold, ikke blir straffet for hver og en av forbrytelsene vedkommende har gjort seg skyldig i.

Dagens domstolstruktur er ikke tilpasset et moderne rettssamfunn og de krav som stilles til spesialisert kompetanse. Med færre tingretter kan man oppnå større kompetansemiljøer og større mulighet til spesialisering for den enkelte dommer. På den måten vil rettssikkerheten til hver enkelt som er i kontakt med domstolene styrkes.

Ved i større grad å ta i bruk teknologi kan domstolene effektiviseres. Lyd- og bildeoverføring bør innføres i alle tingretter, slik at man i større grad kan avholde fjernmøter i tilståelsessaker, varetektsaker og andre sakstyper der det ikke fremstår som viktig at en siktet eller tiltalt møter personlig.

Vi vil stramme inn foreldelsesreglene i straffeloven slik at man i færre tilfeller opplever at gjerningsmannen kan unndra seg straff. Vi ønsker å endre systemet slik at allerede idømt straff ikke kan foreldes. I tilfeller der gjerningsmannen ikke er dømt, skal foreldelse skje etter 10 år for forhold med strafferamme inntil 6 år. Dersom strafferammen er over 6 år, skal foreldelsesfristen være 30 år. De mest alvorlige forbrytelsene som i dag har 21 års strafferamme, men som Fremskrittspartiet vil straffe med inntil 30 år, skal ikke kunne foreldes.

Fremskrittspartiet vil:

- effektivisere domstolene og domstolsbehandlingen
- utvikle ordningen med hurtigdomstoler
- gjennomgå straffelovgivningen for å heve straffenivået
- øke minimumsstraffer for alvorlige lovbrudd
- at alle som blir dømt for overgrep mot barn automatisk skal bli idømt en forvaringsdom
- sikre uavhengighet for domstolene
- fjerne dagens kvantumsrabatt ved dom for flere lovbrudd
- at all ilagt fengselsstraff som hovedregel skal sones i sin helhet
- at den straffedømte går direkte fra rettskraftig dom til soning
- gjennomgå ankesystemet
- ha en klarere definisjon i straffeloven av hva som er voldtekt
- oppheve sexkjøpsloven

Pårørende og offeromsorg

Fremskrittspartiet vil gi oppfølging og hjelp til ofre for kriminalitet. Det er viktig at ofrene og deres pårørende har et godt utbygd og tilrettelagt hjelpeapparat.

Kriminalitet, først og fremst vold og overgrep, rammer også barn. Det er svært viktig at barn får hjelp tidligst mulig, og at de får hjelp av personell med spisskompetanse nettopp til å kommunisere med barn. Barnehusenes kompetanse i å snakke med barn er svært viktige i dette arbeidet. Vi vil sikre et særskilt ettervernstilbud for barn som har vært utsatt for overgrep. Det er behov for å videreutvikle og styrke ordningen med barnehus.

Ofre for kriminalitet eller deres pårørende skal få utbetalt eventuell oppreisningserstatning fra staten. Staten skal innkreve erstatningssummen fra gjerningsmann eller gjerningsmenn.

Fremskrittspartiet vil:

- sørge for tilstrekkelig kompetanse ved mottak av ofre og pårørende
- at offeret og/eller pårørende skal varsles dersom gjerningsmannen skal ha permisjon fra fengselet
- at gjerningsmannen kan ilegges geografiske begrensninger for sin permisjon for å verne offer og/eller pårørende
- gjennomgå barns rettssikkerhet etter overgrep
- vurdere nye ordninger for kriminalitetsofre og deres pårørende, herunder egen ombudsordning

Forebyggende arbeid

Det er foreldrene som har hovedansvaret for å følge opp sine barn. Likevel er det nødvendig at det offentlige satser målrettet på forebyggende arbeid. Noen av de unge som kommer inn på en kriminell løpebane, har opplevd en utrygg oppvekst. Det er viktig at offentlige instanser som er i kontakt med barn, i større grad settes i stand til å avdekke når barn blir utsatt for vold, overgrep og annen form for omsorgssvikt. Vi vil derfor styrke kompetansen og samarbeidet mellom skole, barnehage, helsestasjoner, frivillige organisasjoner, barnevern, familievern og politiet.

En del av dem som begår kriminelle handlinger, har omfattende rusproblemer. I dagens system går de ut og inn av behandling, og velger selv om de skal fullføre den. Vi ønsker å tillate at tvangsbehandling brukes som en sanksjonsmulighet når rusmisbrukere dømmes for forbrytelser. Dette må følges opp av et helhetlig opplegg etter endt behandling, slik at en kan forhindre tilbakefall til rusmisbruk. Det bør tilrettelegges for en utvidet bruk av tvangsbehandling av rusmisbrukere som alternativ til straff. Samtidig må det legges til rette for en helhetlig oppfølging etter endt soning.

Fremskrittspartiet vil:

- møte unge lovbrøyttere med raske reaksjoner for å forebygge nye lovbrudd
- opprette en ungdomsdomstol og stille tydelige krav til den enkelte når straffereaksjonen skal iverksettes
- gripe inn tidlig og ha tett oppfølging med dem som er i ferd med å komme inn på en kriminell løpebane
- styrke samarbeidet mellom skole, barnehage, helsestasjoner, frivillige organisasjoner, barnevern, familievern og politiet
- gå inn for økt bruk av frivillige og ideelle organisasjoner på det forebyggende området overfor barn og unge
- forebygge og bekjempe overgrep mot barn på ved bruk av digitale medier
- innføre medisinsk kastrering som et forsøksprosjekt for å forebygge seksuelle overgrep

Samfunnssikkerhet og beredskap

Norge er et av verdens tryggeste land. Samtidig har vi også et av verdens mest åpne samfunn. Denne balansen er vanskelig, men den er også veldig viktig å bevare. Vår innsats for å bekjempe terror og annen alvorlig kriminalitet fortsetter med full styrke.

Samarbeidet mellom etterretningstjenesten og PST må styrkes for å avdekke potensielle terrorplaner mv., og det må vurderes flere muligheter for samarbeid også på andre områder mellom politi og forsvaret.

Sivilforsvaret må videreutvikles som støttetjeneste til hjelp under uønskede hendelser.

Ved søk etter omkomne eller antatt omkomne på havet skal sjøforsvaret og kystvakten bistå politiet i søket.

Ved opprettelsen av et digitalt grenseforsvar skal personvern hensyn ivaretas og ha høy prioritet.

NORGE OG VERDEN

Grenser betyr stadig mindre i en mer globalisert verden. Globaliseringen har ført til at forskjellene mellom land og mellom individer er blitt mindre. Aldri før har så mange blitt løftet ut av fattigdommen. Verdens fattige er ikke ofre for globaliseringen, men deres problem er at de er utestengt fra det globale markedet.

Norsk utenrikspolitikkens fremste oppgave er å sikre norske interesser. Dette må gjøres ved å gripe de positive mulighetene globaliseringen gir og verne effektivt mot de truslene den fører med seg. Norske interesser sikres best gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid med sikte på internasjonal avspenning, varig fred, en friest mulig verdenshandel og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

Utenriksrepresentasjonen må stå i forhold til norske interesser i de enkelte land, og særlig ta sikte på å bistå næringsliv og norske statsborgere. Innovasjon Norges utekontor bør legges administrativt inn under Utenriksdepartementet. Dette med formål om at Norske ambassader skal bistå norsk næringsliv i utlandet.

Forholdene til andre land må bygge på prinsippene om likeverd og frihandel. Frihandel er den beste form for global arbeidsdeling med gjensidige fordeler av samhandel. Norge bør derfor snarest bygge ned handelsbarrierene mot utlandet. Norge skal selvsagt yte nød- og katastrofehjelp gjennom nasjonale og internasjonale organisasjoner, men ordinær statlig bistand må reduseres.

Det er viktig å bygge allianser med likesinnede land og støtte opp om demokratiske staters rett til å forsvare seg mot terrorisme og trusler fra naboland. Vi støtter det jødiske folks rett til et nasjonalt hjemland i Israel. Staten Israel anerkjennes som en suveren og demokratisk stat med rett til å beskytte sine innbyggere mot eksterne, eksistensielle trusler. FrP ser med bekymring på økende antisemittisme og vil jobbe for økt samarbeid og samhandel med Israel. FrP mener at den Norske ambassaden i Israel skal ligge i landets hovedstad Jerusalem.

Nordområdene og polare områder

Nordområdene er i de senere år blitt mer og mer interessante for Norge så vel som for verden. Den økte interessen skyldes de store mengder naturressurser man har funnet, og de man forventer å finne i fremtiden. I tillegg endrer isen i polhavet seg slik at nye seilingsleder åpnes opp, noe som betyr kortere avstand mellom de østlige og vestlige markedene.

Sett i lys av denne utviklingen må Norge hevde sin suverenitet i våre deler av nordområdene gjennom utvikling, beredskap og forsvar. Nordområdene og ressursene der må utvikles, forvaltes og høstes på en bærekraftig måte.

Ved økt aktivitet i nordområdene vil også Norges ansvar for beredskap vokse. Seiling via Nordøstpassasjen og over Polhavet gjør Norge til innfallsport for hele det europeiske markedet og all transport fra Europa gjennom disse ledene vil passere oss. Dette gjør at vi må være i stand til å håndtere større katastrofer i norsk ansvarsområde, både når det gjelder berging av mennesker, skip, installasjoner og verdier. Samtidig vil det kreve en oljevernberedskap av høyeste standard for å sikre oss mot store negative miljømessige konsekvenser.

Dette vil også åpne for en utvikling av havnefasiliteter og tilhørende infrastruktur i nord, også på Svalbard som ligger plassert midt i området. Det vil i denne forbindelsen bli nødvendig å vurdere om man kan opprettholde de strenge restriksjonene rundt Svalbard, eller om den teknologiske utviklingen gjør at disse kan mykes opp.

Norges andel av nordområdene inneholder en enorm mengde naturressurser i form av fisk og skalldyr, olje, gass og mineraler. Ren og uberørt natur, tilgang til fornybare energikilder og en unik flora og fauna utgjør også store potensialer for vekst og utvikling. Vi vil legge til rette for at alle disse mulighetene kan benyttes, og vil samtidig legge vekt på innovasjon og forskning som fremmer sameksistens av næringene.

Norges ansvar som en stabil petroleumsleverandør er meget viktig. Vi vil derfor åpne nye områder i nord for utvinnings- og leteaktivitet innenfor de stramme sikkerhetsreglene vi allerede har.

Et sterkt og operativt forsvar i nordområdene er en nødvendighet for å hevde Norges suverenitet og eierskap til den rikdommen som finnes der. Vi vil derfor styrke alle forsvarsgrener i nord, samt stimulere til økt alliert trening og aktivitet. I tillegg må grensekontrollen mot øst håndheves strengt, men effektivt med hensyn til handel og samarbeid.

Fremskrittspartiet vil:

- fremme vårt eierskap i nordområdene
- øke militær tilstedeværelse og beredskap i Nordområdene blant annet for å hevde suverenitet
- åpne nye områder for utvinning av naturressurser
- øke innovasjon og forskning rettet mot nordområdenes utfordringer, herunder sameksistens av næringer
- øke satsning på infrastruktur som fremmer nye næringer i nordområdene
- vurdere økt aktivitet på og rundt Svalbard
- sikre kraftforsyningen på Svalbard

Norge og Europa

Fremskrittspartiet har enkeltmenneskets frihet og selvråderett som en vesentlig målsetting. Virkemidler i arbeidet for å nå dette målet er reduksjon eller avskaffelse av hindringer for menneskets utfoldelse, virkefrang og realisering av egne mål. Slike hindringer kan være en følge av at statens makt er for omfattende. Det kan også skyldes nasjonale grenser, av proteksjonistisk karakter, som utelukker mennesker og bedrifter fra å samarbeide over landegrensene.

Åpenhet, frivillighet og fri bevegelse av kapital, virksomhet og mennesker på global basis er viktige verdier. Vi ser positive utviklingstrekk innenfor regionale områder.

Den Europeiske Union (EU) ble i sin tid opprettet med formål om å fremme fred, frihet og samhandel i Europa. I den senere tid har imidlertid EU utviklet seg i overnasjonal retning. Her kan Lisboa-traktaten nevnes som eksempel. Man har beveget seg vekk fra de opprinnelige tankene, og beveget seg mot et overnasjonalt byråkrati i Brussel som legger hindringer i veien for folk flest. Derfor er FrP imot norsk medlemskap i EU.

EØS-avtalen sikrer norsk adgang til EUs indre marked, og er av vital betydning for norsk næringsliv. Det er viktig med forutsigbarhet og klare regler for handel i EØS-området. FrP vil arbeide for å forbedre EØS-avtalen med sikte på å sikre norske interesser. Avtalen må på enkelte områder tolkes strengere og om nødvendig reforhandles for å bedre ivareta norsk suverenitet og nasjonale interesser.

Det er helt nødvendig å redusere eksporten av og tilgangen til norske velferdsytelser, samt benytte muligheten til permanent grensekontroll. Vi må i større grad utnytte handlingsrommet ved bruk av tilpasningstekster og vetoet.

Ytre Schengen-grense er under sterkt press, og flere Schengenland har liten evne til å kontrollere egen yttergrense, med de følger at personer ukontrollert strømmer illegalt inn i Schengenområdet. Denne problemstillingen må gripes tak i og løses, dersom avtalen skal videreføres i sin nåværende form.

I Europa som område vil vi arbeide for en liberalisering av økonomien for å fremme vekst og velferdsutvikling. Det er viktig med et godt samarbeid med Europa for å søke gode løsninger når det gjelder spørsmål om sikkerhetspolitikk, miljøpolitikk, kriminalpolitikk og politiske områder som i sterk grad relaterer seg til frihandel, felles konkurranseregler og menneskelig frihet.

Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for et fortsatt nei til norsk medlemskap i EU
- fjerne særnorske regler som blant annet forbyr innførsel av produkter som er lovlige i EU
- at norsk eksport av olje, gass og fisk dreier seg om viktige nasjonale ressurser som skal være underlagt norsk lovgivning og jurisdiksjon
- heve terskelen for å få del i norske velferdsgoder i forbindelse med arbeidsinnvandring fra EU, disse ytelsene bør lønns- og prisjusteres
- vurdere fortløpende om Norge er tjent med fortsatt medlemskap i Schengen dersom man ikke får kontroll på yttergrensene
- at Norges handel med EU skal styres gjennom EØS-avtalen, men deler av EØS-avtalen bør reforhandles

Utviklingspolitikk

Vellykket bistand kan kun måles i bistandslandenes evne til over tid å gjøre seg uavhengig av bistand. Norsk bistandspolitikkk skal derfor baseres på prinsippet om hjelp til selvhjelp. Det forutsetter at Norge må stille krav om strukturelle reformer i mottakerlandene med mål og forventninger om at landene på sikt blir uavhengig av bistand. Slike strukturelle reformer inkluderer etablering og sikring av privat eiendomsrett, introduksjon av et system for skatteinnhenting, politisk pluralisme, sekulære rettsregler og frie og uavhengige medier. Land som velger ikke å implementere slike reformer, vil miste norsk bistand.

Norge bør avstå fra å etablere nye bistandsavtaler der disse midlene forvaltes av stater som Norge ikke anser som demokratiske eller ikke har kontroll over hvordan midlene brukes til formålet. Norge bør også fryse midler som allerede er gitt hvis det begås brudd på menneskerettigheter eller landet nekter å ta imot sine egne borgere som ikke har fått opphold i Norge.

Utviklingslandene må gis mulighet til økonomisk utvikling. De må derfor få adgang til å eksportere sine varer til Norge uhindret av restriksjoner, kvoter, toll og avgifter. Vi kan ikke godta en utviklingspolitikk som går ut på å bygge ut et produksjonsapparat i fattige land, for deretter å begrense vareflyten fra de samme landene. Staten bør legge til rette for at norsk næringsliv kan etablere seg i fattige land. Det er gjennom utvidet handel med de fattige landene vi kan gi våre beste bidrag.

Norge skal yte humanitær nødhjelp til land og områder som er utsatt for akutte kriser som for eksempel naturkatastrofer, krig, terror og sultkatastrofer.

Bistand bør kanaliseres til de landene som arbeider aktivt for å åpne for frihandel, oppheve prisreguleringer og er villige til å balansere sine offentlige budsjetter. Bistanden bør også konsentreres tematisk og geografisk slik at vi kan forvalte den godt. Det er blant annet viktig å stimulere til en effektiv jordbruksproduksjon, slik at sult kan forhindres og tørkekatastrofer kan forebygges.

De frivillige organisasjonene gjør mye bra. Vi ønsker å legge til rette for å øke skattefradraget for gaver til frivillige, samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner. Samtidig er det slik at administrasjonskostnadene utgjør en uforholdsmessig stor del av de samlede utgiftene. Det vil være naturlig å stille krav til de frivillige organisasjonenes egenandel.

Hovedtyngden av norsk bistand bør konsentreres om utdanning, næringsutvikling, infrastruktur, formalisering av eiendomsretten og etablering av eiendomsregistre. Det må etableres en robust nasjonalbank og en stabil, konvertibel valuta i de enkelte landene. Kampen mot korrupsjon og for rettsstat og menneskerettigheter må være sentral. Med en stabil økonomi blir det lettere å utvikle helsevesen og undervisning på alle nivåer.

Vi bør vurdere virkemidler som stimulerer norsk næringsliv til å satse i utviklingsland. Dette vil komme både norske interesser og utviklingslandenes interesser til gode.

Utviklingsland nedbetaler mer på gjeld enn hva som gis i bistand. Derfor vil ettergivelse av gjeld være til stor hjelp for å få til ønsket utvikling. Det må imidlertid kunne stilles krav til land som får ettergitt gjeld. Det enkelte lands arbeid for demokrati og markedsøkonomi, samt arbeid mot korrupsjon, vil være viktige kriterier.

Det bør også vurderes å fryse gjeld for en tidsavgrenset periode for enkeltland som rammes av store naturkatastrofer som flom tørke osv. slik at landet kan bruke ressurser til å berge liv og helse for sine innbyggere.

Fremskrittspartiet vil:

- begrense statlig bistand og antallet land som er bistandsmottakere
- innføre frihandel ved å bygge ned importrestriksjoner som særlig rammer u-land
- oppmuntre til frivillig bistand gjennom humanitære organisasjoner
- gi hjelp til land som uforskyldt er kommet i nød ved naturkatastrofer og tilsvarende
- unngå at norsk bistand bidrar til korrupsjon og terrorisme
- kanalisere u-hjelp til landene som arbeider aktivt for å åpne for frihandel og som er villige til å balansere sine offentlige budsjetter
- at Norge viser sin støtte til demokratiske stater som er utsatt for internasjonal terrorisme eller trusler fra andre land
- at land som mottar betydelig norsk bistand, må akseptere asylsentre på sitt territorium som forutsetning for fortsatt norsk bistand

Menneskerettigheter

Fremskrittspartiets liberalistiske grunnsyn bygger på at alle mennesker har visse universelle friheter og rettigheter uavhengig av hvor i verden de bor, slik som ytringsfrihet, trosfrihet og beskyttelse av privat eiendomsrett. Dette betyr at vi vil arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykkelse, for eksempel kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, menneskehandel og seksuelt misbruk av barn.

Det er helt avgjørende at de grunnleggende sivile og politiske menneskerettighetene ikke mister sin moralske og rettslige slagkraft. Likevel er det en fare for at en for vid tolkning av sosiale og økonomiske menneskerettigheter på sikt kan undergrave tilliten og troverdigheten til menneskerettighetene.

Dialog er ikke alltid tilstrekkelig. I enkelte tilfeller vil det være mest hensiktsmessig å stå sammen med andre demokratiske allierte for å legge press på enkeltland.

Noen ganger er det uansvarlig å opprettholde økonomiske relasjoner og kontakt med enkelte stater. Vi vil derfor støtte internasjonale boikottaksjoner og sanksjoner mot stater som konsekvent bryter menneskerettighetene på en særlig brutal måte eller som står bak eller finansierer terroraksjoner i andre land.

FN bør konsentrere seg om krigsforebyggende og fredsskapende arbeid, humanitært arbeid og kriseinnsats samt beskyttelse av menneskerettigheter. Organisasjonen og dens underorganisasjoner har utviklet store byråkratier med enorme administrasjonskostnader. Fremskrittspartiet vil arbeide for at organisasjonen og dens underorganisasjoner må reorganiseres og effektiviseres og at omfanget av kostbare globale og

regionale konferanser begrenses. I tillegg har diktatoriske stater stor innflytelse og hindrer tiltak for å stoppe krig og undertrykking. Norge bør ta initiativ til en grunnleggende debatt i FN om forholdet mellom FN, folkeretten og totalitære stater. Norge bør arbeide for at land som konsekvent undertrykker sine innbyggers grunnleggende rettigheter, ikke gis plass i komiteer og utvalg i FN som har som sin fremste oppgave å fremme slike rettigheter.

Fremskrittspartiet vil:

- prioritere arbeid for universell aksept av menneskerettighetene
- vektlegge menneskerettigheter og demokratiske prinsipper som en del av integreringsarbeidet
- at FN skal effektiviseres og prioritere fredsskapende operasjoner, humanitært arbeid og kriseinnsats samt hindre vedvarende grove brudd på grunnleggende menneskerettigheter

Utenriksdepartementet

Fremskrittspartiet vil styrke Utenriksdepartementets organisasjon og kompetanse innenfor utvalgte områder og bygge ned organisasjon og ressursbruk innenfor politiske områder som anses som mindre viktige. De konsulære tjenestene vil bli gjennomgått med sikte på å kunne yte mer effektiv bistand til norske virksomheter og norske statsborgere i utlandet.

Kriseberedskapen vil bli gjennomgått med sikte på en høyere operativ beredskap og organisering, samt bedre samordning med ulike departement og øvrige etater. Det vil bli foretatt en evaluering av og utarbeidet en ny og handlingsorientert plan for Nordområde-satsingen. Samordningen mellom Utenriks- og Forsvarsdepartementet og grensesnittet mellom forsvars- og sikkerhetspolitikken vil bli særskilt gjennomgått med sikte på til enhver tid å sikre best mulig samsvar mellom langsiktige sikkerhetsbehov og gjeldende forsvarsstruktur. Vi ønsker også en mer proaktiv handelspolitikk for bedre å ivareta markedsadgangen for norske eksportprodukter.

Fremskrittspartiet vil:

- modernisere og effektivisere UD's organisasjon for bedre å kunne følge opp prioriteringene i utenrikspolitikken

Nordmenn i utlandet

Fremskrittspartiet konstaterer at mange, og stadig flere, nordmenn velger å flytte permanent eller å bo lengre tid i utlandet. Særlig mange pensjonister, både uføre og alderspensjonister, velger dette med sikte på helsebringende effekter på grunn av klima. Men vi ser også at stadig flere folk i arbeid velger å bo helt eller delvis i andre land. Dette medfører enkelte problemstillinger, både når det gjelder trygdeytelser, omsorg, rehabilitering og skattemessige forhold.

Vi vil gjøre det enklere for nordmenn å bo, jobbe og tilbringe pensjonisttilværelsen i utlandet gjennom enklere regler for skatt, skattemessig utflytting og rettigheter gjennom folketrygden. Vi vil blant annet opprette et eget servicekontor for nordmenn i utlandet som kan gi enhetlig og riktig informasjon til alle.

Norge bør fremforhandle skatteavtaler med flest mulig land for å unngå risiko for dobbeltbeskatning, og de nye skatteavtalene skal utformes med basis i OECDs mønsteravtale. Som overordnet prinsipp skal man inneha og opparbeide seg rettigheter i det landet man er skattepliktig til. Kildeskatten for nordmenn som er skattemessig utflyttet bør fjernes. Pensjonsytelser er individuelt opparbeidede rettigheter, og skal ikke avkortes selv om pensjonisten velger å bosette seg i land med lavere kostnadsnivå enn Norge.

Nordmenn som er bosatt i utlandet, men som har rettigheter til norske helsetjenester gjennom frivillig deltakelse i folketrygden, eller fordi de foreløpig ikke er skattemessig utflyttet, gis mulighet for å oppholde seg i Norge utover fastlagte tidsperioder dersom det er til nødvendig helsemessig behandling.

Fremskrittspartiet vil:

- vurdere sentral behandling av skattespørsmål
- forbedre godkjenningsrutiner når det gjelder ytelser i utlandet
- motarbeide enhver form for dobbeltbeskatning av utflyttede nordmenn
- at opparbeidet pensjon blir behandlet som en personlig rettighet som fritt kan tas med ut av landet
- gjennomgå toll- og avgiftsregler for hjemflytting til Norge og gjeninnføre flyttegodsordningen for bil
- At velferdsytelser som mottas i utlandet (ikke pensjon) skal lønns- og prisjusteres etter det landet man bor i
- endre den særnorske 4-årsregelen knyttet til skattemessig utflytting
- fjerne kravet om at man selv eller sine nærmeste ikke kan disponere bolig i Norge i forbindelse med skattemessig utflytting
- fjerne kildeskatten

INNVANDRINGSPOLITIKK

Med innvandrere forstår vi personer som kommer til Norge for å søke langvarig opphold. Med flyktninger forstår vi personer som tilfredsstiller de krav som FNs flyktningkonvensjon stiller for å gi rett til opphold i Norge. Asylsøkere er mennesker som selv oppsøker Norge for å søke asyl. Asylsøkere som får avslag, er å betrakte som ulovlige innvandrere. Personer som får oppholdstillatelse som et ledd i familiegjenforening eller på humanitært grunnlag, er etter vår oppfatning ikke flyktninger, men innvandrere.

Migrasjonsstrømmen i 2015 avslørte med all mulig tydelighet at dagens asylsystem ikke er bærekraftig verken utfra et økonomisk, demografisk, sosialt, sikkerhetspolitisk eller humanitært perspektiv. Samtidig viser FNs befolkningsprognoser en betydelig vekst de neste tiårene. De økte migrasjonsutfordringene dette kan medføre danner derfor også grunnlag for å endre dagens asylsystem.

Dagens asylsystem bidrar til menneskesmugling, er ineffektivt, urettferdig og etterlater millioner av mennesker i den ytterste nød. Det kan også bidra til fremmedfrykt, terror og økte konflikter i Norge og Europa. Fremskrittspartiet vil derfor arbeide for å innføre et nytt og mer rettferdig og humant internasjonalt asyl- og flyktningsystem som sikrer en begrenset og kontrollert asylinnvandring hvor nasjonalstatene har kontroll over antall asylsøkere. En mulig modell er at alle søknader om asyl kun realitetsbehandles i trygge asylsentre i nærområdene. Et styrt og begrenset antall asylsøkere gis rett til asyl i Norge eller i et annet trygt tredjeland etter at søknaden er behandlet og identiteten er avklart. I det nye systemet vil retten til å søke asyl i Norge opphøre og erstattes av et kvotebasert system fra nye asylsentre i trygge områder i nærområdene.

Norge skal ha full nasjonal kontroll på antall asylsøkere som Stortinget kan fastsette i form av en kvote. De som ikke får innvilget asyl, tilbakeføres til hjemlandet eller til et trygt tredje land. Enslige mindreårige asylsøkere som ikke gis rett til asyl i Norge, bør returneres til omsorgssentre i hjemlandet eller et trygt tredjeland. Ved en slik ordning kan Norges overføringer til flyktninger i nærområdene økes fra dagens nivå. I tillegg bør en større del av bistandsbudsjettet gå til humanitært arbeid i nærområdene og migrasjonsforebyggende tiltak, og drift av asylsentre i bistandsland og nærområder.

I den grad et nytt system krever endringer i Norges tilknytning til det internasjonale asyl- og flyktningeavtaleverket, bør avtaleverket revideres, slik at juridiske forhold som er utarbeidet for en helt annen tid, ikke bidrar til å hindre gode politiske løsninger tilpasset dagens situasjon.

Dette innebærer at det kommuniseres klart til omverden at Norge har som intensjon å oppheve retten til å søke asyl i Norge, og at dagens asylregelverk skal tolkes på strengeste måte ved å ta hensyn til «første trygge asyllandsprinsippet». Det betyr at Norge i henhold til utlendingslovens § 32 kan nekte å

realitetsbehandle en asylsøknad dersom søkeren har reist til Norge via trygt tredjeland. Det betyr også at Norge bør åpne opp for returer til trygge tredjeland i asylsøkeres nærområder.

Så lenge det befinner seg innvandrere som ikke kvalifiserer til opphold eller som mangler oppholdstillatelse i Norge, er det viktig å uttransportere. Vi må derfor effektivisere rutinene for dette. Dette kan gjøres gjennom avtaler med andre land for selve transporten, konkurranseutsetting, og gjennom å sikre gode returavtaler med mottakerland. Dersom et land nekter å ta imot egne borgere, bør dette få konsekvenser for blant annet norsk bistand.

Innvandrings- og integreringsfeltet er et følelsesladd område. For å bidra til et mer solid og mangfoldig faktagrunnlag bør det vurderes å opprette et nasjonalt senter for studier av langsiktige konsekvenser av høy ikke-vestlig innvandring for demografi, økonomi, sosiale forhold, radikalisering, terror og nasjonal sikkerhet. I denne forbindelse bør det også gjennomføres en evaluering av Forskningsrådets arbeid på feltet.

Sosiale ytelser

Hovedprinsippet i Fremskrittspartiets innvandringspolitikk er likebehandling der ingen grupper gis særbehandling. Det må legges vekt på at alle som har lovlig opphold i Norge, skal være sikret en rettferdig behandling. Det bør vurderes å etablere en alternativ folketrygdordning for arbeidsinnvandrere.

Sosiale ytelser bør i større grad knyttes til statsborgerskap eller andre hensiktsmessige avgrensinger. Det bør også være en forutsetning for enkelte sosiale ytelser at innvandreren integrerer seg og lærer norsk.

Det er et statlig ansvar å motta flyktninger, og staten bør derfor dekke dokumenterte utgifter kommunene har i forbindelse med bosetting under introduksjonsprogrammet.

Særordninger med stønader for innvandrere bør opphøre.

Det er kommunen selv som skal bestemme om den er klar til å ta imot flyktninger. Kommunen forplikter seg til å følge opp flyktningene slik at de blir integrert i lokalsamfunnet.

Familiegjenforening

Muligheten for familieinnvandring begrenses til ektefelle over 24 år og egne barn under 18 år. Barn som kommer alene til Norge, er utsatt for grov omsorgssvikt, og skal derfor som hovedregel ikke kunne søke familiegjenforening. Familieinnvandring for ektefelle skal bare kunne innvilges hvis paret ikke har større samlet tilknytning til noe annet land enn til Norge. Bigami er ikke tillatt i Norge, og det skal derfor ikke være mulig å søke familiegjenforening med ektefelle mer enn én gang. Voksne som søker om familiegjenforening, må ha opparbeidet seg tilfredsstillende kunnskaper om norsk språk og samfunnsliv, samt dokumentere at de er i stand til å forsørge sin familie før søknad om familieinnvandring kan behandles. Personer fra EØS og enkelte andre land kan gis unntak fra skjerpede krav til familieinnvandring. Det bør kunne kreves DNA-test for å bevise slektskap.

Personer som er kommet til Norge gjennom familiegjenforening, skal ikke ha rett til ytterligere familiegjenforening. Det samme gjelder for familieetablering, med unntak av egne barn under 18 år. Personer som vil gjenforenes med familie fra opprinnelseslandet eller fra tredjeland, må ha fått permanent oppholdstillatelse i Norge.

Arbeidsinnvandring

I utgangspunktet bør Norge dekke behovet for arbeidskraft innen egen befolkning. Dette kan man sørge for ved å lage ordninger som stimulerer folks vilje til å arbeide, for eksempel ved å sette ned skattetrykket og få flere trygdede ut i arbeid. Behov utover dette kan i stor grad dekkes gjennom arbeidskraft fra EØS-

området. Det bør også være mulig å hente arbeidskraft utenfor EØS-området, primært basert på tidsavgrensede kontrakter. Denne muligheten gjelder ikke for religiøse ledere.

Flyktninger

Fremskrittspartiet vil at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser og ta imot kvoteflyktninger. Flyktninger kan imidlertid best hjelpes i sine geografiske og kulturelle nærområder. I stedet for å ta mange til Norge bør vi i større grad bidra til å dekke utgiftene til flyktningeleire i flyktningenes egne nærområder. Ved å øke bidraget i nærområdene fremfor å bosette flyktninger i Norge vil vi kunne gi hjelp og trygghet til langt flere mennesker.

Ved å legge til grunn økt innsats i nærområdene vil man også på sikt kunne fjerne mange av årsakene til migrasjon ut over flukt fra krig og forfølgelse. Økt innsats for utvikling og demokrati, blant annet gjennom mer frihandel, vil være med på å sikre stabile og demokratiske forhold.

Integreringspolitiske hensyn bør legges til grunn ved eventuell utvelgelse av kvoteflyktninger.

Vi ønsker å reforhandle internasjonale avtaler knyttet til flyktninger, innvandring og migrasjon, herunder FNs flyktningkonvensjon, slik at disse er tilpasset et endret verdensbilde.

Asylsøkere

Det er grunn til å frykte at en fortsatt innvandring av asylsøkere, av bare tilnærmet det omfang som man har hatt i de senere år, vil føre til alvorlige motsetninger mellom folkegrupper i Norge.

Fremskrittspartiet vil føre en restriktiv politikk når det gjelder å innvilge asyl. Asylinstituttet er et meget viktig verktøy for å gi beskyttelse til mennesker som er reelt truet, og må ikke misbrukes i noen form. Asylstatus skal bare innvilges etter individuell behandling og grundig vurdering av søknader, og skal som hovedregel kun lede til midlertidig opphold. Ankemuligheter for avslag om opphold skal i hovedsak begrenses til en ankeinstans. For å ivareta sikkerheten knyttet til asylsøkere, bør det åpnes for bruk av lukkede asylmottak.

Behandlingstiden for asylsøknader og bosetting må ned. Det er ikke akseptabelt at folk skal oppholde seg i asylmottak over lang tid. Dette er særdeles viktig når barn er involvert. Asylsøknader bør behandles i løpet av maksimalt seks måneder, og asylsøkere skal sitte i lukkede asylmottak eller i asylmottak i et land i nærområdet i påvente av avklart identitet. Dagens organisering av utlendingsforvaltningen i to forvaltningsorganer er uhensiktsmessig, og FrP vil at klager i utlendingssaker skal sluttbehandles i en egen forvaltningsdomstol.

Det må være en klar forutsetning at asylsøkere som har fått midlertidig oppholdstillatelse i Norge, skal reise hjem til sine respektive hjemland når forholdene gjør det forsvarlig.

Enslige mindreårige asylsøkere skal kun gis midlertidig opphold frem til fylte 18 år. Dette innebærer at enslige mindreårige ikke gis rett til familieforening.

Å oppgi falsk identitet overfor norske myndigheter er å anse som en kriminell handling som kvalifiserer til utvisning. Tvungen retur av asylsøkere med avslag kan finne sted til opprinnelseslandet, antatt opprinnelsesland eller et annet land i den regionen vedkommende antas å ha kulturell tilknytning til. Norge bør fremforhandle returavtaler med en lang rekke land, og dette skal kobles til den generelle bistandspolitikken.

Bevisst unndragelse av riktig identitet eller av opplysninger som kan utlede riktig identitet, skal medføre at oppholdstillatelse ikke gis.

Integrering

Fremskrittspartiet grunnholdning er lik behandling av nordmenn og innvandrere. Alle skal ha samme plikter og rettigheter i sine forhold til fellesskapet i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. En restriktiv innvandringspolitikk med aktiv integrering og tilpasning til norske samfunnsforhold vil forebygge motsetninger og konflikter. Den enkelte innvanderer har også et selvstendig ansvar for aktivt å integrere seg i det norske samfunnet.

Det å stille krav til innvandrere er å vise dem respekt. Gjennom å stille krav til gjennomføring av norsk- og samfunnskunnskapsundervisning og arbeidstrening som vilkår for å få offentlige ytelser, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere, og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland, sikres ved at norsk blir et felles språk for alle. Kursene i norsk og samfunnskunnskap må holde høy standard, slik at de som har gjennomført og bestått møter et arbeids- og samfunnsliv som tar vel imot dem.

Gode kunnskaper i norsk er et viktig grunnlag for innvandrere for å få innpass på arbeidsmarkedet, og dermed gjøre det mulig å oppnå en ordinær yrkeskarriere.

For å bli norsk statsborger og for å få stemmerett bør det i hovedsak stilles krav om selvforsørgelsesevne, samfunnsforståelse og tilstrekkelige norskkunnskaper. Det må også stilles krav om minimum ti års botid, regnet fra tidspunktet for innvilgelse av søknad om oppholdstillatelse. Statsborgerskap skal kunne fratas ved tilknytning til terror eller annen grov kriminalitet. Hvis søker er gift med en norsk statsborger, er kravet om botid minimum fem år. For å bli norsk statsborger må man delta på obligatorisk statsborgerskapsseremoni, der man må sverge troskap til Norge.

For å stimulere til integrering må det innføres aktivitetsplikt ved flere kommunale ytelser og støtteordninger, som for eksempel ved redusert foreldrebetaling, bistand til boligkjøp og barnehage.

Fremskrittspartiet vil innføre forbud mot hijab i grunnskolen. Videre vil vi forby bruk av heldekkende plagg (burka og nikab) i alle undervisningsinstitusjoner, i tillegg til forbud mot kjønnsdelt undervisning. I tilfeller hvor barn over tid ikke deltar i pliktig undervisning må barnevernet kobles inn. Heldekkende klesplagg skal ikke være tillatt i det offentlige rom. Dette gjelder også for offentlig ansatte.

For å ha kontroll på om vi lykkes med integreringen bør det innføres et integreringsbarometer med konkrete måleindikatorer som kan følge utviklingen fra år til år. Eksempler på måleindikatorer kan være andelen barn med innvandrerbakgrunn som ikke følger ordinær undervisning, andelen innvandrere i kriminalsaker, andelen sosialhjelpsmottakere og andelen innvandrere i jobb.

Fremskrittspartiet vil:

- utrede et nytt asylsystem for å erstatte dagens asylinstitutt
- tolke dagens asylregelverk på strengeste måte
- øke ressursbruken til flyktninghjelp i nærområdene
- ha en integreringspolitikk som bygger på norske regler, normer og verdier
- innføre kommunal vetorett ved etablering av asylmottak
- begrense familieinnvandringsordningen
- at de som kommer gjennom familieinnvandring, ikke gis rett til ny eller videre familieinnvandring.
- innføre språk- og kunnskapstester som voksne familieinnvandrere må bestå i hjemlandet før de kan få opphold i Norge
- ha respekt for kirkerommet, men ikke akseptere kirkeasyl
- at mottak og bosetting av flyktninger må avgjøres av den enkelte kommune
- gå kritisk gjennom støtteordninger til organisasjoner hvor etnisk bakgrunn er kriterium for medlemskap
- skjerpe regelverket og bøtelegge transportører som bringer asylsøkere uten identitetspapirer til Norge
- ha obligatorisk helsekontroll for innvandrere og asylsøkere fra områder med stor sykdomsrisiko

- sikre effektiv uttransportering av personer uten lovlig opphold i Norge
- nekte oppholdstillatelse for personer som bevisst skjuler sin identitet
- at religiøse ledere ikke inkluderes i spesialistkvoten
- bidra til integrering i arbeidslivet gjennom å sørge for rask, effektiv og rettferdig godkjenning av innvandreres utdanning og kompetanse

FORSVAR

Forsvar og sikkerhet

Ivaretagelse av innbyggernes sikkerhet er en av statens grunnleggende og viktigste oppgaver. Forsvarets struktur baseres på vedtatt Langtidsplan for Forsvaret (2017–2020). Forsvarspolitikken fastsettes ut fra trusselbildet og langsiktige sikkerhetspolitiske behov. Sikkerhetspolitikken må ses i et bredt perspektiv hvor både potensielle konfliktscenarioer, alliansetilhørighet og politiske hensyn må legges til grunn.

Økende aktivitet i arktisk gjør at våre havområder blir stadig mer strategisk viktig. Russlands militære opprustning og økende aktivitet langs norskekysten understreker dette. Norges fiskeriressurser og forekomstene av olje og gass i de samme havområdene gjør at norsk militær tilstedeværelse er påkrevet.

Norge må i første omgang kunne håndtere en eventuell krise i landet og i nordområdene med egne ressurser. Allierte mottak må sikres gjennom vår evne å opprettholde suverenitet i en innsettelsesfase. Forsvarsstrukturer er tidkrevende å endre, men sikkerhetsbildet kan endre seg raskt. De senere års utvikling bekrefter dette. Strukturene som er bygget opp og kapasiteter som implementert, må derfor være fleksible.

Internasjonal terrorisme representerer en ny dimensjon i de sikkerhetspolitiske vurderingene. Videre utgjør spredning av masseødelegglesesvåpen uforutsigbarhet. Trusselvurderinger som er foretatt, viser at også vårt land er utsatt.

Terror rammer tilfeldig og på tvers av landegrenser. Dette har bidratt til intensivt internasjonalt samarbeid. Det er viktig at Norge tar aktiv del i dette samarbeidet bilateralt, gjennom NATO og andre etablerte mekanismer for utveksling av informasjon. Cyber-forsvaret bør derfor styrkes utover det som ligger i den vedtatte langtidsplanen.

Økt globalisering har også gitt nye utfordringer som spredning av epidemiske sykdommer, organisert kriminalitet og islamsk fundamentalisme. Den teknologiske utviklingen bidrar til å gjøre verden mindre, noe som skaper utfordringer og muligheter.

Etableringen av ISIL har vist at islamsk fundamentalisme har ekspansive ambisjoner. Islamister søker allianser med mål om å bekjempe dem som defineres som vantro og felles fiender. Dette gjør trusselen fra ekstremister enda større og farligere enn tidligere. Norge må bidra til bekjempelse av islamsk ekstremisme og jihadisme.

Alliansepolitikk – NATO

NATO er hjørnesteinen i Norges sikkerhets- og forsvarspolitik. Norge bør være et aktivt medlem og delta på felles trening og øvelser med styrker fra øvrige medlemsland. NATO har gradvis økt oppmerksomheten mot nordområdene. Det er i Norges interesse å videreutvikle og styrke denne

tendensen. Militære øvelser bidrar til fellesskap og koordinering militære strategier og kapasiteter. Vi ønsker derfor økt treningsaktiviteter i Norge.

Bilaterale forsterkningsavtaler vil også i fremtiden være en avgjørende del av norsk sikkerhetspolitikk. USA er Norges viktigste allierte. Det er derfor særlig viktig å videreføre og videreutvikle det strategiske partnerskapet med USA. Et viktig element i vårt partnerskap er fremskutt lagring av amerikansk militært utstyr og tilhørende avtaler. Det er også viktig å videreføre amerikansk trenings- og øvelsesvirksomhet i Norge, samt å ha et effektivt etterretningssamarbeid.

USA retter i større grad politisk og militær oppmerksomhet mot andre områder og reduserer blant annet sin tilstedeværelse i Europa. Dette medfører at vi i større grad selv må være forberedt på å ivareta vår sikkerhet.

Nordsjøstrategien, som omfatter Storbritannia, Nederland, Tyskland, Danmark og Norge, innebærer økt satsing på flernasjonale løsninger ved anskaffelser, drift og vedlikehold, kommando- og kontrollsystemer, opplæring, trening og øving, og operasjoner for alle forsvarsgrener. Dette samarbeidet er svært positivt, men må ikke gå på bekostning av vårt samarbeid med USA.

Utviklingen av forsvaret i våre naboland har også betydning for Norge. Til tross for at Sverige og Finland står utenfor NATO, deler de nordiske landene et felles sett med verdier, noe som gjør forsvarssamarbeid naturlig. Noe av samarbeidet gjøres innenfor rammen av NATOs Partnerskap for Fred (PfP), men det er også viktig å styrke det nordiske samarbeidet.

Fremskrittspartiet vil:

- sikre fortsatt norsk medlemskap og innflytelse i NATO gjennom aktiv deltakelse i politiske og militære fora
- sikre en fortsatt sterk allianse med USA som vår næreste allierte
- sikre at allierte fortsatt benytter Norge som øvingsland og oppmuntre våre viktigste allierte til forhåndslagring på norsk jord

Det norske forsvar

Trusselbildet kan endres raskere enn vår evne til å forsvare oss. Det krever et fleksibelt og raskt mobiliserbart forsvar. Verneplikten gjelder for alle norske statsborgere. Antallet som får mulighet til å avtjene førstegangstjenesten, bør økes. Verneplikten gir Forsvaret en forankring i hele folket, bidrar til forsvarsviljen, og tydeliggjør at forsvaret av landet er en grunnleggende og felles oppgave. Samarbeidet med organisasjoner som bidrar til forsvarevne og vilje skal fortsette. Særlig bør samarbeidet med reserveoffiserer vektlegges.

Norges evne til å håndtere en provokasjon eller aksjon mot norsk territorium styrkes gjennom den vedtatte langtidsplanen. Målet må være reelt å kunne avskrekke og kontinuerlig sikre herredømme over eget territorium. Forsvarsstrukturen må sikre vår evne til også å møte nye og uforutsette trusler, inkludert ulike angrep mot urbane strøk og infrastruktur. Cyberforsvaret vil spille en nøkkelrolle i denne sammenheng. Hybrid krigføring er en konfliktform vi ser stadig mer av i våre nærområder. Etterretningstjenesten må derfor gis mandat og ressurser som gjør det mulig å motvirke og avsløre denne formen for krigføring.

Forsvaret må kunne håndtere terrortrusler mot blant annet informasjons- og kommunikasjonsteknologi, kraftforsyning, transport, forsyninger, olje- og gassvirksomhet, smittevern og vannforsyning. Samfunnsutviklingen viser at vi står foran nye former for risiko, sårbarhet og trusler. Det krever årvåkenhet og stadig tilpasning av sikkerhetstiltak og beredskap. Samarbeidet med justismyndighetene bør utvides og forsterkes. Et mer fleksibelt Heimevern vil også bidra til å styrke denne beredskapen.

Det er nødvendig med søkelys på alle aspekter ved samfunnssikkerheten. Vi vil derfor arbeide aktivt for at Norge skal kunne møte det nye trusselbildet gjennom gode beredskapsplaner, nødvendig verneutstyr, materiell og personell.

Forsvaret må ha en betydelig tilstedeværelse i Nord-Norge og i nordområdene. Beredskap i nord krever moderne og avanserte våpensystemer som har avskrekkende effekt. Øvelsesaktiviteten bør intensiveres.

Befalskorpset er en av Forsvarets viktigste ressurser. For å sikre rekruttering og motiverte elever må slik utdannelse gjøres relevant for militær tjeneste, men samtidig gi kunnskap som på et senere tidspunkt også kan benyttes i det sivile liv.

Veteraner har påtatt seg ekstraordinære belastninger for samfunnet. Det skal anerkjennes, og veteranenes særskilte behov for oppfølging skal ivaretas.

Heimevernet er en viktig del av det norske forsvar, og bør inngå som en integrert del av forsvarsstrukturen. Samarbeid med politiet er også et viktig supplement til beredskapen.

Forsvarets økonomi må styrkes. NATOs mål om å benytte 2 % av BNP på forsvar må nås så snart som mulig, og senest i 2024.

Forsvaret står overfor store materiellinvesteringer i form av nye kampfly, ubåter og overvåkingsfly. Det bør vurderes å fullfinansiere slike anskaffelser utenfor det ordinære forsvarsbudsjettet. Dette kan gjøres ved å opprette et «Forsvarets materiellanskaffelsesfond». Penger til et slikt fond vil bli trukket ut av Statens Pensjonsfond og avkastningen vil bli dedikert til nye anskaffelser i Forsvaret. Et slikt fond på eksempelvis 100 milliarder kroner vil potensielt frigjøre 2–3 milliarder kroner til Forsvarets operative drift. Forsvarets operative evne er avgjørende for forsvar av Norge. Denne er i dag vanskelig å måle. Det bør derfor innføres et system som muliggjør dette. Det bør omfatte klare mål for reaksjonstid, utholdenhet, mobilitet og tilstandsavklaring. Gjennom systemoppbygging som i tillegg tar utgangspunkt i klartidsøvelser, mønstringer og øvelser som strekker seg over tid, vil man få en bedre gjennomgang av de faktisk tilgjengelige kapasiteter og operativ evne.

Forsvarets hovedoppgave er å beskytte landets suverenitet, og er samfunnets skarpeste sikkerhetspolitiske verktøy. Uniformene i Forsvaret representerer en verdinøytral og udiskutabel lojalitet til forsvar av Norge og våre forpliktelser i NATO. Det betyr at uniformen og fremferd skal være identisk og at enhver form for religiøs, politisk eller ideologisk markering ikke skal forekomme. Det betyr at dagens uniformsreglement må endres.

Fremskrittspartiet vil:

- sikre at Forsvaret til enhver tid har nødvendig materiell og kompetent personell til å løse pålagte oppgaver
- begrense norsk deltakelse i utenlandsoppdrag
- sikre at Forsvaret gjennom verneplikt, førstegangstjeneste og verving har et tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag for å løse pålagte oppgaver
- sikre at befalskorpset får forutsigbare arbeidsforhold og utdanningsløp, at merbelastninger gis rimelig kompensasjon
- at økonomiske rammer og bemanning må dimensjoneres i henhold til oppgaver
- arbeide for at NATOs ambisjoner om å bruke 2 % av BNP oppfylles
- øke utholdenhet og kapasitet i Hæren
- revurdere dagens ordning hvor Forsvarssjefen er integrert med Forsvarsdepartementet
- styrke cyberforsvaret
- redusere støttefunksjoner for å bedre den operative evnen
- sikre en stabil tilstedeværelse av militære styrker i nordområdene

- at Forsvarets ressurser fleksibelt skal kunne støtte andre etater i kriser
- sikre et moderne kampflyvåpen
- at beredskap og responstid forbedres og at våre styrker er reelt tilgjengelige ved behov
- innføre et system for måling av operativ evne
- sikre tilfredsstillende treningsstandard både blant tjenestegjørende og reservestyrker
- sikre tilfredsstillende treningsstandard og beredskap i Heimevernet
- etablere et bredt sammensatt Nasjonalt Sikkerhetsråd med sikte på en mest mulig effektiv løpende håndtering av grensesnittet mellom sikkerhets- og forsvarspolitikken, og mellom fagmilitære råd og politiske beslutninger
- at større investeringer må finansieres utenfor det ordinære forsvarsbudsjett
- opprette et materiellanskaffelses fond
- ikke tillate synlige religiøse, ideologiske eller politiske symboler som del av Forsvarets uniformer
- at staten skal opprettholde eierskapet over sentral norsk forsvarsindustri

Internasjonale operasjoner

Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk skal sikre norske interesser. Forsvarets primære oppgave er derfor å forsvare eget territorium og NATOs medlemsland. Norge bør i begrenset grad delta i internasjonale militære operasjoner. Erfaringer har vist at bruk av militærmakt ikke skaper forsoning, fred og stabilitet. En forutsetning for et norsk engasjement er at mandatet er utformet slik at styrken har mulighet til å løse oppdraget og at de er tidsbegrensede. Videre må det skje innenfor definerte rammer, med klare mål og en tydelig exit-strategi. Kostnadene ved slike operasjoner skal bevilges særskilt. Bidragene må være forutbestemt i omfang og oppdragets resultater må vurderes gjennom operasjonens forløp. Alle oppdrag må være forankret i et tydelig FN-mandat.

Samhandling med utenlandske allierte styrkes gjennom felles trening og operasjoner og er avgjørende for å sikre høy kvalitet på norske bidrag i internasjonale operasjoner. Norske styrker i utlandet må sikres nødvendig og hensiktsmessig militært materiell, herunder pansrede kjøretøy som gjør det mulig å gjennomføre oppdragene trygt og effektivt.

Personell som frivillig tegner kontrakt for deltakelse i Norges kontingenter til internasjonale styrker for FN og/eller NATO, må kunne få kontrakter av mer enn ett års varighet og få anledning til ytterligere kontraktsfornyelse ved skikkethet og behov. Dette vil sikre større innslag av mer erfarent og modent personell. Det er viktig at forsvarets veteraner gis den anerkjennelsen de fortjener for arbeidet de gjør på vegne av den norske stat. Skadde veteraner og deres pårørende skal gis oppfølging og støtte slik at de ikke opplever byråkrati og skjemavelde som en merbelastning. Norske soldater som blir psykisk eller fysisk skadet i tjeneste for Norge, skal bli ivaretatt både medisinsk og økonomisk. De skal også bli tilbudt tilpasset oppfølging i forhold til arbeid eller utdanning.

Sivil beredskap

Katastrofer, terror, væpnede konflikter og krig vil potensielt ramme sivilbefolkningen sterkt. Det er derfor viktig med et tilstrekkelig utbygget sivilforsvar. Forsvaret skal støtte det sivile samfunnet i krisesituasjoner og være øvet for dette formålet som en del av totalforsvaret. Videre vil en ordning hvor både Forsvaret og sivile aktører utfører redningstjenesten føre til styrket kvalitet. Hensynet til hva som gir best resultat, skal være retningsgivende og vi vil derfor arbeide aktivt for en landsdekkende tjeneste.

Forsvarsindustri

Norge har høyt teknologisk og avansert forsvarsindustri. Den bidrar til å styrke Forsvaret og norsk beredskap. Forsvarsindustrien er en trygg leverandør og samspillet mellom industrien og Forsvaret bidrar til økt forståelse for materiellets teknologi og funksjonalitet. Forsvarsindustrien og Forsvaret har gjensidig interesse av internasjonale kontakter. Forsvarets anskaffelser er en døråpner for forsvarsindustrielt samarbeid samtidig som forsvarsindustrien er en døråpner for tettere militære kontakter for Forsvaret på alle plan.

Forsvarsindustrien er også en betydelig bidragsyter innenfor norsk næringsliv generelt og bidrar til utvikling av ny teknologi og flerbruksteknologi innenfor en rekke felter. Samarbeid med Forsvarets Forskningsinstitutt styrker vekselvirkningen mellom Forsvarets operative evne og høyteknologi.

FAMILIEPOLITIKK

For Fremskrittspartiet er familien et naturlig, verdifullt og grunnleggende element som danner viktige rammer for barns oppvekst og fremtid. Vi anser familien for å være en svært viktig tradisjons- og kulturbærer, og mener at familiens stilling i det norske samfunnet skal styrkes fremfor at det offentlige i stadig større grad ønsker å ta avgjørelser for familien.

Utgangspunktet og forutsetningen for ethvert familieforhold er at det bygger på frivillighet. Barn har rett til begge sine foreldre, og foreldrene må derfor ved samlivsbrudd likestilles i sine plikter og rettigheter.

Alle par har rett til å innrette seg på den måten de selv finner best. De som selv velger samboerskap som samlivsform, må også selv sørge for å sikre seg nødvendige rettigheter. Vi tar sterk avstand fra ekteskap som inngås under tvang.

Fremskrittspartiet ønsker at den enkelte fritt skal kunne disponere egne midler gjennom testamente uten begrensninger.

Fødselspermisjon og foreldrepenger skal videreføres, med en selvstendig opptjenings- og uttaksrett for begge foreldre.

Hvem av foreldrene som skal være hjemme med barnet og hvor lenge, bestemmes av foreldrene selv. Ved småbarnsadsopsjon gjelder samme permisjonsregler som ved fødselspermisjon.

Familien bør i større grad kunne tilpasse og organisere hverdagen ut fra den enkelte families behov. Vi vil derfor i småbarnsperioden prioritere valgfrihet ved å legge til rette for et større mangfold av fleksible og alternative barnehager.

Statlig barnetrygd og kontantstøtte erstattes av kommunale barnetrygd og kontantstøtte. Det innebærer at man må være bosatt i en kommune for å motta ytelsene. Ytelsene skal være rettighetsbasert, og overføres øremerket fra staten til kommunene.

Det må skilles mellom barns skolegang og barns fritid. Skolefritidsordninger kan med fordel overlates til private tilbydere eller frivillige organisasjoner.

Fremskrittspartiet vil:

- at samvær skal vektlegges ved beregning av barnebidrag
- at foreldres plikter og rettigheter likestilles ved samlivsbrudd
- likestille godkjente omsorgsformer
- at offentlige støtteordninger i større grad gis som skattefradrag
- øke beløpsgrensen for hvor mye man kan spare i mindreårige barns navn

Barnehage

For Fremskrittspartiet er det viktig at alle barn i Norge får en trygg og god oppvekst. Familiene er selv best egnet til å ta avgjørelsen på hvorvidt barnet skal være hjemme i tiden før barnet begynner på skolen, eller om barnet skal begynne i barnehage.

Det er viktig at barnehagene tilbyr et pedagogisk innhold av høy kvalitet. Vi har tillit til at barnehagene selv vet best hvilket innhold som skal tilbys, hvor ulik pedagogisk tilnærming fra aktør til aktør er en styrke for barnehagemangfoldet. Som overordnede mål er det viktig at barnehagen skal gi trygge og sosiale barn, at mobbing unngås og at alle barnehagebarn blir sett i barnehagen, hvor hvert enkelt barn individuelt skal imøtekommes av barnehagen. Vi stiller oss positive til lese- og skriveopplæring i barnehagene

Vi vil lovfeste retten til barnehageplass fra barnet er ett år, uavhengig av når på året barnet er født. God grunnbemanning og en stabil bemanningssituasjon er en forutsetning for gode barnehager.

Fremskrittspartiet vil:

- styrke språkopplæringen i barnehagen
- kartlegge barnehagens betydning for integrering
- at alle godkjente barnehager skal likebehandles av det offentlige

Barnevern

Det er foreldrenes ansvar og plikt å gi barn den tryggheten, omsorgen og kjærligheten de trenger for å vokse opp til å bli selvstendige og ansvarsfulle individer. Virkeligheten er dessverre ikke alltid slik. Derfor må vi ha gode ordninger som beskytter og hjelper de familiene og barna som trenger det.

Vi ønsker å styrke barnevernet, og mener at det i kommuner med robuste barnevern bør skilles mellom myndighetsutøvelsen som foretar omsorgsovertakelser, og den øvrige delen som arbeider med forebygging og hjelpetiltak. I andre kommuner bør det søkes samarbeid for å ivareta en slik løsning.

Noen ganger vil det være nødvendig å ta barnet ut av hjemmet; først da trer barnevernet inn. Da handler det om å beskytte barns rettigheter, selv om det går på bekostning av de voksnes interesser og bekvemmelighet. Barnevernet skal alltid vurdere nærmeste familie og familiens nettverk som barnet allerede kjenner ved behov for fosterhjem. Barnet skal delta i og ha innflytelse på de beslutninger som angår dem. Barnevernet skal iverksette tiltak som sørger for å ivareta barnets rettigheter, samtidig som barnevernet forsikrer seg om at det tilbudet som blir gitt, er bedre enn det barnet kom fra.

Skifte av saksbehandlere innen familievern/barnevern bør være en rettighet for innbyggerne, da dette kan begrense saker om omsorgsovertakelse dersom det bare viser seg at samarbeidet er vanskelig.

For å ivareta rettssikkerheten for barn og deres familier bør en person utenfor barnevernet, og som ikke arbeider med saken, være tilstede under samtaler med barn som omhandler alvorlig vold eller seksuelt misbruk. Slike samtaler bør tas opp.

Barn med sammensatte problemer har behov for flere tjenester, og da må disse tjenestene samarbeide. Vi vil styrke både barnas og foreldrenes rettssikkerhet, samtidig som vi vil gi barna rett til å slippe samvær med sine biologiske foreldre dersom dette er til fare for barnet eller mot barnets ønske. Vi vil oppheve den todelte ansvars- og finansieringsformen som barnevernet i dag er underlagt.

Fysisk og psykisk misbruk, herunder kjønnslemlestelse av barn, er alvorlige overgrep. Slikt misbruk må bekjempes med langt større ressurser enn hittil, og strafferammene må skjerpes. For å få stoppet kjønnslemlestelse er det viktigste tiltaket å innføre obligatoriske helkroppsundersøkelser for alle barn. Volds- og overgrepssaker mot barn skal alltid prioriteres.

For å sikre at alle diagnoser/funksjonshemninger blir ivaretatt, er det viktig at barnevernet ansetter personer med en bred variasjon i kompetanse.

Det skal gjøres opptak av relevante samtaler i barnevernssaker.

Fremskrittspartiet vil:

- at barns rettigheter skal styrkes
- erstatte fylkesnemndene med en forvaltningsdomstol
- at det gjøres opptak av relevante samtaler i barnevernssaker
- at fosterforeldre som blir dømt for vold eller overgrep, skal miste retten til å være fosterforeldre for alltid
- at det skal være tilgang til elektronisk journal i barnevernet på lik linje som helsevesenet
- sikre at personer som bistår barnevernet, ikke samtidig har roller i private barnevernsinstitusjoner
- styrke fosterforeldrenes rettigheter

Aleneboere

Svært mange mennesker i Norge bor av ulike grunner alene. Det betyr at de kun har én inntekt som skal dekke kostnader til bolig og øvrige behov.

Avgifter og gebyrer knyttet til bolig må i størst mulig grad differensieres ved at det betales for målt forbruk, og ikke etter stipulert forbruk basert på boligens areal.

På grunn av et generelt høyt kostnadsnivå opplever mange aleneboere at de befinner seg i en økonomisk krevende situasjon. Fremskrittspartiet ønsker i størst mulig grad politiske løsninger som er generelle, men som samtidig ivaretar interessene til ulike grupper mennesker.

HELSE OG OMSORG

Alle velferdsordninger som folk har rett til i ulike livs-, arbeids- og helsesituasjoner, henger nært sammen og griper til dels inn i hverandre. For å sikre en god samhandling og tilby løsninger som både er de beste og de økonomisk mest fornuftige, må alle utgifter samles i samme budsjett og på samme forvaltningsnivå. Fremskrittspartiet vil derfor samle alle velferdsutgifter hos staten, slik at det uverdige spillet hvor staten og kommunene forsøker å velte utgifter over på hverandre, opphører.

Det at staten skal dekke utgifter til velferds-, helse- og omsorgstjenester, fordrer verken offentlig tjenesteproduksjon eller avkall på mangfold og konkurranse mellom ulike tjenesteleverandører. Derfor bør det gjennomføres en velferdsreform med et klart organisatorisk skille mellom bestiller- og betalingsfunksjonen på den ene side, og tjenesteproduksjonen på den annen. Prinsippet må være at staten betaler for tjenesten på vegne av den personen som er tildelt en tjeneste, slik at brukeren selv velger tjenesteprodusent.

Dagens situasjon med lange helsekøer er ikke akseptabel. Kapasiteten i helsevesenet, både offentlig og privat, må benyttes slik at køene kan fjernes. Dette gjelder både innenfor spesialisthelsetjenesten, rusomsorgen, rehabilitering, psykiatri og kommunale omsorgstjenester. Det er viktig med åpenhet om reelle ventetider og ventelister på sykehusene slik at pasientene har et reelt valg. Ledig kapasitet i utlandet skal også benyttes der det er lange ventetider i Norge eller godkjent behandlingstilbud ikke finnes.

Produksjon av velferdstjenester skiller seg lite fra andre tjenester. For å sikre god kvalitet og forsvarlig kvantitet bør alle tjenesteytere likebehandles av bestiller/betaleransvarlig uavhengig av om de er privat eller offentlig drevet. Slik likebehandling vil stimulere til kreativitet og konkurranse om å være best på kvalitet.

For at brukerne skal kunne gjøre gode og riktige valg er det viktig at man videreutvikler kvalitetsindikatorer. Det bør også utvikles et system hvor pasientene kan gi tilbakemelding om sine erfaringer, slik at dette kan legges til grunn for læring i helsetjenesten og for andre pasienters vurdering.

For å sikre forsvarlig kvalitet hos alle tjenesteprodusenter, både offentlige og private, må dette utføres av uavhengige tilsyn.

Vi ønsker en helhetlig tilnærming til samfunnets totale utgifter. Det er unødvendig at det offentlige må betale ut sykepenges for personer på venteliste til enkel behandling, dersom det fins ledig kapasitet for å få behandlingen utført. Vi vil prioritere raskere behandling for å få personer tidligere tilbake i arbeid.

Bedrifter som betaler helseforsikring eller nødvendig behandling for sine ansatte, skal få fradrag for dette på skatten, og dette skal ikke være gjenstand for fordelsbeskatning for den ansatte.

Vi ønsker et mangfoldig helsetilbud der pasientenes trygghet og valgfrihet ivaretas. Vi er også åpne for medisiner og behandlingsformer utenfor tradisjonell skolemedisin. Der hvor positive effekter kan dokumenteres, vil vi i større grad kunne åpne for offentlig finansiering.

Det er mange alvorlig syke og døende personer som ikke får den nødvendige omsorg og hjelp i livets siste fase. Vi er opptatt av å styrke dette tilbudet både for voksne og barn, og er av den oppfatning at etablering av hospiceplasser vil kunne bedre kvaliteten på tilbudet i form av å gi helhetlig omsorg i et miljø preget av ro, verdighet og tid til både pasient og pårørende. Det må legges til rette for etablering av hospice som gir gode tilbud over hele landet, og det palliative tilbudet for barn må styrkes.

Samtlige kommuner skal være tilknyttet HelseNett for å få en sømløs overføring av pasienter mellom spesialisthelsetjenesten og den kommunale omsorgstjenesten.

Det må innføres en omsorgslønnsordning for hele landet slik at pleietrengende har mulighet til å velge en av sine nærmeste til å utføre tjenestene, der det er faglig forsvarlig.

Fremskrittspartiet vil forby rituell omskjæring av guttebarn.

Eldreomsorg

Eldreomsorg handler om mennesker som på grunn av sykdom eller svekkelse kombinert med aldring, har behov for behandling, pleie og/eller praktisk bistand. Alder er således ikke et selvstendig kriterium i denne sammenhengen. I en tid der det blir stadig flere eldre, blir det samtidig stadig flere friske eldre. Friske eldre ønsker å bo hjemme, derfor må vi tilrettelegge for det. Eldre er en stor ressurs, ikke minst for frivilligheten.

Det er en offentlig oppgave å finansiere eldreomsorgen. En god eldreomsorg skal ikke være avhengig av god eller dårlig kommuneøkonomi. Vi vil derfor at staten skal ha finansieringsansvaret for eldreomsorgen, og at både offentlige og private aktører skal ha mulighet til å konkurrere på like vilkår om tjenestetilbud. Eldreomsorg skal ytes ut fra prinsippet om at alle mennesker er likeverdige, og skal ha respekt for den enkeltes verdighet.

Eldre pleietrengende må få muligheten til å bo hjemme så lenge de ønsker, så lenge det er forsvarlig. For å få til dette må det legges til rette for gode hjemmetjenester. Vi ønsker brukervalg på hjemmehjelp og hjemmesykepleie, slik at de eldre selv skal kunne velge hvilken tjenesteyter som skal komme hjem til dem, og velge bort tilbud de er misfornøyd med.

Det er grundig dokumentert at forebyggende hjemmebesøk har ført til bedret livskvalitet, bedret funksjonsevne, færre innleggelser på sykehus, og redusert dødelighet hos eldre. Vi vil arbeide for et tilbud om oppsøkende forebyggende hjemmesykepleie for personer over 75 år.

Fremskrittspartiet ønsker å innføre ordning med nasjonalt eldreombud.

Det er behov for en sterkere satsing på hverdagsrehabilitering. Det må derfor sikres gode ordninger for investeringstilskudd på bygging av omsorgsboliger, også for rehabilitering av omsorgsboliger. Når en bruker melder om behov for bistand fra det offentlige, må det settes inn nødvendige ressurser for å få

brukeren til å bli mest mulig selvhjulpent igjen. Vi ønsker økt satsing på habilitering og rehabilitering i hjemmetjenestene, i tillegg til ordinær pleie. Det er derfor viktig at kommunen legger til rette for dette gjennom ergoterapi og fysioterapi.

En del eldre mennesker er ensomme og føler seg utrygge ved å bo hjemme selv om de har daglig tilsyn fra hjemmetjenestene. Mange har likevel et funksjonsnivå som gjør at sykehjemsplass ikke er det rette tilbudet. Vi vil legge til rette for moderne aldershjemstilbud, Omsorg+, for dem som er for friske til en sykehjemsplass, men som føler seg ensomme og utrygge ved å bo hjemme. Dette skal ikke være institusjoner, men boliger som leies eller eies av beboerne, og hvor det sosiale miljøet er en viktig faktor. Det skal være døgnbemanning knyttet til Omsorg+. Vi ønsker et tilpasset botilbud til eldre, som f.eks. aldershem, seniorhus og Omsorg+. Det kan skje i privat, ideell eller offentlig regi.

De sykeste eldre må sikres sykehjemsplass. Det er fortsatt behov for å bygge ut sykehjemskapasiteten i Norge og styrke den lovbestemte retten til sykehjemsplass for eldre pleietrengende når de har behov for det. Det må opprettes sykehjem med avdelinger som er spesielt tilrettelagt for ulike brukergrupper, og legedekningen må styrkes. Private aktører skal kunne tilby sykehjemsplasser på lik linje med kommunene, og de som trenger en plass, skal ha mulighet til å velge tilbud også utenfor egen kommune. Når sykehjemmene må konkurrere om brukerne, vil dette heve kvaliteten på tilbudet.

FrP vil fortsatt å opprettholde et gunstig investeringstilskudd for å sikre bygging av flere nye sykehjemsplasser og omsorgsboliger. I tillegg bør det etableres en egen investeringstilskuddordning for rehabilitering av eksisterende omsorgsboliger/sykehjemsplasser. For tildeling av tilskudd må det stilles krav om tilrettelegging av infrastruktur for å møte fremtidig velferdsteknologi.

Eldre pleietrengende har rett til en meningsfylt hverdag og må selv få bestemme når de skal stå opp, legge seg, hva de skal spise, og så langt det er mulig, leve livet slik de selv ønsker det. Livsglede, aktivitet og mestring er like viktig for personer som bor på sykehjem som for andre. Et godt og ernæringsmessig tilpasset kosthold er viktig for å øke trivselen samt at det vil kunne redusere unødvendig medisinerbruk.

Mange eldre par ønsker å fortsette å leve og bo sammen, selv om det oppstår et pleie- og omsorgsbehov hos en av partene. Vi vil arbeide for at eldre par skal få muligheten til fortsatt å leve sammen, også i tilfeller hvor det er behov for å flytte til en mer tilrettelagt bolig eller i en institusjon.

Det er behov for ny gjennomgang av forskriften om egenandel for opphold i institusjon med sikte på at pasienter på sykehjem som bor på dobbeltrom mot sin vilje, skal få en ytterligere reduksjon i egenbetalingen.

For å gi gode tilbud over hele Norge for den hjelp man har behov for, ønsker vi å gi de eldre pleietrengende juridiske rettigheter til helse- og omsorgstjenester. Hvilke tjenester den enkelte skal tilbys, skal vurderes lokalt på bakgrunn av nasjonale og klart definerte kriterier, med basis i den enkeltes behov. Det er sentralt at også pårørende blir tatt med på råd i disse prosessene.

Skal vi oppnå kvalitet i eldreomsorgen, er det behov for kompetent arbeidskraft. For å sikre rekruttering av god kompetanse må det derfor gjøres faglig attraktivt å arbeide innen eldreomsorgen. Vi ønsker derfor et løft for hjelpepleiere, sykepleiere og øvrig omsorgspersonell i den kommunale helse- og omsorgstjenesten.

Vi ønsker å gå gjennom finansieringssystemet og å tilrettelegge for at omsorgstjenester skal kunne benyttes uavhengig av geografiske grenser når dette er mulig og ønskelig. Tjenester må kunne ytes innenfor gitte kostnadsrammer som gjenspeiler kostnadene der tjenestene ytes, dersom disse ytes utenfor Norges grenser.

Fremskrittspartiet vil:

- fortsette arbeidet for å overføre finansieringsansvaret for pleie og omsorgstjenestene til staten
- videreutvikle og utvide ordningen med fritt brukervalg, slik at ideelle og private aktører får like muligheter til å konkurrere med det offentlige på like vilkår

- at kommunene har ansvaret for å sikre kvaliteten i eldreomsorgen, og at det kommunale helse- og omsorgsregisteret skal brukes aktivt for å sikre den enkeltes rettigheter
- at de eldre pleietrengende kan velge den tjenesteyter de ønsker
- styrke juridiske rettigheter for mennesker med behov for pleie og omsorgstjenester
- ha større fokus på ernæring blant eldre
- styrke tilsynslegefunksjonen på sykehjem
- åpne for at eldre kan velge tjenester innen eldreomsorgen i utlandet
- opprette flere hospice/palliative enheter
- gjøre det mulig med sykehjem eller omsorgsboligsenter hvor studenter også kan bo, mot at de bidrar på ulike måter i bomiljøet
- være positive til forsøk som kan bidra til å bygge ny kunnskap om boformer for eldre
- legge til rette for økt frivillighet i eldreomsorgen, f.eks. innenfor området kultur og aktivitetstiltak

Tannhelse

Fremskrittspartiet mener at tannhelsetjenesten må styrkes gjennom bedre refusjonsordninger. Tannlegene må være en integrert del av helsesektorens samhandling. Samhandling er nødvendig både i forbindelse med pasientsikkerheten, fellesinnsatsen mot livsstilssykdommer og for å sikre pasientenes økonomiske rettigheter. Tannene er en del av kroppen, og sykdom i munnhulen må derfor ses på som en ordinær diagnose.

Pasienter som mottar hjemmesykepleie eller sykehjemstilbud, skal kunne fortsette hos sin faste tannlege, og kostnader for dette refunderes fra det offentlige på lik linje med det en offentlig tannhelseklinikk ville fått for samme type behandling.

Fremskrittspartiet vil:

- opprettholde og videreutvikle satsingen på forebyggende tannhelse, særlig overfor unge og syke eldre
- stimulere til samhandling mellom tannhelsetjenesten og den øvrige helse- og omsorgstjenesten
- bedre refusjonsordningene for sykdomsrelatert tannbehandling, og på sikt redusere kostnadene til egenandeler på lik linje med øvrig helsebehandling
- sikre tilstrekkelig informasjon til de gruppene som har krav på å få dekket tannbehandling
- fjerne egenandel på nødvendig tannregulering av barn

Velferdsteknologi

Fremskrittspartiet er positive til bruk av velferdsteknologi. Det viktig for innovasjon og utvikling å få til et godt samspill mellom offentlig og privat sektor også på dette området.

I fremtiden vil det bli mange flere eldre som lever lenger, og som i varierende grad vil ha behov for pleie, omsorg og bistand. Velferdsteknologi kan bidra til å gjøre hverdagen enklere, tryggere og friere og gi flere mulighet til å bo i egen bolig enda lenger. Offentlig sektor skal legge til rette for å implementere gode velferdsteknologiske løsninger. Allerede i dag finnes det en rekke smarthusløsninger, sensortechnikker og elektroniske meldesystemer som dessverre i alt for liten grad er tatt i bruk. Det samme gjelder smartteknologi, som blant annet fallsensorer, toveis trygghetsalarmer, kamera, vandrealarmer, GPS-løsninger, elektroniske medisindispensere, digitalt natt-tilsyn og elektroniske dørlåser.

Velferdsteknologi vil også gi større trygghet for pårørende. Likevel må velferdsteknologi aldri bli en erstatning for menneskene som skal gi god omsorg og pleie.

Husbankens tilskuddsordninger til omsorgsboliger må sikre finansiering av grunninstallasjon for velferdsteknologi. Fremskrittspartiet ønsker å innføre skattefradrag for alderstilpasning av egen bolig (ROT).

Ved bruk av velferdsteknologi er det viktig at det tas tilstrekkelig personvern hensyn. Mange eldre lider av mental svikt, og det er viktig at velferdsteknologi som medfører overvåkning, kun tilbys til brukere der denne eller pårørende gir sin tilslutning.

Fremskrittspartiet vil

- satse på økt bruk av velferdsteknologi
- at både hjemmeboende og institusjonsplasser tilbys bredbåndstilgang for å kunne kommunisere med familie, venner og helsepersonell via for eksempel nettbrett
- ta i bruk flere tjenester innen smartteknologidigitalt natt-tilsyn og elektroniske døråser
- bruke tilskuddsordningen for omsorgsboliger for å sikre at fremtidige byggede boliger har infrastruktur for velferdsteknologi

Primærhelsetjenesten

Primærhelsetjenesten er viktig i forebygging og behandling av sykdommer. Helse- og omsorgstilbudet som det offentlige har finansieringsansvar for, skal være faglig forsvarlig og av god kvalitet.

Legetjenestene skal organiseres slik at pasientene selv skal kunne velge hvilken lege de mottar tjenester fra. I et slikt system vil legen få betalt for det arbeidet som utføres, og ikke ut fra hvor mange personer legen har på sin liste. Systemet vil også ivareta studenter eller andre som får behov for å konsultere lege under midlertidig opphold på andre steder enn der de under dagens ordning har sin fastlege.

Det er viktig at primærlegene i større grad enn i dag også driver med oppsøkende virksomhet mot de yngste og eldste. Primærlegene må også foreta en grundig vurdering av pasienter før de eventuelt henviser videre til spesialisthelsetjenestene.

Kommunene må sikre gode legevaktjenester som kan behandle akutte tilstander som skjer utenom legekantorenes vanlige åpningstid. Det er behov for å se på takstsystemet og hva som er til hinder for at legen reiser hjem til enkelte pasienter, fremfor at dårlige pasienter må hentes med ambulanse og fraktes til legevaktssentralen.

For å sikre større valgfrihet for pasienter med behov for fysioterapijenester vil vi utvikle dagens ordning med fysioterapihjemler. Likestilling av offentlig godkjente fysioterapeuter vil gi større mangfold og bredde i tilbudet, samtidig som det bidrar til kortere ventetid for brukerne.

Det er viktig å få etablert helhetlige behandlingsskjer. En viktig forutsetning for å lykkes med dette er at finansieringen kommer fra staten gjennom hele behandlingsforløpet uansett om tilbudet gis av det offentlige eller private, og om det skjer i primærhelsetjenesten eller i spesialisthelsetjenesten.

Kommunene mangler et helhetlig tilbud når det gjelder habilitering og rehabilitering. Vi vil styrke det tverrfaglige samarbeidet og samarbeidet mellom forvaltningsnivåene, slik at oppmerksomheten rettes mot pasienten som et helt menneske.

Det er behov for å få på plass IKT-systemer for utveksling av nødvendige journalldata. I de tilfellene hvor helse- og omsorgsinstitusjoner benytter ulike journalsystem, må man til pasientenes beste, sørge for at det benyttes systemer som «snakker sammen». Samtidig er det behov for bedre sikkerhet mot journalsnoking.

Fremskrittspartiet vil:

- styrke primærhelsetjenesten
- evaluere og reforhandle dagens fastlegeordning med sikte på å innføre refusjon etter antall behandlede pasienter
- utvikle dagens hjemmelsordning for fysioterapi og kiropraktikk
- stimulere til at flere fastleger finner det formålstjenlig å ha kveldsåpent for å avlaste legevakten
- sikre skolehelsetjenesten og et godt helsetilbud til foreldre/barn

- utvikle helsestasjonen og skolehelsetjenesten til å jobbe mer forebyggende
- sikre systemer for utveksling av nødvendige journalopplysninger
- styrke jordmortjenesten
- oppheve taket for antall bytter av fastlege

Rehabilitering

Fremskrittspartiet vil styrke rehabiliteringstjenestene og ta i bruk den kapasiteten og kompetansen som er tilgjengelig på feltet. Det økonomiske ansvaret for rehabiliteringstjenestene skal ligge hos staten, mens pasienten selv i samråd med sin lege skal kunne velge mellom institusjoner som kan gi det nødvendige tilbudet. Statlig finansiering skal gjelde uavhengig av om tilbudet er offentlig eller privat.

For å sikre et helhetlig tilbud innenfor helsesektoren er det viktig å se rehabilitering i sammenheng med andre tjenester innen sektoren. Forebygging og tidlig innsats er viktig for å dempe behovet for behandlings- og rehabiliteringstjenester. Det må sikres et tilstrekkelig antall sykehjemsplasser, slik at rehabiliteringsplasser ikke blir benyttet til langtidsliggende sykehjemspasienter.

Videre bør flere kommuner stimuleres til å tilby rehabilitering i utlandet for pasienter som kan ha nytte av dette.

Fremskrittspartiet vil

- øke rehabiliteringskapasiteten
- likestille offentlige og private tilbydere
- satse på forebygging og tidlig innsats
- etablere forebyggende tiltak for senskader ved alvorlige diagnoser som kreft

Psykisk helse

Fremskrittspartiet er bekymret over at stadig flere, også mange unge, sliter med psykiske plager og sykdom. Vi prioriterer derfor en styrking av tilbudet innen psykisk helse. Fortsatt er det for mange som faller ut av utdanningsløp og arbeidsliv som følge av sine plager. Behandlingstilbudet må tilpasses den enkelte pasient.

Mange av de som i dag sliter med psykisk sykdom, bør behandles utenfor institusjon gjennom tett faglig oppfølging. Samtidig må det være tilstrekkelig kapasitet for de pasientene som har behov for institusjonsopphold. Personer med langvarige alvorlige psykiske sykdommer skal ha anledning til å ha åpen plass på psykiatrisk institusjon.

Et differensiert tilbud er avgjørende for å redusere bruk av tvang og tung medisiner i psykiatrien. I dag nedprioriteres tidlig oppfølging og behandling av kommunene, fordi de økonomiske rammene er for små. Derfor er det nødvendig med en endring av finansieringssystemet slik at pengene følger den enkelte pasient til behandlingsstedet og på denne måten sikre pasientens grunnleggende rettigheter. Det må være en selvfølge at både private og offentlige tjenestetilbydere kan benyttes i behandlingsforløpet, både for å redusere ventetidene og for å få på plass mangfoldet og en sunn konkurranse basert på kvaliteten i tjenestene som pasientene skal motta.

Fremskrittspartiet vil:

- likebehandle offentlige og private tjenestetilbydere
- styrke forebyggingsarbeidet også gjennom skolehelsetjenesten
- sikre nok kapasitet i behandlingsforløpet
- sikre psykologtjenesten i kommunene
- styrke tilbud om psykiatriambulanser
- ha en gjennomgang av finansieringsordningen for barne- og ungdomspsykiatrien

Rusomsorg

Fremskrittspartiet vil prioritere forebyggende arbeid for å hindre utvikling av rusavhengighet. Det er spesielt viktig å prioritere forebygging rettet mot barn og unge.

Rusmiddelavhengighet er en sykdom. Selv om hver enkelt har personlig ansvar for sin egen livsførsel, kommer man ikke unna at det ofte er bakenforliggende årsaker til rusmisbruk. Blant disse er psykiske lidelser. Vi vil derfor sikre at behandling av rusmisbruk også må ta høyde for tilstrekkelig behandling av tilleggs lidelser.

Alle som er motivert for å komme seg ut av rusmisbruket, skal få den nødvendige behandlingen og oppfølgingen for å lykkes med å oppnå en rusfri hverdag.

Vi vil ta i bruk all offentlig og privat kapasitet for å redusere de lange ventelistene innenfor norsk rusomsorg. Det er derfor nødvendig at staten har finansieringsansvaret for rusomsorgen slik at rusmisbrukerne ikke blir kateballer i hjelpeapparatet. Tildeling av behandlingskontrakter bør skje på bakgrunn av kvalitet i tilbud, resultatoppnåelse og at man sikrer en bredde i behandlingstilbudet.

Det må sikres et helhetlig behandlingsforløp for rusavhengige, som også inkluderer oppfølging i kommunen. For å lykkes må det være en helhetlig behandlingskjede med avrusning, behandling og ettervern. Den enkelte rusmisbruker skal få tildelt en koordinator som skal bidra med hjelp og støtte under hele behandlingsforløpet.

Personer uten bosted eller boevne må få nødvendig oppfølging i forbindelse med rehabilitering. Det må etableres akutte alternative botilbud for de som har behov for dette.

Noen rusmiddelmissbrukere får i dag tilbud om hjelp til nedtrapping av bruken av tunge narkotiske stoffer gjennom legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Rehabiliteringsdelen av dette hjelpetilbudet skal bedres.

Fremskrittspartiet sier nei til å inkludere heroinassistert behandling som en del av LAR.

Den beste løsningen for å få folk ut av rusmiddelmissbruket er gjennom frivillig avrusning og rehabilitering. I enkelte tilfeller er likevel bruk av tvang nødvendig for å få rusmisbrukerne inn i behandlingsopplegget.

Fremskrittspartiet vil

- styrke forebyggingsarbeidet for å hindre rusmisbruk
- ansvarliggjøre den enkelte til å bidra med å løse sin egen situasjon
- bruke ledig kapasitet blant offentlige og private for å behandle rusmisbruk
- utvide bruk av vaksinen Naltrekson
- utvide bruken av Nalokson neseppray til nasjonal ordning for å behandle overdoser
- øke kunnskapen om helsesituasjonen til barn født av rusmisbrukere

Sykehusene

Fremskrittspartiet vil endre organiseringen av sykehustjenestene ved å avskaffe de regionale helseforetakene, og fordele oppgavene mellom en nasjonal styringsenhet og de enkelte helseforetakene. Det skal være et helhetlig helsetilbud i hele landet basert på faglige kriterier.

De lokale helseforetakene skal være selvstendige driftsenheter som legger opp sin virksomhet i tråd med etterspørselen og styringssignalene fra staten. Vi mener at sykehusene må få betalt en statlig stykkpris som gir økonomiske incentiver for pasientbehandling, slik at den enkelte pasient settes i sentrum, og de uverdige helsekøene kan fjernes.

De regionale helseforetakene er et unødvendig mellomledd som fører til ansvarsfraskrivelse og unødvendig byråkrati, og må derfor avskaffes. Oppgavene skal fordeles mellom staten og de lokale helseforetakene (sykehus). Dette for å sikre alle pasienter gode og likeverdige helsetjenester uavhengig av bosted.

Effektive behandlingskjeder og helhetlige pasientforløp forutsetter helhetlige pasientfinansieringsforløp uavhengig av hvem som utfører tjenesten. Samtidig er det nødvendig å sørge for at finansiering av akuttfunksjoner, utdanning for helsepersonell og forskning gjøres gjennom øremerkede tilskudd.

Norges geografi med store avstander og manglende infrastruktur tilsier en desentralisert spesialisthelsetjeneste. Vi kan derfor ikke støtte en omfattende nedbygging av lokalsykehusene. Det er et mål å gi likeverdige helsetjenester uavhengig av bosted enten det er akutt eller kronisk sykdom.

Utvikling av nye distriktsmedisinske sentra med døgnkontinuerlig legevakt og spesialistpoliklinikk på dagtid kan gi bedre behandling til flere, men må ikke hindre pasienter som trenger sykehusbehandling i å få dette innen rimelig reiseavstand. For å gi pasienten et best mulig tilbud, og for å stabilisere og starte behandlingen av alvorlig skadde som trenger behandling ved større sykehus, bør lokalsykehus ha et minimum av behandling som sikrer døgnkontinuerlig akuttberedskap. Det må legges til rette for kompetanseheving for den nye legespesialiteten i akuttmottak

Vi ønsker at offentlige og private helsetjenester skal likebehandles juridisk og økonomisk for å kunne konkurrere på like vilkår. Pasientene skal etter å ha fått innvilget en bestemt helsetjeneste av det offentlige, selv ha rett til å velge hvilken tjenesteleverandør de ønsker å benytte. Pasientene skal også kunne velge godkjente helsetilbud i utlandet. Helsepersonell skal i størst mulig grad brukes til pasientbehandling, og støttefunksjoner skal i størst mulig grad ivaretas av andre faggrupper.

Vi ønsker å investere mer i sykehusutstyr og sørge for at vi utnytter de mulighetene som teknologien gir oss til å arbeide mer effektivt. For eksempel kan telemedisin utnyttes i større grad for å få til samarbeid mellom sykehusene og i utførelsen av fjernoperasjoner.

Det er et nasjonalt ansvar å sørge for at sykehusene har helhetlige og felles IKT-systemer som sikrer god, trygg og effektiv informasjonsflyt på tvers av helseforetakene og for hele helse og omsorgssektoren.

Norge har en unik mulighet til å satse på kunnskap og utvikling, og vi vil derfor styrke innsatsen når det gjelder medisinsk forskning vesentlig. Det er spesielt viktig å prioritere stamcelleforskning.

Legespesialister i privat praksis som har avtale med helseforetak representerer en viktig og effektiv del av spesialisthelsetjenesten. Vi ønsker å utvide omfanget av avtalespesialister og de diagnosene de kan behandle.

Fremskrittspartiet vil:

- nedlegge de regionale helseforetakene
- likebehandle offentlige og private sykehus
- styrke brukermedvirkningen og valgfriheten i spesialisthelsetjenesten
- øke midlene til medisinsk forskning
- øke andelen innsatsstyrt finansiering (ISF) til minimum 60 %
- desentralisere det vi kan, og sentralisere det vi må
- styrke Oslo Cancer Cluster

Legemiddelpolitikk

Norge har gjennom sine forskningsmiljøer og tilgang på kapital gode forutsetninger for å kunne ligge i forkant når det gjelder utprøvende medisin. Fremskrittspartiet skal være positive til private initiativtagere som bidrar med nye produkter på området som ikke tilbys av staten, for eksempel immunterapi og CyberKnife.

Egenandeler på legemidler må holdes på et moderat nivå, og reseptfrie legemidler må kunne selges i butikk.

Protonbehandling er en type strålebehandling som er mer presis enn den konvensjonelle behandlingen, og gir mindre senvirkninger. Det må opprettes protonsentre ved Radiumhospitalet som kan bidra til å sikre hele landets befolkning likeverdig kreftbehandling. På sikt bør det etableres protonsentre ved universitetssykehusene. Det bør opprettes et fond for finansiering av kreftmedisiner.

Antallet pasientgrupper som tilbys bruk av cannabis som en del av behandlingen, bør utvides. Dagens system er også svært byråkratisk, slik at mange som ønsker ikke får dette tilbudet. Pasienter som vil kunne ha nytte av cannabis i behandlingen, kan ha f.eks. MS, Parkinson, kreft osv.

Fremskrittspartiet vil:

- styrke medisinsk forskning og utvikling
- holde egenandeler på et moderat nivå
- at flere reseptfrie legemidler kan selges i butikk
- sikre pasientene rask tilgang til nye og effektive legemidler
- ta i bruk protonbehandling og opprette et fond for finansiering av kreftmedisiner

Gen- og bioteknologi

Mange mennesker lever i dag lengre og har bedre liv takket være utviklingen innenfor gen- og bioteknologi. Fremskrittspartiet har en positiv holdning til mulighetene som åpner seg ved forskning og bruk av gen- og bioteknologi. Vi mener derfor at Norge ikke skal ha en strengere regulering enn andre land det er naturlig å sammenlikne med. Så lenge det er medisinsk og etisk forsvarlig, bør Norge være et foregangsland innenfor forskning og utvikling av gen- og bioteknologi.

Det bør opprettes et ledende internasjonalt forskningssenter for stamcellebruk og anvendelse i Norge, slik at bruken av stamcellebehandling derigjennom kan utvides til nye pasientgrupper.

Norge har strenge regler med hensyn til behandling av ufrivillig barnløshet. Dette fører til at metoder som tilbys i andre land, og som der er akseptert som medisinsk forsvarlig, ikke er en del av det norske behandlingstilbudet.

Det må være en lovmessig forutsetning for assistert befruktning at det biologiske opphavet klart kan defineres som én biologisk mor og én biologisk far. Det vil således være en forutsetning for eggdonasjon og sæddonasjon at donør er kjent.

De mulighetene gen- og bioteknologi gir til å forbedre og utvikle menneskers liv, er positive så lenge dette skjer innenfor trygge, og vitenskapelig godkjente former.

Det bør være mulig å benytte preimplantasjonsdiagnostikk og fosterdiagnostikk, og ultralyd skal kunne brukes også før 12 svangerskapsuke der dette er ønsket og faglig forsvarlig.

Fremskrittspartiet vil:

- at norsk helsevesen skal være proaktiv i bruk av gen- og bioteknologi
- øke forskningsinnsatsen i Norge ytterligere
- opprette et ledende internasjonalt forskningssenter for stamcellebruk og anvendelse i Norge

Organdonasjon

Fremskrittspartiet ser behov for økt fokus på organdonasjon. Fremtidens helsekort vil gi bedre muligheter for registrering av donorer. Vi bør satse mer på informasjonsarbeid om organdonasjon, og ordningen med

donoransvarlig på «donorsykehus» bør utvikles og forsterkes. Likeledes må transplantasjonsavdelingen ved Rikshospitalet få økt kapasitet i takt med økt tilgang på donororgan.

Fremskrittspartiet vil

- øke transplantasjonskapasiteten ved Rikshospitalet
- sikre at man har faste donoransvarlige ved «donorsykehusene»

Xenotransplantasjon

Fremskrittspartiet innser at behovet for materiale til transplantasjoner av organer vil øke, og er derfor positive til at det forskes for å kartlegge, og eventuelt forbedre, mulighetene til bruk av materiale fra dyr til transplantasjoner på mennesker i de tilfellene der dette blir mulig. Forskning og eventuelt utprøving av slik praksis forutsetter at også dyreetiske prinsipper ivaretas. Grundig vurdering av et offentlig oppnevnt fagpanel må avgjøre om nye metoder og prosedyrer er faglig og etisk forsvarlige.

ARBEID OG VELFERD

Et organisert arbeidsliv

Et sterkt trepartssamarbeid mellom arbeidsgiversiden, arbeidstakersiden og myndighetene har vist seg å være vellykket for å sikre forutsigbare rammevilkår, nødvendig moderasjon og evne til omstilling. Et godt og velfungerende trepartssamarbeid forutsetter at alle berørte parter blir hørt og behandlet som likeverdige aktører i samarbeidet.

Fremskrittspartiet går inn for full organisasjons- og avtalefrihet og forholder seg til inngåtte avtaler i arbeidslivet. Dersom noen ønsker å stå utenfor arbeidstakerorganisasjonene, skal også det respekteres, og disse må ha lov til å fremforhandle egne avtaler med arbeidsgiver.

Vi vil imidlertid arbeide for å justere det kollektive avtalesystemet da det ikke ivaretar nyansene i arbeidslivet, nyanser en lettest kan se og løse ved lokale forhandlinger. Nyanser i denne sammenhengen er blant annet geografi, belastninger, konkurransen i arbeidsmarkedet samt det å ivareta utsatte næringer. Sentrale forhandlinger tar ikke alltid slike hensyn, og den sentrale potten må reduseres for å kunne øke andelen til lokale forhandlinger.

Streikeretten og lockoutretten skal bevares som virkemidler i en konflikt mellom arbeidstakere og arbeidsgivere.

Faste ansettelse skal være utgangspunktet for å skape trygge arbeidsplasser. Midlertidige ansettelse er en nødvendighet av forskjellige årsaker. Dette gjelder både for å sikre et velfungerende arbeidsliv, og ikke minst for at unge og seniorer lettere kan få innpass i arbeidslivet.

Fremskrittspartiet vil:

- myke opp reglene for midlertidig ansettelse
- likestille uorganiserte og organiserte
- ha større lokal forhandlingsrett
- ha fleksible arbeidstidsavtaler mellom arbeidstaker og arbeidsgiver

Arbeidsliv

Norge vil i fremtiden ha behov for å bruke mer av arbeidskraften i befolkningen. Arbeidskraften er vår viktigste ressurs, både for den enkelte og for samfunnet. Vår evne til å skape verdier og utvikle velferdssamfunnet vil avgjøres av hvordan den totale arbeidskraften er sammensatt, hvor stor den er og hvilken kvalitet den har. Likevel er det mange som står utenfor arbeidslivet.

Det er avgjørende at de arbeids- og velferdspolitiske virkemidlene innrettes på en slik måte at arbeid alltid skal lønne seg, og slik at den enkelte får utnyttet sin reelle arbeidsevne til gagn for seg selv og for samfunnet.

Økt tilgang på arbeidskraft kan også sikres gjennom lavere sykefravær, flere funksjonshemmede i arbeid og heltid fremfor deltid.

Med et arbeidsliv i endring må også arbeidsmiljøloven tilpasses og fornyes i tråd med endringene i samfunnet og arbeidslivet. Verdiskapningen i samfunnet både i privat og offentlig sektor må økes for å opprettholde dagens velferdsnivå. Arbeidstidsbestemmelsen i dagens arbeidsmiljølov må tilpasses individet og virksomhetenes behov. Endring av arbeidsordning vil bidra til å øke heltidsandel og gi tilgang til mer arbeidskraft.

Vi vil bidra til å skape et trygt, fleksibelt og familievennlig arbeidsliv med plass til alle, og hvor faste ansettelses fortsatt skal være hovedregelen. Arbeidslivets lover og regler må likevel reflektere at arbeidsgivere, medarbeidere og forbrukere ønsker større fleksibilitet i hverdagen. Arbeidsmiljøloven må sikre arbeidslivet fleksible rammer og gi rom for lokal tilpasning.

Det er svært positivt at det forsøkes med såkalt alternative former for turnus, noe som har gitt gode resultater både for brukere og ansatte flere steder i landet. Forsøk med medlevertturnus har eksempelvis gitt brukerne en mer forutsigbar hverdag, samtidig som de ansatte har fått lengre friperioder. Mye kan også tyde på at slike turnusordninger bidrar til bedre ressursutnyttelse, lavere sykefravær og færre deltidsstillinger.

Fremskrittspartiet vil:

- at alternative turnuser skal avgjøres lokalt
- liberalisere arbeidsmiljøloven slik at den sikrer arbeidslivet fleksible, men trygge rammer og gi rom for lokal tilpasning
- åpne for at lærlinger kan følge ordinær arbeidstid hos lærebedriften

Sykelønnsordning

Fremskrittspartiet mener at det er viktig å stimulere til lavest mulig sykefravær, da det motsatte rammer både bedrifter, enkeltpersoner og samfunnet som helhet. Et godt og produktivt helsevesen uten lange ventetider vil være en viktig faktor for å få ned sykefraværet.

Psykiske lidelser representerer en stor andel av sykefraværet. Aktivitet og arbeid er en god måte å møte mennesker med lettere psykiske lidelser på, slik at man forhindrer sosial isolasjon.

Vi vil ha en god sykelønnsordning som i likhet med dagens ordning sikrer den enkelte en trygg og forutsigbar inntekt ved sykdom. I tillegg må NAV få muligheten til å innrette arbeidet slik at flere får arbeidsrettet tiltak tidligere.

For mange pasienter med alvorlige diagnoser, som krever et langvarig behandlingsløp, kan den lovfestede sykepengeperioden bli for kort. Derfor bør sykelønnsordningen sikres for de som har alvorlige sykdommer.

Vi vil også ha utredet muligheten for å innføre en tidskontoordning hvor sykepengenes varighet avhenger av sykemeldingsandel, men samtidig innenfor en maksimalperiode på inntil 2 år. Pårørende til alvorlig syke skal ha rett til tidsbegrenset sykelønn når de pleier sine nærmeste.

Fremskrittspartiet vil:

- at man i langt større grad tar utgangspunkt i den enkeltes arbeidsevne
- opprettholde rett til tidsbegrenset sykelønn for pleie av sine nærmeste ved alvorlig sykdom
- åpne for en utvidet sykelønnsordning for alvorlig sykdom
- utrede en tidskontoordning som kan bidra til at mennesker med alvorlig diagnose har bedre muligheter til å komme tilbake til arbeid

Dagpenger

Fremskrittspartiet vil opprettholde en ordning med dagpenger for dem som av forskjellige grunner blir arbeidsledige i en periode. Arbeidssøkere må være geografisk mobile og akseptere arbeid i alle deler av landet. Vi ønsker fleksibilitet og trinnvis avkortning av dagpenger i forbindelse med midlertidige vikaransettelser, slik at flere kan få innpass i arbeidslivet.

Det vil være naturlig med fleksible ordninger knyttet til permitteringsordningen, lønnsgarantiordningen og enkelte andre ordninger knyttet til dagpengeutbetaling, slik at ordningene tilpasses situasjonen i arbeidsmarkedet.

I dag er ikke adgangen til å permittere lovfestet. Dette innebærer at gjeldende rett gir arbeidstakere i bedrifter uten tariffavtale og med færre enn 50 ansatte, liten eller ingen rett til informasjon og medinnflytelse. Derfor vil vi lovfeste regler som regulerer permitteringsadgangen i virksomheter som ikke er bundet av tariffavtale.

Fremskrittspartiet vil:

- lovfeste regler som regulerer permitteringsadgang
- justere permitteringsordningene i takt med arbeidsmarkedet

Arbeidsmarkedstiltak

Altfor mange i yrkesaktiv alder står utenfor arbeidslivet. Arbeidsmarkedstiltakene er blant de viktigste virkemidlene det arbeidsrettede velferdsapparatet har, og attførings- og vekstbedriftene er sentrale aktører for å lykkes med å inkludere flere med nedsatt arbeidsevne i arbeidslivet. Det må arbeides tettere med den enkelte gjennom karriereveiledning og individuell oppfølging rettet mot vedkommendes arbeidsevne, ferdigheter og motivasjon for å komme seg ut i arbeid, enten gjennom utdanning eller praksisplass. Målet må være å få brukere raskest mulig sysselsatt i ordinært arbeid.

Samarbeidet mellom attførings- og vekstbedriftene og det ordinære arbeidslivet må styrkes, og det må legges til rette for at flere aktører kan godkjennes og tilby arbeidsmarkedstiltak. Samtidig må tiltaksstrukturen forenkles og avbyråkratiseres.

Arbeids- og utdanningsreiser er en helt avgjørende ordning for mange funksjonshemmede som trenger transport til og fra arbeid eller utdanning, men som ikke kan nyttiggjøre seg ordinært transporttilbud. Dette tilbudet bør gjøres til en varig ordning slik at funksjonshemmede kan delta i arbeidslivet.

Ordningen med tilretteleggingstilskudd må styrkes, og det må innføres et «fleksibelt lønnstilskudd» for å få flere ut i arbeidslivet. Begge ordningene må være uavhengig av om bedriften har en IA-avtale eller ikke.

Fremskrittspartiet vil:

- ha nok tilgjengelige tiltaksplasser for å møte svingninger i arbeidslivet
- bidra til å styrke samarbeidet mellom arbeidsmarkedsbedriftenes utdanningstilbud, næringslivet og de videregående skolene

- styrke tilretteleggingstilskuddsordningen på arbeidsplassene
- innføre et «fleksibelt lønnstilskudd» for å få flere med nedsatt arbeidsevne inn i arbeidslivet
- gjøre ordningen med arbeids- og utdanningsreiser om til en varig ordning

Midlertidige ansettelser

Faste ansettelser skal være utgangspunktet for å skape trygge arbeidsplasser, men midlertidige ansettelser er en nødvendighet av forskjellige årsaker. Dette gjelder både for å sikre et velfungerende arbeidsliv, og ikke minst for at unge og seniorer lettere kan få innpass i arbeidslivet.

Det er i dag strenge vilkår for å kunne ansette noen midlertidig. Hvis en virksomhet har ansatt en arbeidstaker i midlertidig stilling uten at kravene til midlertidig stilling er oppfylt, vil arbeidstakeren i utgangspunktet ha krav på fast ansettelse. Dette gjør at bedrifter som oftest lar være å ansette arbeidstakere, selv om det i en tidsavgrenset periode kan være behov for arbeidskraft.

Det finnes flere grupper som i dag strever med å få innpass i arbeidslivet; blant annet etniske minoriteter, personer med redusert arbeidsevne, unge arbeidstakere og nyutdannede. Økt adgang til å ansette midlertidig vil minske arbeidsgivers opplevelse av risiko ved ansettelsen, som igjen kan gi flere mulighet til å prøve seg i arbeidslivet.

Midlertidig ansettelse er en god mulighet til å få arbeidserfaring. Slik blir det enklere å få arbeid senere, eller få en utvidelse til fast stilling.

Hovedregelen i det norske arbeidsliv skal være fast ansettelse. Derfor er det gledelig at undersøkelser bekrefter at om lag 2/3 av dem som er midlertidig ansatt, ender opp med fast arbeid i bedriften, mens det bare er et lite mindretall på 4 prosent av dem som ble ansatt midlertidig som i dag står utenfor arbeidslivet.

Et fortsatt sterkt stillingsvern i norsk arbeidsliv kan kombineres med større fleksibilitet når det gjelder ansettelser til beste for både arbeidsgivere og ansatte.

Fremskrittspartiet vil:

- gi flere muligheten til å komme ut i arbeid ved bruk av midlertidige ansettelser
- myke opp reglene for midlertidig ansettelse

Velferd

Fremskrittspartiet mener en grunnleggende holdning må være at alle skal bidra etter evne for å sikre gode og bærekraftige velferdsordninger i fremtiden.

Dagens velferdssystem baserer seg i utgangspunktet på prinsippet om at alle som kan, skal klare seg selv, leve av egen inntekt og ta vare på seg selv og sin egen familie. De som ikke makter dette av blant annet helsemessige årsaker, skal få hjelp av fellesskapet til å leve et verdig liv. Samtidig må velferdspolitikken innrettes slik at det alltid vil være lønnsomt å arbeide.

Vi ønsker en fremtidsrettet velferdspolitik basert på dette prinsippet. Dette innebærer en politikk som sikrer trygghet for den enkelte med et velferdssystem som sikrer den enkelte rett ytelse til rett tid. Det må imidlertid stilles krav ved utbetaling av offentlige midler, slik at oppmerksomheten rettes mot dem som trenger dem mest.

Utvidelsen av EU i 2004, samt at vi har fri flyt av arbeidskraft innen EØS-området, har ført til at norske velferdsordninger er under press. Økt arbeidsinnvandring fra EØS-land og rask opptjening av velferdsgoder har ført til økt eksport av enkelte velferdsordninger. Fordi norske stønader er fastsatt i forhold til norske priser og lønninger, gir dette svært god kjøpekraft i enkelte andre land.

Det norske velferdssystemet er sårbart for høy innvandring. Det er derfor behov for å finne nye løsninger som kan sikre fortsatt gode velferdsordninger, samtidig som det reduserer muligheten for å eksportere velferdsordninger ut av landet. Det er derfor behov for å reforhandle EØS-avtalens bestemmelser knyttet til arbeids- og velferdsordninger.

Fremskrittspartiet vil:

- at velferdssystemet sikrer den enkelte rett ytelse til rett tid
- iverksette tiltak for å forhindre eksport av velferdsordninger
- utrede muligheten for å vri ytelser fra kontantytelser til skattefradrag

Folketrygden

Folketrygden skal fungere som en forsikringsordning for innbyggerne ved sykdom, uførhet og alderdom. Arbeidstakere og -givere skal betale premie til folketrygden og opparbeide seg rettigheter til ytelser ved behov. Ytelser fra folketrygden skal være en lovfestet rettighet, ikke en sosial ytelse som er avhengig av politiske prioriteringer. Fremskrittspartiet aksepterer omfordeling i folketrygdsystemet.

Premien til folketrygden skal fastsettes av Stortinget i de årlige statsbudsjetter. Den skal være delt i to deler, en helsedel og en pensjonsdel.

Fremskrittspartiet vil:

- utrede Folketrygdens bærekraft over tid
- pensjoner skal reguleres med samme prosentvise utvikling som lønsmottagere
- vurdere reduksjon/fjerning av pensjonsdelen av folketrygdavgiften for pensjonister

NAV

Arbeids- og velferdsforvaltningen skal bidra til å nå målsettingen om flere i arbeid – færre på trygd. Det er behov for å gjøre organisatoriske endringer i NAV slik at man oppnår en helhetlig og effektiv forvaltning. Endringene må medføre at det blir enklere for brukerne og at organiseringen tilpasses brukernes behov. Et velfungerende NAV er selve forutsetningen for at fellesskapets velferdsgoder forvaltes på en god og riktig måte.

Brukerperspektivet og brukernes rettsikkerhet må styrkes gjennom å tilbakeføre kompetanse til førstelinjen/NAV lokalt, slik at man sikrer god nok bistand og oppfølging av brukerne.

Dagens organisering med en statlig og en kommunal del fremstår som et uoversiktlig og krevende partnerskap. Vi vil derfor foreta en gjennomgang av NAVs organisering med sikte på å samle den statlige og kommunale delen i én enhet. En enhetlig organisering må også føre til avbyråkratisering og forenkling av dagens lovverk og ytelser.

Fremskrittspartiet vil

- slå sammen den statlige og kommunale delen av NAV til en statlig enhet
- videreføre arbeidet med å gjøre NAV mer brukerrettet
- gi brukerne rett til å bytte veiledere/saksbehandlere i NAV og NAV-kontor
- overføre det økonomiske ansvaret for økonomisk sosialhjelp til NAV/staten

Sosialt sikkerhetsnett

Hjelp til selvhjelp må være det bærende prinsippet innenfor sosialtjenesten. Den lovmessige aktivitetsplikten for sosialhjelpsmottakere under 30 år, bør utvides til å gjelde alle sosialhjelpsmottakere som er fysisk og mentalt skikket til aktiviteten. Uteblivelse fra slik deltakelse må få konsekvenser for brukeren. Det skal ikke være attraktivt å velge sosialhjelp fremfor arbeid, selv om man har begrensede

muligheter på arbeidsmarkedet. Vi vil gjøre sosialhjelpen om til et statlig ansvar under NAV, sammen med ansvaret for arbeid og trygd.

Sosialhjelpen skal være en midlertidig ytelse og ikke noe folk skal leve av over tid. Personer som av helsemessige årsaker ikke er i stand til å arbeide, skal vurderes for uføretrygd.

Der er viktig å finne innovative løsninger på de sosiale utfordringene man står overfor i samfunnet. Vi ønsker økt satsing og stimulering til sosialt entreprenørskap og prosjekter med arbeidstrening for unge sosialhjelpsmottakere, samt et tettere samarbeid mellom det offentlige og private for å løse de sosiale utfordringene.

Barn under 18 år som bor hjemme må få anledning til å ha egen inntekt inntil den skattemessige friinntektsgrensen, uten at dette fører til avkortning av foreldres sosialhjelp. Dette vil motivere barn av sosialhjelpsmottakere til å søke mot arbeidslinjen fremfor stønadslinjen.

Fremskrittspartiet vil:

- innføre aktivitetsplikt for alle sosialhjelpsmottakere
- innføre et øvre tak på hvor mye man kan få i samlet sosiale ytelser

Offentlig tjenestepensjon

Pensjonssystemet bør være så enkelt å forstå at folk flest kan finne ut hva de kan forvente i fremtidige pensjonsytelser. Dette kan være avgjørende for folks økonomiske disposisjoner. Det er liten tvil om at pensjonsreformen har sørget for et mer komplisert og uoversiktlig pensjonssystem.

Det er uheldig at vi har fått forskjellige pensjonssystemer i privat og offentlig sektor. Det er behov for å endre de offentlige tjenestepensjonene slik at det blir samsvar mellom pensjonssystemet i privat og offentlig sektor. Offentlig tjenestepensjon må innrettes slik at den kan opptjenes og tillegges folketrygdens ytelser uten samordning. Dette vil sikre fleksibilitet og mulighet for offentlig ansatte til å kombinere pensjon og arbeidsinntekt.

Fremskrittspartiet vil:

- fjerne samordning av tjenestepensjon og ytelser fra folketrygden i offentlig sektor
- sikre offentlig ansatte samme mulighet til å kombinere pensjon og arbeidsinntekt, som i privat sektor

Alders- og etterlattepensjon

Pensjon skal sikre muligheten til en verdig pensjonisttilværelse og økonomisk trygghet i alderdommen. Folketrygden skal omfatte pensjonsytelser til alle medlemmene av folketrygden ved oppnådd pensjonsalder og sikre mulighet til en verdig alderdom.

Pensjonsrettigheter opptjenes gjennom innbetaling av premie til folketrygden. Premien skal deles mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Den enkelte kan selv velge tidspunktet for å ta ut opparbeidet pensjon etter fylte 60 år. Pensjonsytelsen skal stå i forhold til innbetalt premie og opparbeidede rettigheter. Det skal fastsettes en minsteytelse som alle har rett til etter fylte 67 år – også de som ikke har innbetalt premie.

Pensjonisten kan velge å ta ut den delen av sin oppsparte pensjonsformue som overstiger garantipensjonsnivået, som en engangsutbetaling - beregnet med utgangspunkt i en på forhånd fastsatt levealder for hvert årskull. Løpende pensjoner ytes livet ut.

Opparbeidet pensjon skal ikke avkortes på grunnlag av inntekt, sivil status, eller boforhold. Fremskrittspartiet vil fortsette arbeidet med å fjerne den gjenværende avkortingen.

Personer som ønsker pensjonsytelser utover det nivået folketrygdens alderspensjon innebærer, må selv sørge for dette gjennom private avtaler med for eksempel forsikringsselskaper eller spareavtaler i bank. Årlig innskudd inntil halvparten av folketrygdens grunnbeløp (1/2 G) skal være skattefritt.

Det skal ikke gis bedre ytelser til personer uten opptjening enn til innbyggere med lang botid og opptjening i folketrygden.

Pensjoner skal beskattes som inntekt, men med et særfradrag for alder. Særskilt skattemessig omfordeling blant pensjonister aksepteres ikke.

Uførhet

Å overføre unge mennesker til en permanent, inaktiv tilværelse med passive ytelser fra folketrygden som livsgrunnlag, er en fallitterklæring. For alle dem som har en mulighet til å utnytte eller opparbeide en arbeidsevne – stor eller liten – må det utvikles bedre rutiner og prosesser for oppfølging, kvalifisering og trening som kan bidra til å styrke deres muligheter til en mer aktiv og givende tilværelse gjennom deltakelse i arbeidslivet.

De senere års utvikling med et økende antall mennesker som forlater arbeidslivet og går over på varig uføretrygd, er bekymringsfull. Samtidig skal selvsagt personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte ikke er i stand til å delta helt eller delvis i arbeidslivet, gis en inntektssikring fra samfunnet som gjør det mulig å ha en verdig tilværelse.

Vi vil fjerne avkortningen i uførestøtaden for gifte og samboende. Dagens behovsprøvd ordning med barnetillegg beholdes, men vi vil innføre et øvre tak på hva man kan få i uføretrygd, inkludert barnetillegg.

Det må innføres en langt mer fleksibel gradering for å komme inn i uføreordningen, og nedre grense settes til 20 % uførhet. NAV skal ha plikt og ansvar til å følge opp brukerne og gi den nødvendige bistand og veiledning slik at en eventuell restarbeidsevne kartlegges med jevne mellomrom og utnyttes.

De som ikke har hatt lønnsinntekt, eller som har hatt for lav inntekt til å få opptjening over minstenivået, skal sikres en minsteytelse i uførestøtaden som det går an å leve av.

De uføre skal ha samme kjøpekraftsutvikling som de yrkesaktive. Vi vil videre arbeide for at fribeløpet i ny uførestønad økes.

Ingen under 40 år skal i utgangspunktet ha varig uførestønad, med mindre det er helt åpenbart at de aldri vil kunne delta i arbeidslivet. De unge skal i stedet ha sammenhengende støtte for å få et godt utviklingsløp.

Unge uføre som derimot helt åpenbart ikke kan delta i arbeidslivet, som er født uføre, eller har blitt minst 80 % uføre før fylte 26 år, skal sikres ytelsen ung ufør. Vi vil øke tilleggspensjonsopptjeningen for disse.

Fremskrittspartiet vil:

- innføre en mer realistisk gradering for å komme inn i uføreordningen
- at det innføres en hovedregel om at ingen under 40 år skal gis varig uførestønad, med mindre det er helt åpenbart, at de aldri vil kunne delta i arbeidslivet
- sikre unge som står i fare for å havne på uføretrygd, veiledning og oppfølging
- arbeide for å øke tilleggspensjonsopptjeningen for dem med ytelsen ung ufør

Personer med nedsatt funksjonsevne

Personer med nedsatt funksjonsevne skal i størst mulig grad få like muligheter til å fungere i samfunnet som alle andre. Det må legges til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne i størst mulig grad skal

kunne ta utdanning og arbeide slik at den enkelte får realisert sine evner. Samfunnet må legge til rette ved at offentlige bygg og det offentlige rom følger prinsippene for universell utforming.

Personer som på grunn av sykdom eller skade får nedsatt arbeidsevne, skal sikres rask rehabilitering, og nødvendige hjelpetiltak slik at de fortsatt kan delta i arbeidslivet. Rehabilitering og habilitering skal være rettighetsfestet.

Det bør etableres en Nasjonal transportordning (IT) for personer med nedsatt funksjonsevne og spesielt transportbehov, og ordningen må styrkes. Målsettingen er at personer med nedsatt funksjonsevne ikke skal hindres i å ha et aktivt og selvstendig liv.

Psykisk utviklingshemmede skal så langt som mulig gis like store muligheter til å fungere i samfunnet som andre. Forholdene må derfor legges til rette for at psykisk utviklingshemmede kan leve et så normalt liv som mulig, både ved å delta i arbeid, fritidsaktiviteter og ha samme frihet som andre til å velge boform.

Det må legges til rette for at psykisk utviklingshemmede sikres bedre muligheter for å få realisert sin arbeidsevne. Dette ønsker vi å gjøre ved å iverksette en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid.

Vi ønsker en gjennomgang av livssituasjonen, levekår og tjenester for psykisk utviklingshemmede i Norge, med sikte på å forbedre tjenestene for brukerne. Noen psykisk utviklingshemmede vil kunne ha god nytte i hverdagen av servicehunder og ulike former for velferdsteknologi

Vi vil forskriftsfeste retningslinjene for brukerstyrt personlig assistent (BPA) for å sikre at lovens intensjon blir oppfylt.

Fremskrittspartiet vil:

- ha opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for psykisk utviklingshemmede
- foreta en gjennomgang av livssituasjon, levekår og tjenester for psykisk utviklingshemmede i Norge
- sikre og styrke arbeidet med rehabilitering/habilitering
- etablere en varig statlig finansiert transportordning for personer med nedsatt funksjonsevne med stort transportbehov
- utdanne flere servicehunder

Seniorer

Seniorenne besitter verdifull kompetanse og utgjør en verdifull ressurs i samfunnet. Seniorbefolkningen i Norge er stadig økende. Seniorenne er ingen ensartet gruppe. Det eneste som er felles for alle, er alderen. Dagens pensjonssystem, som ble innført i 2011, tillater opptjening av pensjon frem til 75 års alder. Imidlertid inneholder arbeidsmiljøloven adgang for arbeidsgiver til å si opp arbeidstakere ved fylte 72 år kun basert på oppnådd alder. Dette er ulogisk og lite moderne. Vi vil derfor fjerne adgangen til å si opp arbeidstakere utelukkende basert på alder.

Opptjent pensjon er pensjonistens eiendom. Opptjente ytelser skal ikke avkortes eller samordnes på grunn av sivilstand eller politiske prioriteringer med andre regler enn dem som gjelder for andre grupper i samfunnet. Enkelte grupper av pensjonister kan ikke pålegges økonomisk ansvar for andre grupper av pensjonister gjennom skattesystemet.

Avgiften til folketrygden er å betrakte som en forsikringspremie som skal gi rett til ytelser og tjenester i fremtiden når det gjelder helse og pensjon. Vi godtar ikke at seniorer som ikke lenger opptjener nye rettigheter til pensjon, skal belastes premie til dette formålet. Trygdeavgiften for pensjonister bør derfor kun omfatte den delen som er beregnet til å dekke helsedelen av avgiften.

De fleste seniorer er friske og velfungerende mennesker som klarer seg selv uten behov for spesielle tiltak fra samfunnets side. For de som av helsemessige årsaker blir avhengig av velferdssamfunnet, for eksempel kommunale omsorgstjenester og/eller spesialisthelsetjenester, må det sikres valgfrihet og behovsdekkende tiltak i rett tid.

Vi ønsker å stå for holdningsendringer som fører til et positivt syn på seniorer og en verdig behandling av dem som får behov for samfunnets bistand i eldre år.

Helse, generell tilstand og egnethet må legges til grunn ved vurdering av evnen til å føre transportmidler, Begrensninger kun basert på alder fjernes. Disse kriteriene skal også legges til grunn ved vurdering av arbeidsevne, autorisasjoner i helsevesenet og lignende.

Fremskrittspartiet vil:

- arbeide for at seniorene får større deltagelse i samfunnet
- fjerne adgangen til å si opp arbeidstakere utelukkende basert på alder

SKOLE OG UTDANNING

Fremskrittspartiet vil føre en kunnskapsbasert skolepolitikk, slik at Norge får en skole i verdenstoppen der den enkelte elevs evner og muligheter ivaretas. Vi vil ha en fleksibel grunnskole hvor hver enkelt elevs kunnskapsnivå skal vektlegges mer. Det offentlige skal ha ansvar for at vi får et utdanningssystem i verdensklasse. Alle skal ha lik rett til grunnutdanning og lik mulighet til høyere utdanning uavhengig av foreldrenes ressurser.

Det offentlige skal ha ansvar for at kvaliteten er god og for finansiering av utdanningen, men det må i større grad åpnes for private aktører innen utdanningssystemet. Det må være åpenhet om resultatene i skolen, og det må tilrettelegges for at skoler kan sammenligne resultater og utveksle erfaringer med sikte på å bli enda bedre.

Nasjonale prøver brukes i dag som et godt verktøy for å måle hver enkelt elevs utvikling, og er avgjørende for at læreren og skoleeier skal kunne måle fremgang og kvalitet. Dette er også et svært nyttig verktøy for å måle hvilke kompetansemål som er oppnådd, og for å sikre at riktige pedagogiske virkemidler blir satt inn.

Utdanningssystemet må ta utgangspunkt i at det er foreldrene som primært har ansvaret for at barna får et utdanningsløp. Vi ønsker ikke en utvikling der det forventes at det offentlige tar over en stadig større andel av barneoppdragelsen. Skolens oppgave er å utdanne, ikke oppdra.

Kunnskap og dannelse skal være målsettingen for utdanningssystemet vårt. Fremskrittspartiet er opptatt av at kvaliteten i skolen må bli bedre, og ønsker å prioritere innholdet i grunnopplæringen fremfor å pålegge skoleeier å øke timetallet.

Norge trenger en nasjonal kompetansepolitikk som er basert på livslang læring, og som anerkjenner arbeidsplassen som en viktig arena for opplæring. For å oppnå dette må det knyttes tettere bånd mellom skole og arbeidsliv, slik at utdanningsinstitusjonene i større grad tar hensyn til arbeidslivet og arbeidsmarkedets behov.

Fremskrittspartiet vil innføre forbud mot hijab i grunnskolen og forbud mot bruk av heldekkende plagg (burka og nikab) i alle undervisningsinstitusjoner. Heldekkende klesplagg skal ikke være tillatt i det offentlige rom, heller ikke for offentlig ansatte.

Kjønnsdeling i skolen står i veien for integrering og skaper et uheldig og kunstig skille mellom kjønnene. Derfor bør kjønnsdelt undervisning avvises. Det er til hinder for naturlig lek og samspill mellom barn, og signaliserer at man tar avstand til det norske samfunnet. Norge må være tydelige, og gå foran som et godt eksempel ved å sørge for at alle barn kan leke sammen, uavhengig av religion, sosial bakgrunn eller andre faktorer.

I tilfeller hvor barn over tid ikke deltar i pliktig undervisning må barnevernet kobles inn.

Det er behov for et sterkt offentlig engasjement innen høyere utdanning. Foreldrenes økonomi skal ikke være avgjørende for hvem som får mulighet til å realisere sine evner gjennom høyere utdanning. Det er likevel studenten selv som har ansvar for å ta en utdanning man kan nyttiggjøre seg senere, og det er viktig at det blir satt krav til gjennomføring ved fastsettelse av studiestøtte.

Det offentlige må ta større ansvar for forskning. Forskning innen områder der Norge har fortrinn, er spesielt viktig for å hevde oss i den globale konkurransen. Det er derfor viktig at basisbevilgningene til forskningsinstitusjonene økes, og at det i tillegg etableres gode offentlige incentivordninger for bedriftsrettet forskning.

Fremskrittspartiet vil legge ned Utdanningsdirektoratet og gå tilbake til et eksamenssekretariat. De oppgavene Utdanningsdirektoratet i dag har, og som er knyttet til forskning og internasjonale undersøkelser, kan legges til Kunnskapsdepartementet.

Utvikling av skolens faglige innhold

Innholdet i den norske skolen baserer seg i altfor stor grad på hva politikere og byråkrater til enhver tid mener er faglig og pedagogisk riktig innhold i skolen. Dette er uheldig, da det er lærere og utdanningsvitere fra høyere utdanning som best besitter denne kompetansen. Derfor bør lærerprofesjonen, ledet av institusjonene med lærerutdanning, få hovedansvaret for utvikling av læreplanene.

Storingsflertallet kan gjennom Kunnskapsdepartementet i prinsippet detaljstyre hver enkelt lærer i klasserommet med sine overbevisninger om hva som er en god skole. Dette setter skolen i en sårbar situasjon som ender i en ideologisk-politisk dragkamp mellom partiene om hvem som har den beste skolepolitikken. I realiteten fører dette til at skolen aldri får prøvd ut en helhetlig langsiktig skolemodell. Bare siden 1987 har Norge hatt tre svært ulike læreplaner.

Det er en oppgave for de sentrale myndighetene å sørge for at sentrale utdanningsmål oppnås. Læreplanarbeidet må gjennomføres i et samspill mellom sentrale myndigheter, næringslivet og utdanningsinstitusjonene basert på hva som er relevant for de ulike utdanningstrinnene. Det er sentralt at skoleeier og utdanningsinstitusjonene selv får gjennomføre de aktuelle styringsmålene slik at de best oppnår målene. Derfor er det institusjonene med lærerutdanningene og fagmiljøene som skal utarbeide læreplaner basert på de politiske styringsmålene. Målene skal utarbeides i nært samarbeid med et nasjonalt fagråd som settes sammen av skolefaglig personell, skoleeiere og næringslivet.

De stadige skolepolitiske endringene fra politisk hold fører også til at lærerne framstår som ute av stand til å ta gode faglige og pedagogiske avgjørelser. Dette medfører en umyndiggjøring av lærerne i klasserommet, i samfunnet og da også i debatten om utviklingen av skolen. Svaret på løsningen for norsk skole fra samfunnet og politikere blir dermed altfor ofte at vi trenger «bedre lærere», når de politiske endringene ikke gir de ønskede resultatene for skolen. Dette uten at utdanningsmiljøet selv kan forsvare eller «bli stilt til rette» for de politiske avgjørelsene som fattes. Politikere skal sette rammene for skolen, men ikke selve innholdet.

Fremskrittspartiet ønsker derfor en skolemodell som sikrer mer langsiktighet for faglige og pedagogiske vurderinger i skolen. Dette skal gjøres med kunnskapen til lærere, pedagoger og utdanningsvitere i sentrum, fremfor ideologisk-politisk skolepolitikk. Innholdet i skolen skal bestemmes av de som har kompetanse innenfor utdanningsvitenskapen, og ikke gjennom politisk syensing.

Fremskrittspartiet vil:

- at utviklingen av læreplanene og øvrig innhold i skolen legges til kvalifiserte personer fra institusjonene med lærerutdanninger i Norge
- redusere byråkrati og skjemavelde i skolen, slik at læreren kan bruke tid på undervisning og ikke innrapportering
- være positive til å utvikle fagmiljøer på tvers av skoler
- styrke forskningen innen læreryrket
- legge til rette for at flere yrkesgrupper kan undervise i skolen

Læreryrket som statusyrke

Norge har mange dyktige lærere, men har samtidig også et sterkt behov for enda flere flinke lærere i tiden som kommer. Et av de viktigste virkemidlene for å få flere gode lærere er å styrke læreryrkets status. Da må vi sørge for å gjøre læreryrket mer attraktivt. Dette gjør vi blant annet ved å øke mulighetene for etter- og videreutdanning.

Fremskrittspartiet vil satse videre på økt kompetanse, og vil innføre et frivillig rettighetsbasert kompetansesemester hvert sjuende år, der de ansatte får mulighet til å ta etter- og videreutdanning, forske i fagfeltet sitt, hospitere i næringslivet eller ha andre opplegg for kompetanseutvikling. Innholdet i dette kompetansesemesteret må avgjøres av den enkelte lærer i samarbeid med skoleeier, basert på hva slags kompetanse skolen og læreren har behov for.

Norge er et privilegert land med mange dyktige lærere som legger sin sjel i å formidle kunnskap til landets barn og unge. Læreryrket kan best øke sin status gjennom gode lærerutdanninger som gir lærerne kunnskap av god kvalitet og lærer dem å bli gode og tydelige kunnskapsformidlere og gode klasseledere med autoritet. Det bør åpnes for at lærerutdanningene gis anledning til å foreta intervju av søkerne i forbindelse med opptak.

For å styrke de faglærte lærernes status bør yrkestittelen «lærer» bli beskyttet for de lærerne som har godkjent faglig og pedagogisk utdanning. Skolen er avhengig av at også andre profesjoner enn lærere tilknyttes skolen. Disse får egne titler. Andre ansatte må dermed få en egen tittel som ikke gjenspeiler tittelen «lærer».

Målet skal ikke være at en lærer kan litt om alt, men at læreren skal være dyktig med faglig tyngde innenfor sine felt. Med et slikt system vil vi få lærere med høy kompetanse som underviser i nettopp sitt fagfelt.

Det er viktig at skolen får fullt ut nyttet den kompetansen som er i lærerstaben. Planlegging og gjennomføring av undervisning, evaluering og tilbakemeldinger av elevarbeid må være lærerens hovedgjøremål. Skolen må derfor ha et annet apparat til å behandle rapportering, spesialoppfølging og merkantile oppgaver. Lærerens hovedoppgave er å være lærer, ikke byråkrat.

Fremskrittspartiet vil:

- at lærerne skal ha rett og plikt til etter- og videreutdanning
- gi alle ansatte i skoleverket rett til et «kompetansebyggingsssemester» hvert sjuende år
- at lønn til lærere skal fastsettes lokalt
- styrke statusen til læreryrket
- at yrkestittelen «lærer» blir en beskyttet tittel for de som har godkjent faglig og pedagogisk utdanning
- at ufaglærte ansatte får en egen yrkestittel, for eksempel lærerassistent/underviser

- at lærernes dokumentasjonskrav fastlagt gjennom statlige retningslinjer gjennomgås i sin helhet med sikte på å forenkle lærernes arbeidshverdag
- ordningen med krav om karakteren 4 i matematikk evalueres etter 3 år
- redusere byråkratiet i skolen

Grunnutdanningen

Det er foreldrene som har ansvaret for oppdragelsen av barna. Skolene skal gjøre det som følger av læreplanverket, men utover dette er det foreldrene som har ansvaret for barnas utvikling.

Fremskrittspartiet ønsker ingen enhetsskole, men at alle elever skal få tilpasset undervisning basert på den enkeltes ferdigheter. Vi mener at faglig sterke elever må motiveres gjennom muligheten til å ta fag på høyere utdanningsnivå, mens faglig svake elever må motiveres gjennom tilpasset opplæring for å gi mestringfølelse og sikre en faglig utvikling. I dette arbeidet må skolen ha tett dialog med foreldre for å sikre en riktig opplæringsplan for hver enkelt elev.

Det er viktig å skille mellom skole og fritid. Norge er et land med tradisjon for et rikt tilbud av fritidsaktiviteter utenfor skoletid, slik som idrettslag, korps, speider og så videre. Vi mener det er viktig å holde fast ved dette skillet og er mot en skolemodell der fritidsaktiviteter blir lagt inn i skoledagen, slik tilhengerne av heldagsskolen ønsker. Det er imidlertid ingen motsetning mellom dette, og det å ha slike fritidsaktiviteter innarbeidet i skolefritidsordninger der dette er ønskelig fra skolefritidsordningene selv og foresatte.

FrP vil gi foreldre mer makt ved å gi dem fritt skolevalg. Alle barn skal ha rett til å gå på nærmeste grunnskole, men foreldre skal også ha mulighet til å søke sine barn inn på en annen skole om de ønsker det.

En god skole blir ikke skapt av politikere og byråkrater, men av dem som utgjør skolen; elever, ansatte, foreldre og skoleledere. Offentlige myndigheter skal ikke legge hindringer i veien for en god utvikling av skolen, men skape gode og forutsigbare rammer for skoleutvikling.

Skolen er i dag altfor detaljstyrt av sentrale myndigheter. Stadig nye og detaljerte regler, rundskriv, planer og stadig nye krav til rapportering skaper mye frustrasjon og fremmer ikke læring. Skoleeier og ansatte bruker i dag mye tid på rapportering og dokumentasjon, uten at dette gir bedre undervisning. Prøver og målinger må i større grad bidra til bedre læring. Det må vises større respekt for skoleledere og læreres profesjonelle skjønn. Skolen må i større grad målstyres, og i mindre grad detaljstyres.

Mål med grunnutdanningen

Dagens læreplanverk er for omfattende. Fremtidige endringer og forenklinger skal skje uten innblanding fra politikere og byråkrater.

Vi vil i sterkere grad vektlegge basisfag som er avgjørende for elevens videre utvikling, slik at de i voksen alder skal kunne fungere i det norske og internasjonale samfunnet. Gode kunnskaper i norsk, engelsk, matematikk, naturfag og IKT, samt forståelse av det norske samfunnet og norske verdier, vil bli stadig viktigere i en internasjonal verden. Elevene skal ha kjennskap til norsk og vestlig kultur, språk og historie. Den kristne og humanistiske arven skal stå i en særstilling.

Opplæringsloven bør mykes opp for å gi skoleeier større frihet til å velge hvordan skolehverdagen skal organiseres. Blant annet bør paragrafen i opplæringsloven som hindrer nivåbasert opplæring, fjernes.

Det er behov for en mer fleksibel fag- og timefordeling. Skoleeier selv må finne sin modell for organisering av skoledagen. Sentrale myndigheter skal sette visse minimumskrav til hva elevene skal lære, men skoleeier må ha større frihet til å avgjøre hvordan det skal løses.

Fremskrittspartiet ønsker ikke sentrale forskrifter om leksehjepsordning, men mener at spørsmål om lekser og leksehjelp må være opp til den enkelte skole.

Fremskrittspartiet vil:

- innføre fleksibel skolestartalder med skolestart senest ved syv år
- at karakterer skal settes basert på objektive faglige prestasjoner
- gi skoleeier mulighet til å innføre karakterer i matematikk, engelsk og norsk, fra og med femte klassetrinn
- stimulere til økt fysisk aktivitet i skolen
- gi alle elever et undervisningstilbud som sikrer faglig utvikling og mestring
- forsterke rådgivningstjenesten i grunnutdanningen
- at sidemålsundervisning og eksamen i sidemål skal være valgfritt i ungdomsskolen
- gi elevene frihet til å velge bort 2. fremmedspråk og språklig fordypning på ungdomsskolen
- i større grad legge til rette for flere internasjonale skoler
- la den enkelte skoleeier avgjøre timetallet i skolen
- at tilrettelagt innsats skal settes inn umiddelbart når eleven sliter i fag, uansett klassetrinn

Utvalgte områder

Realfagssatsing

Det er et spesielt behov for å styrke realfag og realfagssatsingen i utdanningssystemet. Norge har et stort behov for arbeidskraft med realfagskompetanse, men dessverre har vi gjennom mange år sett at kompetansen i realfag blant elevene har gått ned. Dette er alvorlig. Viktige velstandsskapere som olje og gass, IKT, farmasi, biotech, offshore, og marin/maritime næringer er fullstendig avhengige av tilgang til arbeidskraft med realfaglig kompetanse.

Vi vil innføre incentiver for dyktige realfagstudenter som ønsker å jobbe i skoleverket og for å få personer med realfaglig bakgrunn fra andre deler av arbeidslivet inn i skoleverket. Videre vil vi prioritere studieplasser innen realfagene.

Fremskrittspartiet vil

- videreføre realfagsløftet
- sikre at verdiskapende næringer får tilgang på kvalifisert arbeidskraft

Yrkesfagutdanningen

Et mesterbrev skal være like respektert som en mastergrad. Vi vil styrke de yrkesfaglige utdanningene, blant annet gjennom et løft for yrkesfaglærerne, og stimulere flere til å ta yrkesfaglig utdanning. Vi vil videre jobbe for en kraftig utvidelse av ordningen med hospitering i bedrift for yrkesfaglærere, og legge til rette for mer samarbeid og utveksling mellom skole og næringsliv. Vi vil også gjøre det enklere for fagfolk å komme inn i skolen som lærere.

Realkompetanse

Realkompetanse er summen av formell utdanning, ikke-formell utdanning (kurs), uformell utdanning (kvalifisering på arbeidsplassen) samt kompetanse oppnådd i frivillig arbeid i relevante organisasjoner, hobbyer, selvstudier osv.

Realkompetansevurdering bør være en rettighet, og både offentlige skoler og statlig godkjente friskoler må kunne vurdere realkompetanse for sine godkjente utdanningstrinn og programmer. Når en utdanningssøkende kontakter en friskole, så er det som regel fordi vedkommende har et genuint ønske om

å få opplæringen fra denne skolen. For mange vil fagskoleutdanningen være det mest naturlige høyskoletilbudet med basis i allerede tilegnet kompetanse.

Rådgivningstjeneste

Det er et stort behov for å øke kompetansen hos rådgiverne i norsk skole både om næringsliv og utdanning. De som arbeider som rådgivere, er viktige for elevenes utdanningsvalg. Dessverre ser vi i dag at det er manglende kompetanse blant våre rådgivere både om næringsliv og utdanning

Rådgivere må derfor ha en minimumskompetanse. Det er også viktig med godt samarbeid med næringsliv og andre utdanningsinstitusjoner. Man kan for eksempel innføre ordninger slik at rådgivere kan hospitere hos ulike yrkesgrupper. Det må også bli enklere for utdanningsgrupper med erfaring fra annet arbeidsliv å bli ansatt i skolen som rådgivere.

Fremskrittspartiet mener det er viktig at skolehelsetjenesten er mest mulig tilgjengelig.

Kristendom

Kristendommen og kristen kulturarv skal ha en sentral plass i både religions- livssyns- og etikkfaget (KRLE) og formålsparagrafen. Det ikke skal være noen tvil om at skoleeier skal ha frihet til å trekke vår kristne kulturarv inn i skolehverdagen og at skolegudstjenester skal være lov. Det skal selvsagt også være mulig å søke fritak fra utøvende aktiviteter.

Skolemiljø

Det er svært viktig at elevene har et godt fysisk og psykososialt miljø på skolen. I dag ser vi at mange skoler forfaller, og at det er dårlige fysiske arbeidsforhold for elevene. Det må gjøres større investeringer i opprusting av skolebygg. Å investere i skolebygg er en investering for framtidig verdiskaping, og dette må vi prioritere.

Trygghet i skolehverdagen er en forutsetning for trivsel og læring og for at elevene gleder seg til å gå på skolen. Systematisk arbeid for et godt skolemiljø og forebygging av krenkende adferd er viktig. Det må slås hardt ned på krenkende adferd og alle typer mobbing, og det er viktig at elever og foresatte ikke føler seg maktesløse i slike situasjoner.

Elevene har krav på et trygt arbeidsmiljø. Dette er det skoleleder og lærere som har ansvaret for. Manglende innsats mot mobbing må få konsekvenser. Skoleeier, skoleledelse og alle ansatte i skolen har plikt til å gripe inn mot mobbing.

Spesialundervisning

Utdanningssystemet bør i større grad ta hensyn til at elever er ulike og har ulike evner og behov. Skoleeier skal ha plikt til å sikre elever med spesielle behov nødvendige hjelpemidler.

Det er bekymringsfullt at stadig mer av ressursene til grunnopplæring er bundet opp i spesialundervisning, noe som går utover den tilpassede opplæringen. Spesialundervisning i dag er preget av lang saksbehandlingstid, økt byråkratisering og sen innsats. Jo flere ressurser som bindes opp i spesialundervisning, desto mindre blir igjen til den tilpassede opplæringen.

Fremskrittspartiet vil:

- at mobberen må bytte skole når skolebytte er eneste utvei ved alvorlig mobbing
- styrke sanksjonsmulighetene i antimobbe-arbeidet
- gjøre det enklere å skifte ut skoleledelse og lærere som over tid ikke håndterer mobbesaker
- øke investeringene i skolebygg
- ha en styrking av realfagene

- sikre kristendom og den kristne kulturarv i grunnopplæringen
- styrke kompetansen hos rådgiverne

Finansieringsmodell og likebehandling av offentlig godkjente skoler

Fremskrittspartiet vil ha et finansieringssystem som likebehandler offentlige og private skoler. Private skoler er en viktig del av et mangfoldig og variert skole-Norge. Private skoler er også viktige for at valgfriheten skal bli reell for foreldre og elever.

Vi vil at pengene skal følge eleven gjennom en differensiert stykkprisfinansiering, uavhengig av om eleven går i offentlig eller privat skole (friskoler). Kommunen vil likevel ha et overordnet ansvar for at alle elever har et opplæringstilbud.

Vi vil ha en omorganisering av de offentlige skolene, slik at de fristilles til å bli selvstendige enheter med egne ansvarlige driftsstyrer, valgt av skoleeier, men med foreldrerepresentasjon.

Private skolars rett og mulighet til å utvikle sin egenart, enten det gjelder pedagogiske metoder eller livssyn, må styrkes. Det innebærer frihet til å ansette, fleksibilitet i gjennomføring av læreplan, organisering og metode. Vi vil ha fri etableringsrett for private skoler, så sant krav til kvalitet er oppfylt. Det forutsettes imidlertid at slike skoler ikke er til hinder for integrering.

Foreldre som benytter private skoler, har allerede betalt skolepengene over skatteseddelen. Vi vil ha et finansieringssystem som likebehandler offentlige og private skoler. Vi mener kapitalkostnadene (husleie/bygg) til privatskolene må tas inn i tilskuddet. Skolene må få 100 % tilskudd. Først da blir det mulig at alle som ønsker det, kan velge privat skole uavhengig av foreldrenes økonomi.

Fremskrittspartiet vil:

- innføre fritt skolevalg på tvers av fylkes- og regiongrenser
- likebehandle offentlige og private skoler med hensyn til finansiering
- innføre en finansieringsmodell der pengene følger eleven
- at skolenes resultater er offentlig tilgjengelig

Videregående utdanning

Det må gjøres mer for å gi elevene kjennskap til det mangfoldet som fins i utdannings-Norge. Ved siden av vanlig videregående skole med studieforberedende linje og ulike yrkesfaglinjer, og høyskole-/universitetsutdanning finnes det en rekke ulike fagskoler og bransjeskoler som gir mange muligheter for en verdiskapende karriere i yrkeslivet. Informasjonsarbeidet om dette må styrkes både i grunnskolen og i videregående skole. Utdanningstilbudet bør i størst mulig grad gjenspeile det forventede behovet i samfunnet.

Videregående utdanning i Norge må ha et høyt nivå. Skal ambisjoner om progresjon og dybdelæring kunne følges opp, må skolen ha frihet til å organisere skoledagen og undervisningen. For at elevene i klassene skal få tilpasset opplæring, må lærerne få organisere klassen på den måten de mener er mest effektiv for optimal og tilpasset læring.

Det må kunne stilles ulike krav for å komme inn på en videregående skole, avhengig av hvilken relevans de forskjellige karakterer har for videre studier. På denne måten vil man gi muligheter for dem som egner seg best for de forskjellige fagretningene.

Særlig for den yrkesfaglige utdanningen er det avgjørende at samarbeidet mellom skole og bedrift er godt, et samarbeid som er styrket de senere årene. Bedriftene bør sikres mulighet til å komme tidlig inn i skolen for å bidra i undervisningen av de lærlingene som senere får lærlingplasser i bedriftene.

Lærlingtilskuddet må styrkes ytterligere og arbeidsgiveravgiften for lærlinger må fjernes. Fag- og svennebrev skal få den statusen de fortjener.

Norske fagarbeidere har vært, og er, fremdeles blant de beste i verden. Det er ekstremt viktig både for vår industri og for Norge som samfunn, at vi har en god yrkesopplæring. Utfordringen i fag- og yrkesopplæringen går på at elevene kommer for sent i gang med å arbeide innenfor det faget de faktisk ønsker å utdanne seg i, og at mange av fagene er lite relevante. Allerede i det første året i yrkesopplæringen bør utdanningen i større grad spisses inn mot det faget elevene ønsker å utdanne seg i. Dette vil øke motivasjonen hos elevene og gjøre dem bedre i stand til å gå inn som lærlinger i bedriftene.

Svært mange elever faller fra i løpet av sin videregående utdanning, noe som får uheldige konsekvenser både for samfunnet og den enkelte. Vi vil derfor se på mulige tiltak for å redusere frafallsprosenten, slik som økt praktisk undervisning og fleksibel skoledag. Muligheten for å strekke utdanningsløpet ved å kombinere arbeid og utdanning i større grad enn i dag, kan også være et alternativ.

Fremskrittspartiet mener at man må ha oppnådd karakteren 2 eller bedre i fagene matematikk, engelsk og norsk hovedmål i grunnskolen, før man får starte med videregående opplæring. Elever med lavere karakter skal gis mulighet til å forbedre disse gjennom å ta eksamener om igjen, og til å ta forkurs før de begynner på vgs. gjennom et samarbeid mellom kommunen og fylkeskommunen.

Spissing av VG1, yrkesretting av fellesfagene og innføring av mer og tidligere praksis, vil gjøre yrkesfagene mer relevante for elever og næringsliv, samt føre til mindre frafall.

Fremskrittspartiet vil:

- basere opptak til videregående skole på karakterer i fag som er relevante for elevens utdanningsprogram
- styrke rådgivningstjenesten slik at elevene får informasjon om det mangfoldet av utdannings- og studietilbud som faktisk finnes
- at kostnadene til undervisning, bøker, materiell og utstyr bør dekkes av stykkprisfinansieringen, uansett valg av utdanningsprogram
- legge til rette for et bedre samarbeid mellom skole og næringsliv
- at sidemålsundervisning og eksamen i sidemål skal være valgfritt
- videreutvikle og styrke Ungt Entreprenørskap og lignende næringsrelevant elevarbeid
- sikre fritt skolevalg i hele landet
- styrke effekten av bevilgningen og innholdet i skolehelsetjenesten
- at utdanningstilbudet skal gjenspeile det forventede behovet i samfunnet
- vurdere å øke dagens grense på 10 dager dokumentert fravær i den videregående skolen
- at privatister skal ha muligheten til å ta eksamen gjennom et hurtigløp

Høyere utdanning

Norge må videreutvikles som kunnskapsnasjon. For å nå dette må vi ha et tilbud innenfor høyere utdanning som er konkurransedyktig internasjonalt. Det offentliges finansiering av private- og offentlige studiesteder, bør i større grad likestilles.

Fagskolene må styrkes ved å gi mer fleksible rammevilkår, og å tilbakeføre ansvaret og finansieringen av fagskolene til staten. For å få flere fagskoler som gir tilbud om markedsstyrt utdanning av høy kvalitet, vil vi legge bedre til rette for bransjestyrte fagskoler. Ulike former for samarbeid mellom skole og næringsliv, også rent private, bransjedrevne fagskoler, vil gi oppdatert kunnskap til elever som ønsker fagutdanning. Dette sikrer også at utdanningen er i samsvar med næringslivets behov.

Det er viktig å sikre et poengsystem som gir effektive og sømløse overganger mellom relevante fagskole- og universitets-/høgskoleutdanninger.

Universiteter og høyskoler må kombinere undervisning med forskning og ha nær kontakt med internasjonale institusjoner med høyt nivå på undervisning og forskning. Studentene bør aktivt ta del i forskningen ved utdanningsinstitusjonene.

Høyere læreinstitusjoner skal selv kunne bestemme sitt studietilbud og sin måte å organisere opplæringen på innenfor nasjonale krav og rammer. Fagskoler, universiteter og høyskoler bør også selv kunne fastsette opptakskrav til studentene innenfor de minimumskravene som er gitt sentralt.

Finansieringsordningene bør i større grad brukes til å styre de høyere utdanningsinstitusjonenes kapasitet, for å styrke de utdanningene hvor arbeidslivet i størst grad etterspør kompetanse.

Norge har en stor andel kunnskapsintensiv industri som er avhengig av arbeidskraft med store kunnskaper i realfag. Å få flere norske elever og studenter til å bli gode i realfag vil styrke norsk innovasjonsevne, og gi det verdiskapende arbeidslivet bedre tilgang på kompetent arbeidskraft.

Norge er avhengige av innovasjon, verdiskaping og effektiv utnyttelse av all kompetanse. Et tett samarbeid mellom næringsliv og academia er viktig for økt innovasjon og verdiskaping. Målet er å skape flere arbeidsplasser innenfor fremvoksende næringer.

Fremskrittspartiet vil:

- finansiere utenlandske studieplasser for Norges beste studenter
- styrke finansieringen av universiteter og høyskoler
- tilbakeføre eier- og finansieringsansvaret for fagskolene til staten
- sikre et poengsystem som gir sømløse overganger mellom relevante fagskole- og universitets-/høyskoleutdanninger
- at utenlandske studenter ikke skal ha særfordeler i norsk skole

Studiefinansiering

Alle studenter skal få en studiestøtte de kan leve av, og som samtidig gir mulighet til å fullføre studiet på normert tid og med gode resultater. Summen av lån og stipend bør gi studentene tilstrekkelig kjøpekraft til at de kan studere på heltid. Lån og stipend bør knyttes opp mot grunnbeløpet for å sikre at summen av lån og stipend følger den vanlige lønns- og prisveksten.

Studiefinansieringen bør endres ved å gi høyere stipendandel til de studentene som klarer å gjennomføre studiene på normert tid eller kortere. Studenter med særskilte behov for ekstra tid til å slutføre en påbegynt utdanning, må ha muligheten til å kunne oppnå tillegglån/tilleggsstipend når dette er dokumentert av utdanningsinstitusjonen/lege.

Statens lånekasse for utdanning bør suppleres med en statlig garantiordning som den enkelte student kan benytte. Slik vil hver enkelt student være garantert studielån på like vilkår som i dag, men vil kunne velge den banken man selv ønsker.

I en globalisert verden er det viktig å legge til rette for at norske studenter har gode muligheter til å ta utdanning i utlandet. Derfor vil vi at 70 % av skolepengestøtten blir gitt som stipend både for bachelor- og mastergradsstudenter. Dette innebærer lik studiestøtte til både hel- og delgradsstudier.

Norske studenter ved godkjente private utdanningsinstitusjoner i Norge bør få omgjort studielån som gjelder skolepenger eller studieavgift, til stipend etter samme modell som gjelder for norske studenter i utlandet.

Norge må benytte den økonomiske situasjonen landet er i til å dyrke frem flere talenter som kan bidra til innovasjon og omstilling i kunnskapsintensive næringer. FrP ønsker derfor å innføre et prøveprosjekt hvor vi vil fullfinansiere studieplasser ved flere av verdens fremste universiteter. Å gi våre fremste talenter innen realfag en slik mulighet vil være en nyttig investering.

Vi vil vurdere hvorvidt utlendinger som kommer til Norge for å studere, skal måtte betale skolepenger på lik linje med det norske studenter må betale i studentens hjemland.

Fremskrittspartiet vil

- fortsatt sikre 11 måneders studiestøtte
- styrke finansieringen til universiteter og høyskoler
- at alle som er kvalifisert, skal ha mulighet til å ta høyere utdanning uavhengig av økonomi
- heve grensen for hvor mye man kan tjene og ha i formue før ytelse fra Statens Lånekasse avkortes
- øke utbyggingstakten av studentboliger
- innføre prøveordning med kombinerte omsorgs-/studentboliger
- vurdere hvorvidt utlendinger som kommer til Norge for å studere, skal måtte betale skolepenger på lik linje med det norske studenter må betale i studentens hjemland

Livslang læring

Arbeids- og næringsliv er i kontinuerlig endring, og livslang læring blir stadig viktigere. Norge har et stort antall høykompetansearbeidsplasser, og mange arbeidstagere vil av ulike grunner ha behov for omskolering, mens andre vil trenge stadig mer etter- og videreutdanning.

Fremskrittspartiet vil ha en effektiv og god voksenopplæringssektor, der kompetansegivende kurs som kan nyttiggjøres i et verdiskapende arbeidsliv prioriteres. I dag er voksenutdanningen fragmentert og lite oversiktlig, noe som ikke gir optimal bruk av ressurser, og som skaper problemer for brukerne. Vi vil ha på plass en nasjonal strategi for livslang læring i samarbeid med arbeidslivsorganisasjoner, akademia og voksenopplæringsinstitusjonene.

Fremskrittspartiet vil

- prioritere kompetansegivende, arbeidslivsrettede kurs
- vurdere incentivordninger for livslang læring i samarbeid med arbeidslivet og voksenopplæringsinstitusjonene

Forskning

Norge, som et moderne kunnskapssamfunn, må legge forholdene til rette for at forskningen får best mulige vekstvilkår og blir til fordel for samfunnet som helhet. I en tid der verden blir stadig mindre og der grensene viskes ut, vil norsk forskning i større grad enn tidligere være internasjonalt rettet.

Å opprettholde Norges posisjon som en kunnskapsbasert økonomi med et konkurransedyktig, dynamisk og produktivt næringsliv, krever et løft i forskningsinnsatsen.

Konkurranse fremmer kvalitet, derfor er det positivt at konkurranse blir en integrert del av rammevilkårene for norske forskere, samtidig som forskerne også må gis bedre og mer langsiktige vilkår. Derfor bør norsk forskningspolitikk prioritere områder der vi har kompetansefortrinn, næringsstrukturelle fortrinn, naturgitte fortrinn eller en kombinasjon av disse.

Grunnforskningen er et felles gode av stor betydning for samfunnet og skal derfor sikres tilstrekkelige ressurser og være fri og uavhengig. De offentlige bevilgningene må være langsiktige og forutsigbare for å skape forskning som har høy kvalitet og er konkurransedyktig.

Anvendt forskning skaper potensial for økt produktivitet, innovasjon og nyskaping i næringslivet så vel som i offentlig sektor. Det er sammenheng mellom satsing på forskning, utvikling og innovasjon, og vekst i økonomien. Vi vil stimulere til et tettere samarbeid mellom næringslivet og forskningsmiljøene for å oppnå enda mer innovasjon og nyskaping.

Det er viktig å styrke forskningens positive påvirkning for bedre ressursbruk i offentlig sektor, og for innovasjon og produktivitetsutvikling i næringslivet. Særlig viktig er det å arbeide for å redusere tiden det tar fra kunnskap foreligger til den implementeres i næringsliv og offentlig sektor.

Det er positivt at privatpersoner og bedrifter donerer penger til allmennyttige formål. SkatteFUNN er et godt tiltak som stimulerer til økt forskningsinnsats i næringslivet ved at det gis skattefradrag på privat kapital som benyttes til forskning. Ordningen bør utvides for å bidra til enda mer forskning.

Et ledd i en slik stimulans vil være å fjerne skatteplikt på eiendom og på overskudd fra forskningsinstitusjoner og stiftelser som ikke tar utbytte fra sin virksomhet. Et slikt unntak bør også gjelde for overskudd fra eventuelle knoppskytinger, så lenge utbyttet går inn som egenkapital eller driftsmidler i stiftelsen.

Fremskrittspartiet vil:

- øke bevilgninger til FoU
- innføre skattefradrag for gaver til universiteter og forskningsinstitusjoner
- at grunnforskning skal finansieres av det offentlige
- utvide SkatteFUNN, Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) og Nærings PhD
- forenkle byråkratiet rundt søknad om forskningsmidler
- føre en aktiv og målrettet forskningspolitikk slik at Norge kan vokse inn i fremtiden
- at den næringsrettede forskningen rettes mot områder der Norge har spesiell kompetanse eller sterke næringsklynger
- arbeide for gode rammebetingelser for næringsrettet forskning, da det er næringslivet som skal produsere det vi skal leve av i fremtiden.
- at tildeling av forskningsmidler også skal baseres på resultatmåling og prosjektevaluering
- tilby konkurransedyktige vilkår for rekruttering til forskning

Samisk språk og utdanning

Norsk og samisk er likeverdige språk. Likevel er det en forutsetning for en nasjon at folket har en felles språklig plattform. Norsk må derfor være hovedspråket i den norske skolen. Dagens modell for språkforvaltning virker ikke. Andelen som bruker samisk er på vei ned, og forvaltningsområdene for språk er feil virkemiddel. FrP vil derfor avvikle forvaltningsområdet for samiske språk. Andelen med samisk som morsmål finnes det i dag ingen oversikt over.

Fornorskningen har hatt sin pris, men de siste tre tiårs politikk, som har vært preget av dårlig samvittighet heller enn et reelt ønske om å bevare disse språkene, utgjør den største trusselen mot de samiske språkene. Fremskrittspartiet ønsker ikke at samiske språk skal dø ut, slik de tre gjenværende samiske språkene er truet av.

Det bør etableres en e-læringsplattform for samisk språk, slik at også personer som ikke bor i tospråklige kommuner kan lære samisk, enten det er som sidemål i skolen eller privat.

TRANSPORT OG KOMMUNIKASJON

God infrastruktur er en grunnpilar i et moderne samfunn. Fremskrittspartiet vil gjøre dette til en konkurransefordel for Norge. Næringslivet må få sine varer og tjenester raskt og enkelt frem til markedene. Folk flest ønsker å bevege seg raskt mellom bolig, arbeid, og fritidsaktiviteter.

God infrastruktur og fleksible løsninger gjør at bolig- og arbeidsmarkedet utvides, og at folk bruker mindre av sin hverdag på transportoppgaver.

Fremskrittspartiet vil realisere en nasjonal Motorveiplan der et høyhastighetsveinett skal binde landsdelen sammen. Vi vil ha en effektiv, dobbeltsporet jernbane for persontrafikk rundt byområdene og prioritere godstransport på lengre jernbanestrekninger. Dette vil legge grunnlaget for nye bo- og arbeidsmarkeder og sørge for at vi kan ta hele landet i bruk til næringsvirksomhet.

Kødannelser på norske veier og jernbaner kommer av at samfunnet over lengre tid har nedprioritert infrastrukturen. Vi vil iverksette en ambisiøs utbygging av vei og jernbane, samt bedre koordinering av transportløsninger på vei, bane, luft og sjø. Satsingen må innebære både styrkede finansieringsløsninger og bedre organisering fra myndighetenes side.

Staten skal ha ansvaret for en forsvarlig vei- og baneutbygging i landet. I planleggingsprosesser må realistiske trafikkprognoser legges til grunn, slik at infrastrukturen dimensjoneres i tråd med forventet behov. Sentrale og lokale myndigheter må samarbeide om valg av løsninger, men lokale parter skal ikke ha vetomuligheter i slike saker.

I en konkurransepreget fremtid vil infrastrukturen for transport og kommunikasjon bli stadig viktigere, spesielt med tanke på de mulighetene globaliseringen åpner for verdiskaping i Norge. Det er ingen grunn til at Norge med sine naturgitte avstander, og de ulemper det medfører, skal forsterke disse med dårlig infrastruktur.

Fremskrittspartiet vil:

- at produksjon av transporttjenester og samferdselsrelatert vare- og tjenesteproduksjon skilles fra offentlig myndighetsutøvelse
- at det gjennomføres nødvendige lov- og forskriftsendringer for å etablere et markedsstyrt transportmarked
- at havnene organiseres som selvstendige enheter
- at det innføres konkurranse mellom havnene for å stimulere til kostnadseffektiv drift og høy kvalitet på tilbudet
- at det etableres et statens transporttilsyn som står for kontroll av all transport, og påser at regler, særlig sikkerhetsbestemmelser, følges
- øke tillatt hastighet på moped så lenge kjøretøyet er konstruert for det, og tillate lett motorsykkel kjørt på vanlig førerkort klasse B

Veinettet

Norge er et langstrakt land med lav befolkningstetthet. Når både befolkning og næringsliv er spredt over store avstander, kreves det at veinettet er konstruert slik at befolkning og varer kan transporteres effektivt, sikkert og miljøvennlig.

Vi vil øke kapasiteten på dagens veinett for å oppnå bedre fremkommelighet og sikkerhet. Alle veier i Norge skal utbygges og drives i henhold til fastsatte standarder. Dette skal inkludere et høyhastighetsveinett som binder byer og landsdeler sammen på en effektiv, sikker og miljømessig god måte. En slik utbygging må inneholde løsninger som leder trafikken utenfor byene, noe som reduserer behovet for sterke restriksjoner på veitrafikken i byområder.

Fremskrittspartiet ønsker å klassifisere veier som stamveier, øvrige riksveier og kommuneveier. Dette betyr at forvaltningsreformen reverseres slik at veiene fylkene overtok fra staten i 2010 tilbakeføres, og at de resterende fylkesveiene fordeles mellom staten og kommunene.

Riksveinettet skal ha som formål å være transportkorridorer mellom byer og landsdeler, og korteste og mest samfunnsnyttige trasévalg skal i hovedsak legges til grunn. Disse veistrekninger prioriteres som de viktigste i landet, og videre utbygging av havner, flyplasser, jernbanestrekninger og knutepunkter mellom

transportformene bør samordnes med disse. Prosjektering av riksveinettet skal prioritere fergefrie forbindelser, og det må i større grad satses på firefelts motorveier med fysisk skille mellom kjøreretningene. Fysisk skille mellom kjøreretninger bør også etableres på andre høyt trafikkerte veier.

Det er viktig at staten i langt større grad har beslutningsmyndighet ved valg av fremtidig trasé for hovedfartsårer. Den enkelte kommune bør, så langt det er mulig, bli tatt med på råd når det gjelder plassering, samt bli gitt mulighet til å gi høringsuttalelse.

Ved igangsetting av bygging av nye veitraseer skal det sikres videre utbyggingsmuligheter.

Kommunale veier skal utbygges og prioriteres både ut fra sikkerhetsmessige hensyn og fremkommelighetshensyn. Særlig må sikkerheten langs skoleveier og rundt andre samlingssteder som idrettshaller og lignende være svært høyt prioriterte oppgaver.

Trafikksikkerhet er viktig. Ved å bygge nye motorveier øker man kapasiteten på de aktuelle strekningene og trafikksikkerheten økes betraktelig. Riksveier som ikke har behov for motorveikapasitet, bør i hovedsak bygges med midtrekkverk.

Sikkerheten på veiene er tett knyttet opp mot veiens standard og vedlikehold. Med gradvis bedre veistandard og mer møtefri vei er sikkerheten på veiene blitt bedre. Det er viktig at innsatsen i trafikksikkerhetsarbeidet rettes inn mot de grepene som erfaringsmessig gir best effekt. Tradisjonelt har dette arbeidet dreid seg om stadig mer regulering og kontroll samt moralisme mot bilister spesielt.

Gang- og sykkelveier gir god trafikksikkerhetsgevinst og prioriteres utbygget. Utbygging av gang- og sykkelveier langs skoleveier må prioriteres.

Det er viktig, særlig langs riksveinettet, at det etableres et tilstrekkelig antall raste- og hvileplasser med en standard tilpasset yrkessjåførenes behov. Yrkessjåfører må på en forsvarlig måte kunne overholde kjøre- og hviletidsbestemmelsene.

Bygging, drift og finansiering

Fremskrittspartiet vil øremerke en del av den årlige avkastningen fra oljefondet til varig og forutsigbar investering i infrastruktur som veier, jernbane, kollektiv transport og IKT. Vi vil også etablere statlige lån til selskaper som gjennomfører utbygging av offentlig infrastruktur. For ytterligere å forsere nødvendig infrastruktur, bør private selskaper inviteres å delta i utbygging, drift og finansiering av prosjekter gjennom offentlig-privat samarbeid (OPS) eller tilsvarende. Dette vil gi en stor samfunnsøkonomisk gevinst. Når det gjelder drift av eksisterende infrastruktur, bør dette legges ut på anbud.

Staten skal ha ansvaret for en forsvarlig veiutbygging i landet, og bruk av bompenger, veipricing eller annen direkte trafikantbetaling er en ytterligere beskatning av trafikantene. Bompenger, veipricing eller andre former for direkte brukerbetaling kan derfor ikke innkreves for bruk av det offentlige veinettet. Dette gjelder uavhengig av om dette bygges og drives i offentlig eller privat regi. Det kan gjøres unntak begrenset til følgende forhold:

- For fergeavløsningsprosjekter legges det til grunn i prosjektfinansieringen at innsparte kostnader for staten til drift av ferge godskrives over en periode på 50 år.
- På private veier som bygges og drives i privat regi og som er åpne for allmennheten, kan det kreves bompenger. Det legges til grunn at om det uavhengig av det offentlige veinettet ønskes bygget en veiforbindelse privat, skal det i seg selv ikke være forbudt å finansiere dette ved betaling fra dem som måtte ønske å bruke en slik vei.
- Lokal fremskynding av veiforbindelse som er lokalt forankret gjennom folkeavstemning, bør kunne forskutteres når staten godkjenner dette. Private bør inviteres til å bygge og drive nye veier (OPS). Dette vil gi stor samfunnsøkonomisk gevinst. Når prosjekter er nedbetalt, etter på forhånd

fastsatte betingelser, kan staten overta veien og vedlikeholdsansvaret. Når det gjelder drift av eksisterende riks-, fylkes- og kommunale veier, skal disse legges ut på anbud.

- Lokal fremskynding av veiforbindelse er ufravikelig betinget av at et flertall av innbyggerne i berørte kommuner har sagt ja i en lokal folkeavstemning, og av at det finnes relevant og realistisk omkjøringsmulighet uten direkte brukerbetaling. Det legges til grunn at om befolkningen lokalt vil kjøpe ny vei, skal de ikke nektes dette.

Bompenger innkrevd på offentlig vei under disse unntakene, skal bare kunne brukes til å finansiere ett bestemt veiprojekt og fjernes straks prosjektet er nedbetalt. Veiprising, rushtidsavgifter, kjøprising eller andre betingelser på skatter og avgifter som har til hensikt å fordyre transport, aksepteres ikke.

Fremskrittspartiet vil arbeide for å fjerne eksisterende bompengeprojekter. Inntil dette skjer, bør eksisterende bompengeprojekter få rentefrie lån/rentekompensasjon fra staten.

Fremskrittspartiet vil:

- nedbetale gjelden til bompengeselskapene og dermed fjerne dagens bomstasjoner på offentlige veier
- innføre prosjektfinansiering av lengre transportkorridorer for en mer effektiv utbygging
- gi kommuner rentefrie lån som øremerket opprustning, vedlikehold og nybygging
- endre kontantprinsippet innenfor veibygging slik at en kan belåne utbygginger basert på levetid og samfunnsnytte
- at staten har beslutningsmyndighet for valg av veitrasé for hovedfartsårer av nasjonal interesse
- at registrerings- og omregistreringsavgiften kun skal dekke selvkost
- øke bevilgningene til rassikring og viltsikring av veinettet
- prioritere bygging av gang- og sykkelveier, spesielt langs skoleveier
- etablere et tilstrekkelig antall raste- og hvileplasser tilpasset yrkessjåførenes behov
- at bruk av MC som miljøvennlig og arealeffektiv transport utnyttes bedre og innarbeides i planer
- at stamveinettet bygges ut slik at modulvogntog skal kunne brukes på samtlige strekninger
- øke vrakpanten på personbiler
- ha et høyhastighetsveinett som binder byer og regioner sammen på en effektiv, sikker og miljømessig måte
- ha større samsvar mellom fartsgrenser og veistandard, samt øke fartsgrensen på moderne motorveier til 130 km/t
- at viktige «næringsveier» tilbakeføres til staten fra fylkeskommunene
- vurdere å øke kapasiteten på eksisterende veier gjennom å bygge vei i to plan ved byer, større knutepunkter og flaskehalser
- at politiets ATK-senter skal utvikles og overføres til andre prioriterte politioppgaver

Kjøretøy

Bilen står for så mye som 80 % av persontransport i Norge. Bilen er viktig for alle deler av landet og for at hverdagen skal henge sammen for veldig mange av oss. Tross en lang historie med politisk motarbeidelse, er bilen det foretrukne transportmiddelet for de fleste av oss og uten tvil det mest fleksible transportmiddelet.

Fremskrittspartiet sier ja til bilen og at dette transportmidlet skal ha utviklingsmuligheter. Vi vil redusere avgiftsbyrden og utvikle byråkratisk regelverk, noe som vil komme norske bilister til gode. Vi vil bygge ut et tidsmessig høyhastighetsveinett som bygger landsdelene sammen gjennom en nasjonal motorveiplan.

Fremskrittspartiet vil:

- at registreringsavgiften kun skal dekke selvkost
- at kjøretøy registrert i Nord-Amerika, Japan og Sør-Korea automatisk skal godkjennes i Norge

- liberalisere regelverk slik at flere typer elektrisk drevne kjøretøy blir tillat i Norge
- liberalisere regelverk for ombygging og oppbygging av kjøretøy
- øke tillatt hastighet på moped så lenge kjøretøyet er konstruert for det og tillate lett motorsykkel kjørt på vanlig førerkort klasse B
- at driften av Statens Vegvesen sine trafikkstasjoner konkurranseutsettes

Jernbanetransport

Fremskrittspartiet ønsker at jernbanenettet åpnes for fri konkurranse, slik at skinnegående transport kan bli mer konkurransedyktig. Økt konkurranse vil føre til bedre og billigere tilbud som igjen vil gi en betydelig miljøgevinst. Trafikken på jernbanenettet må derfor dereguleres. Kontroll med jernbanevirksomheten bør legges til transporttilsynet som også må ha et særskilt ansvar for sikkerheten.

Det må legges bedre til rette for persontransport med tog i befolkningstette områder. Dette gjelder blant annet tilstrekkelig antall stasjoner og innfartsparkeringsplasser. Dette innebærer at utbygging av intercitytriangellet må gjennomføres raskt med oppgradert standard til dobbeltspor. Det må også legges opp til å bygge ut og ruste opp jernbanen rundt de andre store byområdene i Norge.

Vedlikeholdet av jernbanenettet, som lenge var mangelfullt, har ført til et stort vedlikeholdsetterslep. Dette fører til mange situasjoner som undergraver tilliten til jernbanen. Vedlikeholdsarbeidet må derfor styrkes betydelig. For jernbane er mulighetene for gode omlastingspunkter i terminaler en forutsetning for å lykkes. Jernbanen er godt egnet for godstransport over lengre avstander. Flere lange kryssningsspor vil bidra til å øke godskapasiteten.

Fremskrittspartiet vil:

- selge NSB AS
- selge statens indirekte eierskap i Bring
- at flere jernbanestrekninger skal åpnes for konkurranse
- at det legges bedre til rette for godstransport over lange avstander
- at jernbanen i større grad må tilpasses knutepunkter for annen infrastruktur
- at det legges bedre til rette for persontransport i befolkningstette områder, med dobbeltspor, økt frekvens og økte hastigheter
- oppgradere jernbanenettet mellom de store byene og landsdelene til å tåle opp mot 250 km/t
- vurdere bruk av togvogn med 2 etasjer for å øke kapasiteten

Luftfart

Over lengre strekninger er fly alle andre transportmidler overlegent. Det må derfor være en hovedoppgave å sikre befolkningen et best mulig tilbud innen flytransporten til rimeligst mulig pris.

Staten bør legge til rette for friest mulig konkurranse for utvikling, drift og vedlikehold av flyplassene. Dagens løsning med Avinor AS som en statlig monopolinstitusjon med indirekte beskatning av innbyggerne, og store utfordringer knyttet til omstilling og endring, er ikke tilfredsstillende. Staten bør legge til rette for konkurranse om kontrakter for drift, vedlikehold og utvikling av våre flyplasser, med veldefinerte kvalitets- og sikkerhetskrav. Staten bør vurdere et bredt spekter av modeller og former for utvikling av Avinor som monopolinstitusjon på området. Den beste modellen som innebærer oppløsning av dagens Avinor, og som ivaretar god sikkerhet og kvalitet, bør velges.

Det regionale kortbanenettet har spilt en avgjørende rolle for utvikling i Norge og har bidratt til at innbyggerne over hele landet har fått et flytilbud. Stadige endringer og forbedringer av den øvrige infrastrukturen har ført til at reisetid til/fra og mellom lufthavner har blitt stadig kortere. Det må derfor vurderes om tilbudet i deler av landet kan styrkes ved at lufthavner slås sammen og utvides, og at man derigjennom får økt passasjertrafikk, flere destinasjoner, økte frekvenser, lavere priser, økt konkurranse og lavere offentlige rutekjøp.

Ved en eventuell nedleggelse av en flyplass vil Fremskrittspartiet innføre en ordning der statens reduserte kostnader til rutekjøp ved flyplassen i 50 år kan brukes til å finansiere annen infrastruktur, som for eksempel veier, etter modell fra fergeavløsningsordningen.

Fremskrittspartiet vil:

- åpne for private flyplasser og fremme konkurranse mellom flyplasser der hvor dette er mulig
- stimulere til lokal deltakelse i eierskap og drift
- at Avinors monopol avvikles og virksomheten privatiseres, deles opp eller selges og at staten legger til rette for størst mulig grad av konkurranse innenfor området
- at den norske staten avvikler sitt eierskap i SAS
- innføre ordning med avløsningsmidler i forbindelse med endringer i flyplasstruktur
- arbeide for at utvalgte flyplasser, som har nærhet til høy produksjonsaktivitet, skal utvides til å kunne være en eksportflyplass også for utenlandsfly

Sjøtransport

Det må legges til rette for at en større del av godstransporten over lengre avstander kan fraktes sjøveien. Det må da satses betydelig på ny infrastruktur når det gjelder havner. Vi mener at offentlige og private havner skal likebehandles og at havnene gis gode rammebetingelser. Havneavgifter skal kun kreves inn etter selvkostprinsippet.

Ny teknologi innenfor sjøkart, farledsmerking og navigasjonshjelpemidler vil øke presisjonen og sikkerheten ved navigering betraktelig. Det må satses ytterligere på installasjon av slike viktige hjelpemidler for å øke sikkerheten ved ferdsel til sjøs.

Det er en selvfølge at man i sjøfartsnasjonen Norge må ha tilstrekkelig merking av farleden for optimal sikkerhet til sjøs. Dessverre er ennå deler av farleden mangelfullt merket uten lys eller annen hjelp.

Ferger knytter det offentlige veinettet sammen på en naturlig måte. Fergene på riksveinettet er dermed et offentlig ansvar, mens private fergeselskaper bør stå for selve driften. Det er derfor naturlig at bruk av ferge skal være kostnadsfritt der hvor fergen er en del av riksveinettet. I investeringsammenheng bør kaianlegg for fergeforbindelser i større grad ses i sammenheng med veinettet for øvrig.

Drift av fergestrekninger bør konkurranseutsettes, slik at kostnadene blir lavest mulig uten at det går utover sikkerheten. Kvaliteten på utstyret skal være en del av sammenligningsgrunnlaget. Staten bør fastsette standarder for fergetilbud som skal følge alle konkurranseutsettinger. Norske myndigheter bør stimulere til grønnere teknologi for avgassreduksjon innen all sjøtransport i norsk farvann, men uten bruk av fiskale avgifter.

Redningsselskapet er en viktig og nødvendig del av redningstjenesten langs kysten vår. Staten bør bidra til at den frivillige redningstjenesten kan opprettholde sin aktivitet. Flere ulykker som har skjedd langs kysten, kunne vært forhindre ved tidligere varsling. Dagens internasjonale system med bergingslønn kan være et hinder for tidlig varsling fra skip i nød. Vi vil derfor vurdere å etablere et eget regelverk innenfor nasjonalt farvann, 12 mils sone, som innebærer en begrensning av bergingslønn.

Sjøtransport er særdeles viktig for norsk industri. Skiping av gods sjøveien har lav pris og kan bli enda mer effektiv dersom man både nasjonalt og lokalt planlegger en infrastruktur som muliggjør en god utnyttelse av vår unike kyststripe. Det er viktig at havnene får gode rammevilkår, og at avgifter kun kreves inn etter selvkostprinsippet. Grunnet det høye kostnadsnivået i Norge må man ta vare på alle muligheter for billig og effektiv varetransport.

Potensialet for å overføre gods fra land til sjø er betydelig. En nasjonal havnestrategi er nødvendig for å løfte sjøtransporten. Norge mangler en helhetlig, strategisk og planmessig tilnærming til utviklingen av viktige havner og godsknutepunkt. Det er behov for at man definerer noen havner som nasjonale

knutepunkter, hvor sjø-, vei- og banetransport møtes, og at man prioriterer oppgradering og utvikling av disse.

Offentlige og private havner må likestilles. Konkurransen er viktig for å sikre riktig prising av havnetjenestene. Ansvar for havner bør flyttes fra Fiskeridepartementet til et transportdepartement for å integrere havner i infrastrukturplanleggingen på en bedre måte enn i dag.

Fremskrittspartiet vil:

- at staten skal fastsette standarder for fergetilbud som skal følges i alle konkurranseutsettinger
- innføre fullverdig nettolønnsordning for norske sjøfolk
- at arbeidet med elektroniske sjøkart og merking av fartsleder forseres
- sette sjøtransport av passasjerer ut på anbud med krav til sikkerhet, kvalitet og regularitet
- samordne og forbedre kystberedskapen
- at Norske myndigheter bør stimulere til grønnere teknologi for avgassreduksjon innen all sjøtransport i norsk farvann

Kollektivtransport og bytrafikk

Det er helt nødvendig med et godt kollektivtilbud, særlig i de større byene, og at staten har et ansvar for kjøp av kollektivtransporttjenester. Kollektivtrafikk er den mest sentrale delen av transporttilbudet innad i våre større byområder.

Vi ønsker en overordnet planlegging av kollektivtransporten som ser utover det enkelte fylke. Når fylkeskommunen avvikles, er det naturlig at det er staten som planlegger grunnstammen i kollektivtransporten og er ansvarlig for og utvikler infrastrukturen i de største byene. Vi ønsker en fleksibel og brukervennlig modell hvor ulike kollektivmidler brukes ut fra et samlet transportbehov i befolkningen.

Kvantitative begrensninger og prisnivået må fastsettes av markedet. Omfanget av subsidier og overføringer må reduseres, blant annet gjennom bruk av konkurranse. Vi vil arbeide for ordninger som gir større bruk av gass og annen energiteknologi for kollektivtransport, spesielt i byene.

Transportnæringens rammebetingelser må liberaliseres. Vi mener at kvantitative begrensninger skal bort og at prisnivået skal settes av markedet. Overføringsordninger må reduseres og den skadelige kryssubsidieringen av transportsystemer må avvikles.

Fremskrittspartiet vil åpne for at bedrifter innen drosjenæringen kan organiseres på samme måte som vanlige bedrifter, ved at den enkelte drosjesentral/drosjebedrift får lov til å anskaffe drosjer og selv ansette sjåfører, under forutsetning av tilstrekkelige norskkunnskaper, lokalkunnskaper og vandel.

Fremskrittspartiet vil:

- at omfanget av reguleringer av kollektivtransport reduseres
- at kollektivtransport skal, så langt det er mulig, tilrettelegges med universell utforming
- liberalisere løyveordninger innen transportsektoren
- bygge ut og styrke infrastrukturen betydelig for å bedre det kollektive tilbudet for både buss, tog, båt og fly
- avvikle bruk av rushtidsavgifter og tilsvarende for å regulere bilbruk
- tilrettelegge for ekspressbusser på tvers av fylkesgrensene
- bidra til en utvikling i retning av et mer universelt utformet transportsystem
- videreutvikle belønningsordning for de største byområdene

Førerkortopplæring

På grunn av manglende kapasitet har det i lengre tid vært lange køer hos Statens vegvesen for å få avviklet praktiske førerprøver. Vi ønsker å avvikle monopolen som Statens vegvesen har på førerprøver ved å gi trafikkskoler som er autorisert for det, mulighet til å godkjenne hverandres elever etter obligatorisk opplæring.

Unge bilkjørere må gis anledning til å få mer praksis. Vi vil derfor innføre graderte førerkort for personer under 18 år. Dette innebærer at personer fra fylte 17 år kan ta et gradert førerkort der man med noen restriksjoner får kjøre alene med bil.

Fremskrittspartiet vil:

- at kjøreopplæringen moderniseres, blant annet ved bruk av kjøresimulatorer
- at kjøreskolene overtar Statens vegvesens oppgaver ved førerprøver
- at det innføres bedre oppfølging av både de eldste og yngste bilførerne, herunder gradert førerkort for unge og eldre slik at de kan få mer kjøretrening
- at dokumentert obligatorisk kjøreopplæring ikke medregnes som fravær i videregående skole
- etablere prøveordning med restriksjonsbelagte førerkort for unge

Transportsikkerhet

Fremskrittspartiet mener behovet for styrket sikkerhet i transportsektoren krever større og mer planmessig innsats enn i dag. Vi vil ha en sektorvis behandling av sikkerhets- og sikringstiltak innenfor transportsektorens hovedområder: vei, jernbane, sjøtransport og luftfart. Et uavhengig felles transporttilsyn som står for kontroll av all transport og påser at regler, særlig sikkerhetsbestemmelser, følges står helt sentralt.

Fremskrittspartiet vil:

- at det etableres et frittstående statens transporttilsyn
- at det innføres en ordning med periodisk godkjenning og klassifisering av veinettet

Veitransport

Det meste av godset som transporteres i Norge, transporteres på veiene våre. Med de naturgitte forutsetningene som Norge har, vil den veibaserte transporten også fremover stå for den desidert største andelen av transporten av varer og tjenester i Norge. Det er derfor viktig å sikre at vi også i fremtiden har en robust og god norsk transportbransje. Vi vil derfor fortsette å forenkle lover og regelverk, samtidig som vi sikrer gode rammebetingelser og likebehandling. I tillegg vil vi ytterligere forsterke arbeidet med å slå ned på og fjerne useriøse aktører fra veiene.

Fremskrittspartiet vil:

- tilpasse kjøre- og hviletidsbestemmelsen til norske forhold
- etablere et Transportpoliti
- innføre obligatorisk forhåndsbetaling på bombrikker i tunge kjøretøy
- etablere flere døgnhvileplasser og raste- og hvileplasser som oppfyller yrkessjåførenes behov
- avhende statens eierskap i Bring

KULTUR OG IDRETT

Fremskrittspartiet ønsker et levende kultur- og idrettsliv, med minst mulig politisk styring, basert på personlig engasjement og frivillighet. Kultur er et vidt begrep som omfatter alt som kjennetegner nasjonen og folket. Den er resultatet av de valg og verdier en har samlet seg om, både åndelige og materielle. Det er en viktig oppgave å verne om vår kulturarv.

Mye av trivselen for folk flest er knyttet til opplevelser på det kulturelle området. Profesjonelle kunstnere, lag, foreninger og enkeltpersoner gjør en fremragende innsats med å tilby et variert utvalg arrangementer. Det må oppmuntres til fortsatt frivillig innsats, og vi vil derfor være positive til, samt se på mulighetene for en tettere samhandling mellom kulturen, det offentlige og næringslivet.

Et levende kultur- og idrettsliv i bygd og by har stor betydning med tanke på trivsel og livskvalitet. Kulturelle aktiviteter utvikler individuelle, kunstneriske og sosiale ferdigheter. Dette beriker fellesskapet, gir samhold, trivsel og tilhørighet.

Vi mener kulturlivet i større grad både kan og bør finansiere seg selv. Kulturlivet bør i større grad utvikles som egen næring, hvor publikums begeistring i stor grad vil være avgjørende for hvilke kunstformer som overlever. Det er ingen politisk oppgave å avgjøre hva som er gode kulturuttrykk for eksempel gjennom offentlig støtte, men der det offentlige bruker penger på kulturtiltak, er det viktig at pengene kommer folk flest til gode. Barn og unge bør prioriteres når offentlige kultur- og idrettsmidler skal fordeles.

Fremskrittspartiet vil fjerne tilskuddsordningen for trossamfunn. Det opprettes en egen tilskuddsordning for å ivareta og vedlikeholde kirkebygg med kulturhistorisk verdi, samt lovpålagte oppgaver.

Vår felles kulturarv

Den norske kulturarven representerer store verdier og er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse. Vår felles kulturarv er representert gjennom kulturminner, eiendommer, bygninger, musikk, kunst, litteratur og språk. Hoveddelen av vår felles kulturarv forvaltes av private eiere. Deres positive innsats er av største betydning for fremtidig vern. Når staten krever undersøkelser for å lete etter kulturminner, må staten også bære kostnaden. I de tilfellene der staten freder private eller offentlige kulturminner, skal staten også bære kostnaden ved dette. Det settes av egne bevilgninger til riksantikvarens budsjettposter for å ivareta vedlikehold av kulturminner.

Vi trenger også ordninger som sikrer finansiering av de bygg og steder det offentlige betrakter som kulturminner. Eiere av fredede hus og anlegg har høyere forsikringskostnader. Dette bør kompenseres av staten, fordi det er staten som pålegger eierne å gjenreise bygget ved brann eller skade.

Det offentlige må også i større grad sikre gjenstander og private samlinger som en del av vår viktige kulturarv.

Det er viktig å ivareta norsk kultur og kulturarv. Integrasjon av uttrykk fra andre kulturer bør foregå i et naturlig tempo og bør ikke være en offentlig oppgave. Norsk kultur lever i naturlig samspill med andre kulturer og trenger derfor ikke politisk vedtatte stimuli for å ta til seg nye impulser – de blir best tatt imot når de ikke blir forsert inn.

Fremskrittspartiet vil:

- at der hvor staten freder privat eiendom, skal det gis kompensasjon
- at kulturminnesaker underlegges politisk behandling
- at det økonomiske ansvaret for håndtering av fortidsminner pålegges staten
- arbeide for at midler fra opplysningsvesenets fond i større grad kanaliseres til kommunens kirker

Samisk kultur

Det er viktig og berikende for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og samfunnsliv i de områder hvor samene tradisjonelt har vært bosatt, og hvor de har hatt sitt virke. Arbeidet med å sikre dette bør gjøres gjennom ordinære folkevalgte organer, eller organer med utspring fra disse, samt på frivillig basis.

Det offentlige har et ansvar for å bidra til å holde samisk språk og kultur, samt samisk samfunnsliv i hevd.

Duodji er et samlebegrep på ulike samiske virksomheter innen husflid, kunsthåndverk, sløyd og småindustri og er med på å bidra til å opprettholde samisk kultur og tradisjon. Fremskrittspartiet ønsker å opprettholde fagopplæring innen duodji i skoleverket.

Frivillighet

Kulturaktiviteter for barn og ungdom blir stadig viktigere. I en tid hvor barn i langt større grad enn tidligere passiviseres, er alle våre frivillige lag og foreninger spesielt viktige. Kultur- og fritidsaktiviteter for barn og unge er også viktige for trivsel og oppvekstmiljø, samt for utvikling av sosiale ferdigheter og tilhørighet. Barne- og ungdomsarbeidet som gjøres i frivillige lag og foreninger, er uvurderlig som forebyggende arbeid, også når det gjelder rusproblematikk.

De aller fleste innbyggere er medlem i et eller flere frivillige lag eller organisasjoner. Sektoren må få mulighet til å vokse og gro, uavhengig av politisk styring. Frivilligheten skal ikke brukes av det offentlige som et instrument, men må få velge sine oppgaver, organisasjon og arbeidsform selv.

Dette frivillige lagarbeidet er den viktigste målbæreren av denne delen av vår kulturarv. Dette er et stort og viktig arbeid for at barn og unge skal få identitet til sitt nærmiljø og kjennskap til norske kulturtradisjoner.

Mye av trivselen for folk flest er knyttet til opplevelser på det kulturelle området. Lag, foreninger og enkeltpersoner gjør en fremragende innsats med å tilby et variert utvalg arrangementer.

Korps

Korps bidrar til at mange barn og unge får tilgang og mulighet til å utøve kunst gjennom å spille på et instrument. For Fremskrittspartiet er det derfor viktig å bidra til at korps og orkester for barn og unge får en bedre hverdag. Dagens korps bidrar med musikkopplæring av barn og unge og gir barn som ønsker det, tilgang til instrumenter.

For å bedre hverdagen for korpsene bør det innføres fullt momsfritak for kjøp av instrumenter, samt etableres incentiver for å bedre tilgangen på dirigenter.

Idrett

Idrett skal i størst mulig grad være uavhengig av politisk styring. Idretten må ikke ses som en forlenget arm av det offentlige, men må få vokse og gro på egne premisser til glede for deltakere og utøvere.

Offentlige midler som brukes på idrett, bør primært brukes på barne- og ungdomsidrett. En bred satsing på idretten vil også være et viktig element i arbeidet for å oppnå en bredere integrering mellom landets forskjellige etniske befolkningsgrupper. Toppidretten skal være egenfinansiert, slik at den ikke trekker offentlige midler vekk fra breddeidrett.

Vi har over mange år registrert et stort behov for rehabilitering og nyetablering av idrettsanlegg. Det er et stort gap mellom tilgjengelige ressurser og behov for arenaer, noe som virker negativt på folkehelsesatsingen, og som begrenser rekrutteringen til idrettsaktiviteter. Idrett er ikke et isolert tema, men har store ringvirkninger på mange områder. Folkehelse generelt, rusarbeid, forebygging, rehabilitering, integrering og skolearbeid kan nevnes. Dette innebærer at man må se sektorovergripende og landet under ett. Vi må derfor i mye større grad ta ansvaret for bredden i tilbudet i hele landet.

Fremskrittspartiet er opptatt av at også idretter som ikke er veletablerte må slippes til, og at alle idretter skal behandles etter samme prinsipper av det offentlige. Økonomiske støtteordninger og rammebetingelser må ha som utgangspunkt at alle idretter gis det samme grunnlaget for vekst og utvikling. Med økt mangfold vil idretten samlet sett stå sterkere i samfunnet og sikre deltakelse fra bredere lag av befolkningen.

Vi ønsker at ordningen med spillemidler til kultur og idrett blir endret slik at ventetiden blir fjernet, og at staten forskutterer restbeløp for Norsk Tipping slik at lag og foreninger som bygger idrettsanlegg og kulturbygg, får tilskuddet når anlegget blir tatt i bruk.

Det offentlige bør legge til rette og tilføre ressurser gjennom gjensidige avtaler hvor lag og foreninger stiller seg til disposisjon når organisasjonen og det offentlige har gjensidig nytte av dette.

Daglig tilbys det varierte aktiviteter ved alle landets heste- og ridesentre til medlemmer og andre i alle aldre. Det legges ned utallige timer i frivillig innsats for å sikre at deltakerne skal få mest mulig utbytte av aktivitetene. Det følger av forskrift om totalisatorspill at inntektene fra totalisatorspillet skal bidra til å styrke hestesporten, hesteholdet og norsk hesteavl. En øremerking av totalisatoravgiften vil kunne være med på å opprettholde samt sikre tilbudet ved landets utallige heste- og ridesentre.

Fremskrittspartiet vil:

- stimulere til fortsatt frivillig innsats
- prioritere barne- og ungdomsaktivitet
- styrke frivillige lag og foreningers rammevilkår, herunder utvidelse av momskompensasjonsordningen og økt skattefradrag.
- legge bedre til rette for at funksjonshemmede får anledning til å delta i kultur og idrettsaktiviteter.
- avvikle enerettsmodellen
- sikre at merverdiavgift på frivillig arbeid refunderes eller kompenseres.
- sikre norsk hestesport forutsigbare økonomiske rammevilkår for å kunne tilby medlemmer og andre et variert aktivitetstilbud i fremtiden

Kulturelle opplevelser

Kulturelle opplevelser, enten det er dans, teater, stand-up, levende musikk eller tar andre former, er viktige. De viser samtiden, og de opprettholder og bringer kulturarven videre.

Det er ikke et offentlig ansvar å produsere kulturelle opplevelser, men et offentlig ansvar å tilrettelegge for dem som leverer slike opplevelser. Derfor bør det i større grad stimuleres til frivillig innsats og brukerfinansiering, enn finansiering over offentlige budsjett.

Enkelte nasjonale og regionale institusjoner er viktige for landets identitet og bør som sådan holdes i hevd, uavhengig av hvilken aktivitet som til enhver tid foregår i bygningene. Disse institusjonene bør derfor gjøres mer uavhengig av svingningene i kulturtilbudet.

Kultur og idrett kan være et av de viktigste verktøy for å bidra til god integrering.

Fremskrittspartiet vil:

- at kulturinstitusjoner i størst mulig grad vekker engasjement og bidrar til større egenfinansiering
- at offentlig støtte bør komme folk flest til gode og gi et størst mulig publikum
- opprettholde støtte til vedlikehold og investeringer for enkelte nasjonale og regionale kulturinstitusjoner
- forenkle reglene for selvstendig næringsdrivende kunstnere

Åndsverk og rettigheter

Skapere og utøvere bør sikres muligheten til å livnære seg gjennom sin virksomhet ved eiendomsrett til egne skaperverk og prestasjoner. Disse gruppenes inntekter vil i større grad basere seg på reell verdi i form av faktisk utnyttelse, fremfor offentlige etaters og politikeres synsing.

Enhver som skaper åndsverk, må sikres rettighetene på en tilstrekkelig måte. Samtidig må forbrukeres rettigheter til lovlig bruk av åndsverk ikke bli utilbørlig innskrenket. Den teknologiske utviklingen gir både muligheter og utfordringer.

Åndsverksloven bør liberaliseres i tråd med våre naboland, slik at man utarbeider en generell avtalelisens. Dette vil blant annet bidra til at NRK kan utvide tilbudet av arkivprogrammer. Det norske mediemarkedet vil enklere kunne klarere andre typer rettigheter gjennom en generell overordnet avtale.

Fremskrittspartiet vil:

- at åndsverksloven og forbrukerrettigheter moderniseres slik at dagens digitale forbrukerkultur er et gode både for dem som skaper og for dem som bruker åndsverk

Arkiv, bibliotek og museer

Arkiv, bibliotek og museer er viktige kilder til kunnskap. I et kunnskapssamfunn som vårt er tilgang på informasjon av avgjørende betydning, og offentlige samlinger har gjennom mange år vært viktige bidragsytere. I dagens samfunn hvor Internett er i ferd med å bli den dominerende kunnskapsbase, er det viktig at samlingene har evne til å omstille seg.

Fremskrittspartiet er opptatt av at bibliotek tjenester skal være gratis. Alle skal ha anledning til å benytte bibliotekets tjenester. Skolebibliotekene er en viktig kunnskapsarena, derfor mener FrP at gode skolebibliotek er en viktig faktor for å oppnå elevenes læringsmål.

Vi mener at bibliotekenes kjernevirksomhet må styrkes, men at aktiviteter med rene underholdningstilbud som konkurrerer med privat næringsliv, med fordel kan reduseres. Dette gjelder blant annet utlån av dataspill, cd, dvd osv.

Museene er viktige lokale institusjoner – der frivillige entusiaster, fagfolk og myndigheter i fellesskap tar vare på kulturarven. Det offentlige skal legge til rette for det lokale arbeidet med bevilgninger til drift og investeringer i anlegg. Museene ligger i dag organisert under forskjellige departementer. Det er viktig å samordne, forbedre og styrke koordineringen mellom museene. Kulturminnevernet bør styrkes og organiseres under samme departement som museene. Samspillet mellom kultur og næring er viktig i det lokale og det regionale utviklingsarbeidet.

Offentlige samlinger bør i større grad rette seg mot publikum, slik at samlingene blir tatt mer i bruk. Økt bruk vil inspirere enkeltmennesker, styrke norsk kultur og gi glede til mange.

Vi bør stimulere til et utstrakt og åpent samarbeid mellom våre museale institusjoner og private samlere med tanke på utstillinger og bruk av frivillige, spesialister og samlere. Museenes kapasitet til anskaffelse og oppbevaring av samtidsobjekter bør styrkes med tanke på et større fremtidig utvalg av historiske objekter.

Fremskrittspartiet vil:

- at institusjonene skal kommunisere med folk og låne ut innhold over Internett samt ta i bruk flere distribusjonsmåter
- organisere museer og kulturminnevernet under ett og samme departement

Språk og litteratur

Språket er kanskje den viktigste delen av vår felles kulturarv og bør bevares som en levende ressurs.

Språkkampen er i stor grad historie, og i dag er det en voksende enighet om at enkeltmennesker selv skal

få velge sin språkform. Sentrale kulturinstitusjoner som riksdekkende medier og bibliotek er til for folk, ikke omvendt, og bør derfor velge språk som treffer flest.

Den beste strategi for et sterkt og levende norsk språk er den daglige, frivillige bruken av språket. Ekte språkglede og -kunnskap kan ikke skapes ved kvotering og offentlige pålegg.

De offentlige litteraturpolitiske mål om styrket, variert og kvalitetspreget norsk skriftkultur, samt stimulering av barns og unges språkforståelse, er viktig. Målene nås best gjennom et fritt marked for bøker, samt mer målrettede tiltak for spesielt svake grupper.

Film, audiovisuell sektor og andre medier

Fremskrittspartiet ser film som en mulig vekstnæring og ønsker at dette kan bli et av flere eksempler på kreative næringer som på sikt kan gi landet et styrket kulturliv. Så lenge det finnes støtteordninger til produksjon av film, skal disse ha som formål å nå et størst mulig publikum og utløse mest mulig privat kapital. Norske filmproduksjoner som når det internasjonale markedet vil kunne gi en markedsføringseffekt for landet, samtidig som det styrker de norske kulturnæringene.

En fri og uavhengig presse er en forutsetning for demokratiet, ytringsfriheten og rettsstaten. For å sikre konkurranse og mangfold i mediene vil vi arbeide for størst mulig grad av etableringsfrihet i medienæringen. Ordinære konkurranseregler skal også gjelde for mediebedrifter.

Fremskrittspartiet vil fjerne lisensavgiften, omgjøre NRK til aksjeselskap og selge statens aksjer. Finansiering av NRK må skje på samme vilkår som for andre kringkastingsselskaper. Frem til det er etablert et flertall for dette, vil vi arbeide for å etablere en ny finansieringsordning til erstatning for dagens lisens.

Det er viktig at myndighetene legger til rette for god konkurranse mellom leverandørene av kringkastingstjenester til forbrukerne. Allmennkringkastere bør stilles ansvarlig for dekning i henhold til sine konsesjoner.

Landsdekkende etermedier må underlegges spesielle bestemmelser for å kunne formidle nødvendig informasjon i en krisesituasjon. Dette skal gjøres ved å inngå kontrakter hvor de styrende myndigheter gis råderett over etermediet ved en krisesituasjon.

TV, radio og nye interaktive medier vil i stadig større grad være med på å drive utviklingen og utbredelsen av digital infrastruktur. Samtidig er det en demokratisk rettighet å ha en rimelig god tilgang til massemedier. Derfor bør det legges til rette for at norske forbrukere nyter godt av de nye mulighetene.

Et lands presse er ikke uavhengig dersom den er avhengig av støtte fra staten. Etter hvert som pressen blir mer og mer avhengig av statsstøtte, vil uavhengig journalistikk svekkes. Det er en fare for at pressens kritiske holdning til statsstyret blir dempet på grunn av statlige subsidier.

Fremskrittspartiet vil:

- stimulere utenlandsk filminnspilling i Norge
- at offentlig støtte skal stimulere til å treffe et større og mer variert publikum og til at produksjonen blir mindre avhengig av offentlige midler
- motarbeide enhver form for sensur
- etablere en ny finansieringsordning for NRK
- redusere og endre innretningen av pressestøtten
- likebehandle dagsaviser og ukepresse med hensyn til momsregler
- sikre plattformnøytralt redaktøransvar
- sikre plattformnøytrale momsregler